

Verschijnt 4x per jaar,
jaargang 11, nummer 2, juni 2000

Wisselwerking onderwijs en welzijnswerk

wel wijs

Majong

Maatschappij-
en jongerenproblemen

COLOFON

Welwijs verschijnt 4× per jaar en wordt uitgegeven door de v.z.w. Majong.

Redactie:

Eva Adriaensens - Maria Bouverne-De Bie - Lieve Cattrijsse (voorzitter) -
Marijke Declair - Eef Goedseels - Lieve Hoffelinck - Hugo Sacreas - Jan Tallon -
Laurent Thys - Bea Vandewiele - Katleen Van Heule - Guy Redig - Inge Van de Walle - Mieke Van Nuland - Dirk Verbist - Griet Verschelden - Nicole Vettenburg - Katleen Walravens.

Coördinatie en eindredactie:

Nicole Vettenburg

Redactie-adres:

Redactie WELWIJS
Hooverplein 10
3000 LEUVEN

Tel. 016/32.52.37 Fax. 016/32.54.68 E-mail: nicole.vettenburg@law.kuleuven.ac.be

Teksten voor bijdragen, brieven en mededelingen dienen te worden toegezonden naar het redactieadres.

Druk:

Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo

Abonnementen:

700 bfr. voor organisaties en instellingen; 500 bfr. voor particulieren;
450 bfr. voor groepsabonnement (vanaf 5 abonnementen) en
900 bfr. voor buitenlandse abonnementen.
Bedrag over te schrijven op rek. nr. 001-2064133-49 van de v.z.w. MAJONG,
Hooverplein, 10 - 3000 Leuven, met vermelding "ABO-WW".

Logistieke ondersteuning:

Departement voor Lerarenopleiding, R.U. Gent

Nazicht drukproeven:

Lieve Goris

Verantwoordelijke uitgever:

Nicole Vettenburg, Trolieberg 70, 3010 KESSEL-LO.

SPIJBELEN: OP ZOEK NAAR EEN OPLOSSING

Een interview met Hilde Vercarre, spijbelambtenaar van de stad Oostende

Ruim een derde van de leerlingen in het secundair onderwijs gooit regelmatig de boekentas over de haag. Spijbelen is zeker geen nieuw fenomeen, maar het kreeg pas de jongste jaren volop aandacht, toen het besef groeide dat schoolverzuim veelal een teken is dat er iets grondig fout loopt. Een louter administratieve opvolging van de afwezigheden zegt weinig over die achterliggende problemen. Daarom wil de overheid met een vernieuwde regelgeving bijdragen tot een zinvolle, preventieve aanpak van het fenomeen, vanuit een ruimere invalshoek.¹ In Oostende heeft men dat begrepen. Daar kiest men al een aantal jaren voor een geïntegreerde aanpak van de spijbelproblematiek. Het spijbelpreventieproject van de stad Oostende is gekaderd binnen het Veiligheids- en Samenlevingscontract, afgesloten met het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Evi Verduyckt en Bea Vandewiele gingen eind april voor Welwijs praten met Hilde Vercarre, sinds juli 1998 de Oostendse Spijbelambtenaar.

Evi Verduyckt (E.V.): Laten we beginnen bij het begin...

Hilde Vercarre (H.V.): Toen in 1994 verschillende steden veiligheidscontracten afsloten met het Ministerie van Binnenlandse Zaken, heeft ook de stad Oostende een kort onderzoek georganiseerd om na te gaan welke projecten de stad nodig had. Een van de projecten waarvoor toen werd gekozen, is het spijbelproject.

Het eerste wat mijn voorgangster deed was het spijbelprobleem in kaart brengen. In een aantal secundaire scholen heeft ze de leerlingen bevraagd i.v.m. hun motivatie om naar school te gaan, de oorzaken van spijbelen, de reactie van de school op afwezigheden, het spijbelgedrag zelf, enz.

Uit dat onderzoek bleek vooreerst dat er meer werd gespijbeld en dat er meer afwezigheden waren, dan uit de registraties van de scholen bleek. Dit zegt al iets over de manier waarop geregistreerd werd, maar ook over de manier waarop de leerlingen of hun ouders heel wat toedekten o.a. met valse doktersbriefjes, briefjes met vermelding *familiale omstandigheden*,...

Wat ook heel duidelijk uit het onderzoek bleek, was dat de oorzaken van spijbelen zowel moeten gezocht worden bij de school, als thuis. Meestal ging het om een combinatie van de twee, maar vaak waren de persoonlijke problemen thuis meer doorslaggevend dan de schoolproblemen. Tenslotte konden we vaststellen dat ook problematisch druggebruik vaak samenhangt met schoolverzuim.

De belangrijkste resultaten van dit onderzoek hebben we op een ludieke manier samengevat in een folder, samen met wat informatie, en die folder is verspreid onder de leerlingen die aan dit onderzoek hadden meegewerkt.

E.V.: Wat is er met deze resultaten gebeurd?

H.V.: Er zijn een aantal voorstellen gekomen. Een van de belangrijkste voorstellen was om te kiezen voor een preventieve aanpak. Het doel was de jongeren op school sociale vaardigheden aan te leren, de leerlingen weerbaarder te maken en ervoor te zorgen dat ze ook gemakkelijker over hun problemen komen vertellen en dat ze ook weten waar ze met bepaalde moeilijkheden terecht kunnen.

Preventief betekent ook dat de aanpak niet alleen op de spijbelaars is gericht, maar eigenlijk op de volledige school.

Wat ook als resultaat uit de bevraging bleek was dat er een adequater registratie- en opvolgingssysteem moest komen. Dit hield onder andere een betere leerlingbegeleiding in: leerlingen of ouders moesten vanuit de school vlugger worden aangesproken als er gemerkt werd dat er problemen waren en er moest begeleiding komen van zodra het probleem een bepaalde omvang aannam, in de eerste plaats vanuit het PMS, maar indien nodig ook vanuit een andere dienst. Omdat het in eerste instantie niet mogelijk was om mee in het Experiment Leerplichtcontrole van het Departement Onderwijs te stappen, hebben we geprobeerd lokaal een behoorlijke oplossing te zoeken. Twee jaar geleden was er voor de Oostendse scholen dan toch de mogelijkheid om bij het Experiment Leerplichtcontrole aan te sluiten. Voor ons kwam het uit de hemel gevallen. Het experiment was precies wat we nodig hadden. Ook voor het Departement was het natuurlijk handig dat er hier in Oostende al één en ander was georganiseerd.

Vooraf bemiddelen

E.V.: Waaruit bestaat uw taak nu eigenlijk?

H.V.: Mijn belangrijkste taak is het bevorderen van de samenwerking tussen de scholen, het PMS en de andere diensten. De aanpak van spijbelen is immers niet alleen een zaak van de school, van de ouders of van de leerlingen en ook niet alleen van de hulpverlening. Het is een zaak van al die partijen samen. Op lokaal vlak, doordat ik veel in de scholen kom, kon ik vaststellen in welke scholen dit goed ging en in welke scholen minder goed. Zo kon ik in die zin ook bemiddelen. Zo heb ik vorig jaar bemiddeld tussen het PMS en de directie van een bepaalde school om het PMS een sterkere rol in de leerlingbegeleiding te laten opnemen.

Zowel voor het PMS als voor de school is het immers een leerproces om spijbeldossiers aan te pakken. Het klassieke beeld dat wij van de taken van het PMS vaak nog hebben is tests afnemen en studieadvies verlenen. Het PMS (toekomstig CLB) krijgt er nu een heel belangrijke taak bij, nl. sociaal-emotionele begeleiding van jongeren met leerplichtproblemen. In het begin was het eerlijk gezegd een beetje 'trekken en duwen'. Heel wat PMS-medewerkers vroegen zich in paniek af 'wat ze nu weer op hun dak kregen'. Ook dit jaar geeft dat soms nog moeilijkheden, omdat de achterliggende problematiek steeds complexer wordt en steeds meer naar een jongere leeftijd verschuift.

Sensibiliseren

H.V.: Een andere belangrijke taak die ik zie, is mezelf in de scholen als spijbelambtenaar bekend maken en duiden wat het project inhoudt. Wat doet een spijbelambtenaar, wat kan je van hem verwachten en wat kan je van het spijbelproject als dusdanig verwachten? Hoe kan je samenwerken met het PMS, waar staat het PMS voor open en waar sta je als school voor open?...

Ik heb dan ook contacten gelegd met enkele hulpverleningsdiensten. Het Centrum Geestelijke Gezondheidszorg, de Sociaal-Psychiatrische Dienst, de dienst voor begeleid zelfstandig wonen, de dienst Jeugd en Gezin van de Politie en het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg zijn de belangrijkste diensten waar ik mee samenwerk. Ik ben mezelf en het project gaan voorstellen en heb hen uitgelegd waaruit mijn taak bestaat. Zelf heb ik naar hun verwachtingen gepeild en heb die ofwel bevestigd of bijgestuurd. Er werden eveneens afspraken gemaakt en we maakten duidelijk wat we van elkaar konden verwachten.

E.V.: U hebt ook een stappenplan opgesteld?

H.V.: Inderdaad. Voor de aanpak van het spijbelprobleem was het belangrijk dat alle betrokken partners op een uniforme manier zouden samenwerken. In het stappenplan stellen we dat de school bij het vaststellen van een afwezigheid eerst de ouders contacteert. Van zodra de school merkt dat er echter een dieper probleem achter het spijbelgedrag zit, wordt de zaak met het PMS opgenomen. Vanuit de nieuwe regelgeving van het departement Onderwijs wordt het PMS zeker vanaf tien halve dagen ingeschakeld. Als men vanuit het PMS merkt dat het gaat om een problematische opvoedingssituatie en als men vindt dat er intensievere professionele hulp nodig is, verwijzen zij door naar het Comité Bijzondere Jeugdzorg; als individuele therapie nodig blijkt, verwijst men de jongere door naar het Centrum Geestelijke Gezondheidszorg of een Sociaal-Psychiatrische Dienst.

In het oude systeem nam de school eigenlijk te vlug contact met de politie. Hier in Oostende zijn er 4 politieagenten van de jeugdbrigade, die zich enkel bezighouden met minderjarigen. Vroeger belde de school de politie bij afwezigheden op, de politie ging aan huis en het probleem werd als opgelost beschouwd. Toch vonden alle partners dat er op deze manier van bij het begin wel erg hard werd opgetreden. Je hebt op die manier in feite onmiddellijk alle pijlen verschoten en dadelijk de repressieve aanpak gebruikt, terwijl je binnen de visie van het stappenplan een belangrijke schakel vergeten bent, met name de hulpverlening. Bij de invoering van het stappenplan kwam er wel een achterdochtige reactie van de politie die dacht dat men alles nu maar ging laten aanmodderen. Mijn taak bestond er dan ook in duidelijk te maken dat er net zo goed werd opgevolgd, nu vanuit het PMS en dat er nog steeds werd opgetreden, maar nu volgens een stappenplan. We hebben dan ook het PMS en de politie eens samen rond de tafel gebracht om de mensen de kans te geven wederzijdse ervaringen uit te wisselen, om elkaar te leren kennen. Soms zijn er nu nog wel strubbelingen, maar de kijk op elkaar is toch sterk ver-

beterd. Ook het stappenplan raakt langzaam in de scholen en bij het PMS ingeburgerd. Het is bijvoorbeeld dit jaar bij mijn weten nog niet voorgevallen dat iemand van het schoolpersoneel op eigen houtje de politie opbelt en dat is toch een hele verbetering. Soms merk ik ook, doordat ik met veel diensten in contact kom, dat verschillende diensten met een bepaald gezin aan het werken zijn, vaak zonder dat ze van elkaar weten waarmee iedereen nu precies bezig is. Mijn taak bestaat er dan opnieuw in om al die betrokkenen rond de tafel te brengen, zodat ze ervaringen en informatie kunnen uitwisselen en hun opvolging op elkaar kunnen afstemmen, of gewoon om te kijken hoever men in de begeleiding al staat. Wij noemen dat met een wat griezelig woord 'de spijbelcel'. Soms kunnen daar ook ouders bij betrokken worden, maar tot nu toe is dat nog maar één keer gebeurd. De ouders worden natuurlijk wel elke keer op de hoogte gebracht als een spijbelcel wordt samengebracht.

Signaleren

H.V.: Wat wel nog steeds een probleem is, is dat er rond de problematiek van spijbelen wel veel hulpverlening voorhanden is, maar dat er voor de echte aanpak van zware spijbelaars eigenlijk nog geen stok achter de deur is. In het politiereglement staat wel een symbolische regel en is er een uitspraak mogelijk van een boete of zelfs een korte gevangenisstraf, maar een dergelijk vonnis wordt zelden of nooit uitgesproken. Een repressieve aanpak is natuurlijk niet voor alle spijbelaars nodig, enkel voor de heel hardnekkige gevallen, wanneer er manifeste omwil aanwezig is. Voor die groep zou een regeling in de wetgeving als stok achter de deur zeker nut hebben. Alleen al om een bepaalde groep van spijbelaars en hun ouders te motiveren om effectief iets aan hun probleem te doen. Dergelijke wetgeving zou het voor ons zeker gemakkelijker maken. Tegenover een regel moet je immers een sanctie kunnen zetten.

Ik zie het ook als een van mijn taken en ook van de andere mensen die rond de spijbelproblematiek actief zijn, om dergelijke signalen naar het beleid te sturen en de problemen die men in de praktijk ervaart, te verwoorden.

Voorkomen

E.V.: *Neem je in het preventieve luik zelf ook een rol op?*

H.V.: Zeker, maar dan eerder een coördinerende rol. Vanuit het spijbelproject is er immers een samenwerking opgezet tussen de stad Oostende en de vzw Leefsleutels. Deze vzw heeft een aantal sociale vaardigheidspakketten voorhanden, zoals o.a. Leefsleutels voor Jongeren (1ste graad) en Leefsleutels in Actie (2de en 3de graad). Ze organiseert trainingen voor intermediairen: over het algemeen leerkrachten maar ook PMS-medewerkers. Mijn taak bestaat erin de scholen te motiveren om op dit aanbod in te gaan. We geven vanuit de stad ook een financiële tegemoetkoming aan de scholen, want de trainingen en het materiaal zijn vrij duur.

Vorig jaar zijn we bovendien begonnen met een nascholing voor de mensen die de training gevolgd hebben. We wilden hen concreet steunen bij het geven van de leefsleutellessen enerzijds, maar anderzijds ook bij de implementatie van leefsleutels in de school. Hiervoor wordt er, in samenwerking met de provinciale coördinator van de vzw Leefsleutels zelf, een regionaal overleg in Oostende georganiseerd, gericht naar alle getrainde leerkrachten en PMS-medewerkers van onze regio. Op deze overlegmomenten kunnen zij vragen stellen over bepaalde thema's die in het pakket aan bod komen, over het motiveren van de leerlingen, over het betrekken van de ouders, enz. Op onze eerste vergadering waren ook de directies uitgenodigd, om tips uit te wisselen rond de implementatie van Leefsleutels in de school. Elke school doet dit immers anders: bepaalde scholen geven een extra uur les, andere passen Leefsleutels in in hun complementaire uren, nog andere hanteren Leefsleutels bij het uitwerken van projecten.

Mijn taak bestaat er vooral in om de leerkrachten de mogelijkheid te geven dit regionaal overleg bij te wonen. De dienst Preventie van het stadsbestuur Oostende verstuurt de uitnodigingen en zorgt voor de organisatie.

Dit jaar is er vanuit de stad toch ook de vraag gezeten om eens te gaan kijken in hoeverre Leefsleutels nu effectief in de scholen geïmplementeerd is. Ik speel dan ook met het idee om hierover misschien een kort onderzoek te doen. Natuurlijk moet zoiets zeer diplomatisch gebeuren, want scholen mogen niet het gevoel krijgen dat ik me in hun organisatie meng. Uit deze bevraging kunnen dan weer nieuwe tips komen voor een betere ondersteuning bij de implementatie, die dan opnieuw via het regionaal overleg kunnen besproken worden.

E.V.: *In hoeverre kan je toch nog het contact met de jongeren zelf bewaren?*

H.V.: Ik word één dag per week gedetacheerd naar het vormingsteam van het CGSO (het Centrum voor Gezins- en Seksuele Opvoeding). Ik geef daar vorming rond seksuele en relationele opvoeding en aids-preventie. Deze taken passen perfect binnen mijn preventieve opdracht. Ik blijf daarom ook fulltime bij de stad tewerkgesteld. Maar daarnaast geeft mij dit de kans om de leerlingen te leren kennen en voeling te houden met wat hen bezighoudt. Anders zou ik inderdaad enkel in contact komen met de intermediairen en de belangrijkste betrokkenen uit het oog verliezen. Ik heb immers weinig contact met de spijbelaars zelf. Op die manier leer ik ze wel kennen.

Informereren

H.V.: Daarnaast heb ik nog op een ander moment contact met de jongeren zelf nl. via de 'vorming spijbelpreventie'. Het initiatief daarvoor is vorig jaar genomen omdat toen vanuit verschillende scholen de vraag kwam om mijn functie als spijbelambtenaar toe te lichten en aan de leerlingen te vertellen wat de leerplicht inhoudt en hoe de afwezigheden worden opgevolgd. In samenwerking met het PMS, dat tenslotte een be-

langrijke rol speelt binnen die opvolging, heb ik een vormingspakketje samengesteld, met een verduidelijking van de reglementering, een uitleg rond leerplicht, enz. Ik laat hen ook kennis maken met wat er achter een spijbelproblematiek kan zitten, leer hen inzien dat spijbelen vaak een symptoom is van achterliggende problemen. Ik probeer hen ook wegwijs te maken in de sociale kaart. Uiteraard beperk ik mij tot de diensten die voor de jongeren van belang kunnen zijn.

Dit pakket is gericht op de eerste graad. Ik ben hiermee vorig schooljaar gestart. Dit is een zinnig initiatief. Ik leer niet alleen de jongeren kennen, maar ik krijg van de leerlingen ook nieuwe werkpunten aangereikt. Het kan bijvoorbeeld zijn dat ik tijdens zo'n gesprek hoor dat er op school eigenlijk niet naar de jongeren geluisterd wordt. Ik probeer zoveel mogelijk in te spelen op vragen vanuit de praktijk zelf en via dit aanbod heb ik toch de belangrijkste scholen kunnen bereiken. Ook dit jaar zijn er opnieuw twee scholen die op dit aanbod zijn ingegaan. Dit jaar waren dit twee BSO-scholen. Het is normaal dat dergelijke scholen vlugger een beroep doen op een dergelijk aanbod dan een ASO-school.

E.V.: Proberen jullie ook de ouders te betrekken in de aanpak van het probleem?

H.V.: Vorig schooljaar vroegen de scholen om de spijbelpreventie op school aan de ouders bekend te maken. Wij hebben dan een folder opgesteld met tips voor ouders van spijbelende kinderen. Hierin kunnen ze terugvinden wie aan het spijbelproject meewerkt en vinden ze de verschillende stappen die ze kunnen ondernemen wanneer hun kind spijbelt. Vorig jaar is deze folder uitgedeeld en ook dit jaar is de informatie samen met de nieuwe reglementering i.v.m. afwezigheden meegestuurd.

Het gebeurt heel zelden dat ouders rechtstreeks contact met mij opnemen. Er komt soms wel eens een ouder in lichte paniek vragen hoe het nu eigenlijk zit met die opvolging en waarom er nu opeens zo streng wordt gecontroleerd, maar dat gaat dus eerder om inhoudelijke, informatieve zaken.

En heeft het geholpen...

E.V.: Wanneer je nu terugkijkt op die twee jaar dat je werkt als spijbelambtenaar, ben je dan tevreden over de resultaten?

H.V.: Ik heb de afgelopen twee jaar zeker ondervonden dat er in Oostende een grote wil tot samenwerking is, met het departement maar ook met de andere partners. Van de 15 secundaire scholen zijn er vorig jaar 9 scholen en 2 centra voor deeltijds onderwijs in het experiment leerplichtcontrole gestapt, wat toch wil zeggen dat een groot deel van de scholen aan deze problematiek aandacht wil besteden. Ook dit jaar hebben we nog een aantal nieuwe scholen kunnen betrekken, waaronder een belangrijke TSO/BSO-school, die het trouwens erg goed doet. Een aantal scholen staan wel open voor de aanpak van het spijbelprobleem, maar stellen dat ze er binnen hun school heel

weinig mee te maken hebben. Slechts een heel klein percentage van de scholen wil niets met het project te maken hebben en wil de spijbelambtenaar ook liefst buiten de muren van de school houden. Er moet zeker nog veel gebeuren en de situatie is nog lang niet ideaal, maar we kunnen zeker stellen dat er een wil is. En waar een wil is...

Ik zou niet durven zeggen dat het spijbelen door het project is afgenomen, ook al vind ik dat we zeer goed bezig zijn. Ik denk dat dit verschillende oorzaken heeft. Eerst en vooral is het logisch dat, wanneer scholen meer aandacht aan de problematiek besteden, beter registreren én beter opvolgen, men ook een stijging ziet van het aantal spijbelaars. Bovendien blijkt in het algemeen dat we bij het spijbelen steeds vaker te maken hebben met meer complexe situaties, en dat de problemen zich ook op jongere leeftijd voordoen. Terwijl de problemen zich vroeger vooral in de tweede en derde graad manifesteerden, merk je nu dat het in het eerste en tweede jaar van het secundair onderwijs vaak al goed fout zit. Je begint je dan zelfs al af te vragen hoe het zit met de opvolging van de problemen in de lagere school... Deze verschuiving geldt trouwens niet alleen voor het spijbelen. Ook bij druggebruik en roken zien we dat de leeftijd steeds jonger wordt. Ook wat deze problemen betreft, komen vanuit het basisonderwijs steeds meer vragen naar een preventieve aanpak.

We vangen trouwens ook steeds vaker signalen op dat ouders hun kinderen gewoon niet meer *aankunnen*. Sommigen stellen zich dan ook de vraag of er niet iets als 'ouderopvoeding' nodig is. Dit is natuurlijk een zeer delicaat onderwerp, maar de vraag werpt zich zeker op.

E.V.: Merk je ook dat er meer communicatie komt tussen de scholen onderling, bijvoorbeeld wanneer jongeren tijdens het schooljaar van school veranderen?

H.V.: Het is nogal moeilijk om echt te zeggen dat dit meer gebeurt dan vroeger. Ik voel wel dat er vlugger contact wordt opgenomen tussen PMS-centra onderling, maar tussen de scholen onderling is dit nog steeds eerder uitzonderlijk. Ik probeer dit zelf wel te stimuleren. Wanneer ik zie dat iemand tijdens het schooljaar van school verandert, vraag ik bijvoorbeeld altijd of de nieuwe school een overzicht heeft ontvangen van de afwezigheden in de vorige school. Sommige leerlingen veranderen immers telkens van school als 'de grond onder hun voeten te heet wordt'. Op die manier kent de nieuwe school ook de voorgeschiedenis van de leerling, tenminste op het vlak van spijbelen. Daarom is het ook interessant dat in Oostende zoveel scholen actief rond de problematiek bezig zijn.

Overbelast schoolpersoneel

E.V.: Zijn er zaken die je toch nog anders zou willen zien?

H.V.: Een van de belangrijkste knelpunten en ik be-geef me daar eigenlijk mee op het terrein van het onderwijs, is dat er steeds meer wordt verwacht van het ondersteunend personeel. Die mensen hebben een grote verantwoordelijkheid bij het correct registre-

ren van de afwezigheden en bij de controle van de "afwezigheidsbriefjes". Bovendien wordt van hen verwacht dat zij bij afwezigheden contact opnemen met de ouders. Zij staan ook in voor het verwittigen van het departement Onderwijs wanneer een leerling meer dan 30 halve dagen afwezig is. Dit houdt onder andere in dat ze kort de situatie moeten schetsen en moeten aantonen welk de reeds ondernomen stappen zijn... Dit alles vraagt enorm veel tijd. Toch zien we dat men nog snoeit in het aantal jobs voor deze taken.

Ook van de leerkrachten zelf wordt steeds meer gevraagd. Zij moeten de leerling nu meer en meer ondersteunen. Veel leerkrachten weten uiteindelijk ook niet goed meer wat er precies van hen verwacht wordt. Hier rijzen zeker vragen naar begeleiding, naar ondersteuning, naar bijkomende vorming én naar meer ruimte om deze nieuwe taken op te vangen.

Ook wat leerlingenparticipatie betreft hebben de scholen vragen. Niet alleen ervaren sommige scholen dit als een bedreiging, bovendien is dit weer een bijkomende taak voor de school. Iedere school kan uitpakken met een leerlingenraad, maar als ze daar ook echt gebruik van willen maken, als ze de leerlingen ook echt willen laten meebeslissen, vraagt dat enorm veel tijd, energie én ondersteuning vanuit de scholen. Ook hier laat men de school soms in de kou staan.

Aan de andere kant natuurlijk zijn dit dingen die moeten groeien. Soms zien we dat de ideeën er veel vlugger zijn dan de noodzakelijke voorwaarden voor een goede realisatie. Het is ook zeker niet zo dat scholen altijd maar meer middelen moeten krijgen, er moet ook efficiënter gewerkt worden. Maar ook dan moeten de scholen de tijd krijgen om hun werking te herbekijken en moeten ze daarin ondersteund worden.

E.V.: Zijn er ook knelpunten die meer betrekking hebben op je rol als spijbelambtenaar?

H.V.: Het grootste probleem is dat je positie als spijbelambtenaar zeer veranderlijk is. De ene keer verwacht men van jou dat je bemiddelt, de andere keer dat je hulpverlener bent en de andere keer dat je een soort politieagent bent... Het is soms heel moeilijk om je als spijbelambtenaar stabiel te profileren, ook omdat je steeds inspeelt op vragen van scholen zelf.

Ik zit daar voor mezelf soms in een rollenconflict. Aan de ene kant verwachten ze dat ik hard optreed, aan de andere kant verwachten ze dat ik bemiddel en preventief optreed. Natuurlijk maakt dit de job ook voor een deel boeiend.

Wat heel recent ook steeds meer wordt gevraagd is dat ik persoonlijk tussenkom bij een acuut geval van hardnekkig spijbelen. Steeds meer scholen zien mij als de ultieme persoon om alsnog schot in een zaak te krijgen. Misschien kan dit in een aantal gevallen helpen, omdat het woord *spijbelambtenaar* toch nog gezag uitstraalt, maar je moet er toch voortdurend voor op je hoede zijn dat ze je niet als stok achter de deur gaan gebruiken.

Ook naar het departement hebben scholen soms verkeerde verwachtingen. Het departement kan bij hardnekkig spijbelen een brief sturen naar de ouders, maar is geen sanctionerend orgaan. Zo dreigen een aantal scholen er naar de ouders ook steeds mee dat het departement de kinderbijslag zal achterhouden. Soms voel ik dat dit bij sommige ouders de enige motivatie is die nog werkt en dan laat ik het fabeltje in de lucht hangen, maar als ik merk dat ouders wel hun best doen om het probleem op te lossen stel ik hen natuurlijk wel gerust en zoeken we samen een andere manier om de leerling te motiveren.

DE MODERNE MENS
IS MISSCHIEN WAT
OPPERVLAKKIGER

MAAR ZIJN
PROBLEMEN ZITTEN
DIEPER.

E.V.: Voel je dat de scholen het aanvaarden wanneer je problemen binnen de school aankaart, of vinden scholen dit nog steeds bedreigend?

H.V.: Persoonlijk ben ik nog niet betrokken geweest bij bijvoorbeeld conflicten tussen leerkrachten en leerlingen, of bij conflicten over de invulling van het programma. Ik zou dergelijke problemen zeker durven aankaarten, maar ik weet niet wat de gevolgen daarvan zouden zijn op het terrein. Ik ben er wel van overtuigd dat de manier waarop, wie het nieuws brengt en aan

wie je het brengt, veel doen aan het feit of men iets van je aanneemt of niet.

Eén enkele keer is er eens een hele klas naar mij toe gekomen met klachten over het lessenprogramma van de school. Toen heeft de school zeker naar mij geluisterd en hebben we ook samen het probleem kunnen bespreken. Ik probeer zelf hierin steeds een neutrale rol te spelen en door informatie in te winnen misverstanden uit de weg te ruimen. Natuurlijk moet het vertrouwen dat een school in je stelt ook groeien. Nu pas merk ik bijvoorbeeld dat ik ook signalen van leerkrachten kan opvangen, terwijl ik vroeger eigenlijk voornamelijk contacten had met de directies van scholen.

E.V.: Tot slot willen we toch nog even advocaat van de duivel spelen. Eigenlijk kan een groot stuk van uw job toch ook uitgevoerd worden door een goed werkend CLB. Wat is dan de meerwaarde van een stedelijk beleid met een spijbelambtenaar?

H.V.: Ik denk dat er zeker een meerwaarde is, omdat ikzelf in de aanpak van het probleem een zeer neutrale rol kan spelen. Ik ben niet gebonden aan één of andere school, enkel aan de stad en dat is een betrekkelijk neutraal terrein, zeker omdat er in Oostende geen stedelijk secundair onderwijs is. Ik kan daarom naar alle scholen toestappen en vragen of ik bij hen een rol kan spelen. Een PMS is toch nog altijd gebonden aan een school. Door mijn positie kan ik bovendien indien nodig bemiddelen tussen het PMS en de scholen.

Ik moet toegeven dat het ook naar sommige scholen toe moeilijk is om de meerwaarde van je job duidelijk te maken. Veel scholen vinden het toch nog altijd bedreigend om externen toe te laten bij de dagelijkse werking van de school. Ik probeer hen dan altijd duidelijk te maken dat ik vanuit een heel andere visie werk, dat ik hen een aanbod wil doen, waarvan zij al dan niet gebruik kunnen maken. Ik probeer steeds een houding van dienstbaarheid aan te nemen en zelf te laten bepalen welke rol ik binnen hun school kan spelen.

Bovendien ben ik op lokaal vlak ook de ideale persoon om nieuwe ontwikkelingen of regelgeving vanuit het departement te verspreiden en toe te lichten. Ook voor het departement zelf vergemakkelijkt dit de communicatie. Ook zij hebben een aanspreekpunt dat netoverschrijdend de scholen kan bereiken én de andere betrokken actoren kan contacteren.

Door mijn centrale rol ben ik tenslotte ook de aangeezene persoon om de samenwerking tussen de verschillende actoren te bevorderen, netwerken uit te bouwen en ontmoetingen te organiseren en te coördineren. Op 25 mei organiseren wij bijvoorbeeld een spijbelplatform waarop de scholen, de PMS-centra, de verantwoordelijke voor het experiment leerplichtcontrole, de schepen van onderwijs én de commissieleden van de parlementaire commissie Onderwijs uitgenodigd zijn. De bedoeling daarvan is om de reglementering, die nu één jaar doorgevoerd is te evalueren en de scholen de kans te geven hun ervaringen uit te wisselen en eventuele knelpunten te signaleren aan het beleid. We willen ook samen kijken hoe de samenwerking verloopt tussen de verschillende partners en willen kijken of ook hier verbeteringen nodig zijn. Ik ben nu bezig met de voorbereiding. Aan de hand van een vragenlijst betreffende de nieuwe reglementering, rond de samenwerking en rond eventuele knelpunten, peil ik naar de verwachtingen van de scholen en van de PMS-centra.

E.V.: Ons hebt u alvast kunnen overtuigen van de meerwaarde van uw job. Dank u voor dit gesprek.

Evi VERDUYCKT
Klein Rijselstraat 26
3010 Kessel-Lo
Tel.: 016/29.37.80

NOOT

¹ Over deze nieuwe visie en de nieuwe aanpak kon u al een aantal artikels lezen in Welwijs, 1997, jaargang 8, nr. 3 p. 3, in Welwijs, 1999 jaargang 10, nr. 1 en in Welwijs, 2000 jaargang 11, nr. 1 p. 34.

WERKEN VOOR DE CENTEN OF OMDAT JE JE ER GOED BIJ VOELT?

Reflecties bij een studiedag over arbeidszorg¹

Je hebt ze leren kennen in het vijfde leerjaar van de lagere school. In september waren ze, net als de andere leerlingen, fier aan hun laatste twee jaar begonnen. Ze behoorden nu tot de “groten van de school”. Met het verloop van het schooljaar werden ze stiller en onzekerder. Ze kropen weg in hun schelpje of poogden hun imago te redden door de plezante uit te hangen. Nadien heb je hun ouders leren kennen. Ze wisten dat hun kind er niet goed voor stond, dat het volop aan het lossen was, dat het leren niet vlotte. Ze hoopten van jou, de PMS-man, terug perspectief te krijgen. Veel meer dan een eerste leerjaar B kon je niet in het vooruitzicht stellen, al beseft je maar al te goed dat de leerplichtverlenging geen oplossing heeft gebracht voor deze aankomende jongeren. Nog steeds verdwijnen meerderjarigen zonder minimum beroepskwalificatie van de schoolbanken. Intussen leerde je de ongerustheid van deze ouders delen: wie gaat er later zorgdragen voor hen? Een studiedag “Arbeidszorg werkt!” spreekt je dan ook aan. Vooral dat uitroepteken maakt je nieuwsgierig.

Niet het loon maar het goede gevoel primeert

In de voormiddag stonden twee punten op de agenda: de voorstelling van de onderzoeksresultaten² en de presentatie van het werkboek.³

De onderzoeksresultaten

Het werd meteen duidelijk gesteld: arbeidszorg wil geen paternalistische bedoening zijn. Het is geen zorg voor mensen voorwie er geen plaats is op de arbeidsmarkt. Men wil wel ondersteuning bieden aan deze mensen die – omwille van persoonlijke tekorten of omwille van maatschappelijke omstandigheden – de eisen en de stress van de arbeidsmarkt niet meer aankunnen. Men wil hen in staat stellen – naar eigen kunnen – productief en nuttig te zijn voor de samenleving. Ze krijgen hiervoor geen echt loon maar een kleine vergoeding (40 frank per uur) voor hun onkosten die ze maken door te komen werken. Intussen blijven ze wel genieten van het statuut dat ze al eerder hadden: werkloosheidsuitkering, Vlaams Fonds, bestaansminimum, OCMW-uitkering,... Uit winstbejag moeten ze dan ook geen verbintenis “arbeidszorg” aangaan en aanhouden. De verbintenis biedt deze mensen vooral meer zekerheid en een goed gevoel door zinvol bezig te zijn, zich dienstig te weten, terug maatschappelijke contacten te hebben, weer mee te tellen,...

Typen doelgroepmedewerkers

Uit de studie – steunend op diepte-onderzoek – blijkt overduidelijk dat niet alle doelgroepmedewerkers eenzelfde goed gevoel hebben. Naargelang de arbeids(markt)gerichtheid van de doelgroepmedewerker kan men een viertal typen onderscheiden: de berustenden, de ontmoedigden, de voorbereidenden en de ho-

penden. Dit wordt medebepaald door de individuele tewerkstellingskansen die de doelgroepmedewerker zichzelf toekent om nog ooit op de arbeidsmarkt, regulier of alternatief, terecht te komen en de tewerkstellingswens of de wens die hij heeft om te participeren aan de arbeidsmarkt.

De berustenden

Ze geven zichzelf weinig kansen op tewerkstelling. Ze zoeken de oorzaak van hun onkansen in eerste instantie bij zichzelf. Ze zijn vooral overtuigd van hun niet-competentie en hebben dan ook geen perspectief in de richting van volwaardige arbeid op de reguliere arbeidsmarkt. Ze hebben geen verwachtingen en wensen terzake. Voor deze mensen is er geen spanning tussen de arbeid in de reguliere of beschermde sector en de arbeidszorg. Integendeel voor hen is de arbeidszorg een revelatie en een eindpunt. Ze waarderen vooral de sociale contacten die ze eerder misten en de nieuw verworven vaardigheden en het kunnen opdoen van nieuwe kennis. De arbeidszorg bepaalt in zeer sterke mate hun levenskwaliteit en ze genieten er ook van.

De ontmoedigden

Deze groep weet dat het zowel persoon- als maatschappijgebonden factoren zijn die aan de basis liggen van hun probleem. Ze beseffen dat ze (haast) geen kans hebben om ooit terug aan de slag te kunnen gaan en toch blijven ze hopen. Er is dus een spanning tussen hun wensen en de reële kansen die ze zichzelf geven. Hoe kleiner die spanning, hoe gemakkelijker ze arbeidszorg gaan zien als een volwaardige job; hoe groter de spanning, hoe groter het negatieve effect op hun levenskwaliteit. Een betaalde baan blijft echter voor hen de norm, al is dit de bron van hun frustraties.

De voorbereidenden

Binnen deze groep overheerst het gevoel dat arbeidszorg een noodzakelijke voorbereidingsfase is op een job in de reguliere of beschermende arbeidssector. Voor hen zijn het vooral persoonlijke factoren die hun carrière in de weg hebben gestaan. Ze zijn uit het gewone circuit verdwenen na een tijdelijk disfunctioneren maar zijn vastbesloten er terug naar toe te keren. Om zich degelijk te kunnen voorbereiden op deze reïntegratie wordt de arbeidswens tijdelijk onderdrukt. Voor hen is het zeer belangrijk dat ze terug een vast dagritme leren aanhouden, dat ze hun tijd terug leren structureren en terug gemotiveerd worden om bij te leren. Naarmate ze voelen dat ze klaar zijn om zich terug in te passen verliest de arbeidszorg het statuut van volwaardig werk. De arbeidszorg bepaalt in de aanvangsperiode zeer sterk hun levenskwaliteit maar zwakt af naarmate ze langer actief zijn als doelgroepmedewerker en zich klaar voelen voor de reguliere arbeidsmarkt.

De hopen

Voor deze groep is de arbeidszorg een 'noodoplossing'. Ze zijn ervan overtuigd dat ze de capaciteiten hebben om het waar te kunnen maken, maar omwille van maatschappelijke omstandigheden (leeftijd, structurele werkloosheid, geslacht,...) is het hen nog niet gelukt. Ze schatten hun tewerkstellingskansen hoog in en ze kennen dan ook een zeer hoge tewerkstellingswens. De meesten hebben eerder al heel wat beroepservaring opgedaan. Het is dan ook niet te verwonderen dat ze echt zoeken naar een vaste job. Het zijn zowat de "toeristen" van de arbeidszorg. In tegenstelling tot de vorige groep is arbeidszorg geen voorbereidende fase maar een overbruggingsfase. Arbeidszorg heeft voor hen een weerslag op hun levenskwaliteit doordat dit hun frustratie, van geen werk te hebben, vermindert en hen bevrijdt van het stigma van de werkloosheid.

Typen arbeidszorgcentra

Ook niet alle centra hebben eenzelfde maatschappelijke functie. Bepaalde centra leggen meer de klemtoon op het 'zorg'aspect en andere dan weer op het 'arbeids'aspect.

De ARBEIDSZORGcentra

In deze centra vangt men overwegend arbeidsmarktgerichte doelgroepmedewerkers op. Het zijn mensen die omwille van maatschappijgebonden redenen van de arbeidsmarkt zijn verdwenen. Op eigen vraag wordt een relatief hoge werkdruk aangehouden. Men tracht er de reële werksituatie zoveel mogelijk te benaderen. Dit kan omdat er ook minder of geen nood is aan begeleiding. Er wordt relatief veel nadruk gelegd op het 'arbeids'aspect en er is dan ook relatief meer discipline. Er wordt strikt toegekeken op de naleving van regels en afspraken en 'werkattitudes' worden sterk benadrukt.

De ARBEIDSZORGcentra

De verhouding tussen de meer en minder arbeids(market)gerichte doelgroepmedewerkers is binnen deze centra gelijk. Omwille van externe factoren kan de werkdruk wel eens hoog oplopen, maar de stressverwekkende factoren worden zoveel mogelijk weggevoerd. De nood aan begeleiding kan zeer verschillen: sommigen hebben zelfs helemaal geen nood aan begeleiding, anderen daarentegen meer. De 'noeste werkers' worden zelfs mee ingeschakeld om de anderen te helpen begeleiden. De beide aspecten 'arbeid' en 'zorg' komen dan ook samen aan bod. Naargelang de omstandigheden kan het arbeidsproces zeer wisselend gedisciplineerd of ongedisciplineerd verlopen. De sociale contacten staan hier voorop. Er wordt zelfs regelmatig tijd vrijgemaakt voor vrijetijdsactiviteiten.

De arbeidsZORGcentra

Hier vindt men in hoofdzaak minder arbeids(market)gerichte doelgroepmedewerkers, die geen hoge werkdruk en stress kunnen verdragen. Ze hebben vooral nood aan begeleiding, waardoor het 'zorg'aspect relatief veel aandacht krijgt. Het arbeidsproces verloopt minder gedisciplineerd en heeft een eerder vrijblijvend karakter. Vanuit deze centra is er dan ook weinig doorstroming naar de reguliere arbeidsmarkt ook mede omdat de toelatingscriteria voor deze centra vrij laag ligt. Er wordt hier veel gerecruteerd vanuit de psychiatrische sector. Bij de werving wordt dan ook veel gelet op de bestaande groepsdynamiek, het bewise van de rust, de sfeer en samenhang.

Het Werkboek

Op de inhoud van het werkboek zelf werd niet grondig ingegaan. Het werkboek handelt over de methode, de verschillende statuten van de doelgroepmedewerkers (personen met een werkloosheidsuitkering, personen met een bestaansminimum of O.C.M.W.-uitkering, personen met een ziekte- en/of invaliditeitsuitkering en ex-gedetineerden in het kader van voorwaardelijke invrijheidsstelling). Het werkboek was oorspronkelijk bedoeld als een handreiking voor de eigen begeleiders van ANA. Al tamelijk vlug bleek er belangstelling voor te bestaan buiten de eigen werkgroep. Er werd dan via de koepel (SST) een ruimere werkgroep opgezet.

Vanuit deze werkgroep werd er tijdens de studiedag eerder ingegaan op de historiek van het werk en het opzet ervan naast andere punten zoals: de doelgroep van de arbeidszorg, de financiering, de structurering en de huidige knelpunten. Vooral de historiek en het opzet van de arbeidszorg trokken de aandacht. Arbeidszorg is ontstaan vanuit verschillende hulpverleningsinitiatieven. Dit verklaart ten andere de zeer verschillende statuten van de huidige doelgroepmedewerkers, waarvan ruim de helft nooit echt gewerkt heeft. Vooral de sociale werkplaatsen (beschutte werkplaatsen) hebben een voortrekkersrol vervuld. Deze initiatieven hebben met de tijd meer het accent moeten verleggen van het zorgaspect naar het arbeidsaspect om uiteindelijk pure arbeidsmarktgerichte criteria aan te houden. Voor heel wat medewerkers wer-

den de rendementscriteria te zwaar en de stress te hoog. Anderzijds waren er de dagcentra met voornamelijk psychiatrische patiënten die in eerste instantie de patiënten bezighielden in afwachting van de mogelijke reïntegratie. Met de jaren zijn beide initiatieven meer naar mekaar toegegroeid met als gemeenschappelijke betrachting het waarborgen van het recht op arbeid. Momenteel zijn de verschillende initiatieven (sociale tewerkstelling, gehandicaptenzorg, geestelijke gezondheidszorg en tewerkstellingsprojecten) gegroepeerd onder één koepel nl. Samenwerkingsverband Sociale Tewerkstelling vzw (SST).

Het opzet van het geheel ligt in het aanbieden van arbeidsmatige activiteiten. De doelgroepsmedewerkers worden dus niet beziggehouden (mandenvlechten, batikken,...) maar worden in de mogelijkheid gesteld vaardigheden te oefenen en hun kennis te verhogen in activiteiten met economische waarden. Drie doelstellingen staan hierbij voorop: het waarborgen van het recht op arbeid, de integratie en de participatie in de samenleving en het verschaffen van een minimum en leefbaar inkomen.

- Om het recht op arbeid maximaal te kunnen waarborgen, wordt er gezocht naar een veelheid van arbeidsmatige activiteiten aangeboden in een productieve en/of dienstmatige setting. De activiteiten zijn erg gedifferentieerd en complementair aan mekaar en worden afgestemd op de individuele noden en verwachtingen van de doelgroep.
- Met het oog op de (re)integratie en de participatie aan de samenleving worden een aantal maatregelen genomen in functie van het zorgaspect. Arbeidszorg biedt in eerste instantie een beschermd milieu aan waarbinnen vooral gelet wordt op het onderdrukken van stressverwekkende factoren. Dit aanbieden van een beschermd milieu en het weren van stress is maatwerk. Het moet gezien worden in functie van de individuele noden en in perspectief op een mogelijk volwaardige integratie in de arbeidsmarkt en de samenleving. Op de werkvloer moet er dan ook zeer nauw samengeleefd worden met de problemen van de doelgroepmedewerkers om bij acute probleemsituaties meteen hulp te kunnen bieden (nulde lijnhulp).
- Tenslotte is er de zorg voor het verschaffen van een minimaal leefbaar inkomen. Dit aspect is tot heden het minst gerealiseerd. Bij de toelating tot de arbeidszorg wordt er momenteel zeer streng op toegezien dat alle nodige administratieve stappen gezet worden opdat de doelgroepmedewerker zijn statuut niet in gevaar brengt. De meesten hebben een financiële tegemoetkoming vanuit het RIZIV, of vanuit het Vlaams Fonds, of vanuit de RVA of vanuit het OCMW. Hierbovenop krijgen ze dan de onkostenvergoeding van de Arbeidszorg.

Meer mensen in de Arbeidszorg dan in de sociale werkplaatsen

In de namiddag bracht Ides Nicaise – met op de achtergrond twee door hen geleide onderzoeken vanuit het HIVA en vanuit ATD – kritische bedenkingen bij arbeidszorg. Hij maakt hierbij onderscheid tussen vier soorten diensten binnen de sociale tewerkstelling nl.

de werkervaring binnen de reguliere arbeidsmarkt, de invoegbedrijven, de sociale werkplaatsen en de semi-formele tewerkstelling waaronder PBA's en Arbeidszorg. In zijn studies was de laatste groep (de semi-formele tewerkstelling) niet opgenomen. Bij het horen van de hoge aantallen van doelgroepmedewerkers in de arbeidszorg stelde hij wel vast dat deze aantallen die uit de sociale werkplaatsen overtreffen.

De afroming in de sociale tewerkstelling

Eén van de belangrijkste conclusies van de onderzoeken is het feit van de afroming binnen de sociale tewerkstelling. Het zijn vooral personen met werkervaring en uit de invoegbedrijven die de meeste kansen hebben op reïntegratie. Vanuit de sociale werkplaatsen (de semi-formele tewerkstelling, waaronder de arbeidszorg, was niet in het onderzoek betrokken) wordt er veel minder overgestapt op de reguliere arbeidsmarkt. Andere gunstige factoren waren: het geslacht (meer mannen), de leeftijd (meer jongeren), het beschikken over recente werkervaring en lid zijn van een vakbond. Dit laatste heeft vooral te maken met de grote inzet vanuit syndicale middelen voor langdurig-werklozen. Als ongunstige factoren werden genoemd: de laaggeschooldheid, ongeletterdheid (niet-functioneel lezen?), gehandicapt zijn, uit gebroken gezin, ...

De effecten op de loopbaan

Bij de vergelijking van de onderzoeksgroepen met de referentiegroep bleek overduidelijk dat deze personen niet gereïntegreerd geraken zonder externe hulp. Twee jaar na de reïntegratie blijkt een scharniermoment te zijn. Dan is nog 100% van de gereïntegreerden aan de slag. Nadien komt er wel een kleine afbrokkeling.

De effecten op het welzijn

Als belangrijkste effecten op het welzijn werden verschillende gunstige evoluties vastgesteld. In eerste instantie werd het inkomen verhoogd. Alhoewel de betrokkenen het daarom niet meteen beter hadden. De meesten hadden een enorme schuldenberg opgebouwd die, gezien de korte onderzoeksperiode van twee jaar, nog niet geheel was afgebouwd. Het was ook zeer merkwaardig dat heel wat van hen een nieuwe partnerrelatie hadden aangegaan. Men stelde ook een grotere sociale redzaamheid vast, wat vooral tot uiting kwam in het minder beroep doen op ambulante hulp. De betrokkenen kregen ook een beter zelfbeeld en waren sociaal-cultureel veel meer betrokken op hun omgeving.

Pleidooi

Tenslotte hield Ides Nicaise nog een dubbel pleidooi. Zo pleitte hij enerzijds om de arbeidszorg geïntegreerd te houden binnen de sociale tewerkstellingssector. Alle zorgintenties ten overstaan van de meest stressgevoelige doelgroepmedewerkers (de berustenden) ten spijt, moeten deze mensen geholpen worden om eventueel perspectief te krijgen op de regu-

liere arbeidsmarkt. Volwaardig werk is nu eenmaal een basisvoorwaarde voor het maatschappelijk functioneren. Anderzijds stelt hij zich de vraag of het de samenleving echt zoveel meer zou kosten zo alle speciale statuten, waaronder deze mensen vallen, zouden afgeschaft worden en vervangen worden door een bestaansminimum.

Nabeschoewing

Sociale tewerkstelling in het algemeen en arbeidszorg in het bijzonder zijn sectoren binnen de hulpverlening die in volle evolutie blijken te zijn. Er blijkt al een hele weg afgelegd te zijn en het onderwerp wordt steeds meer een politieke item. Vooral dit laatste wordt hoopgevend omdat het perspectief op een bestaansminimum de onrust bij de ouders, van deze maatschappelijk zeer kwetsbare jongeren, kan wegnemen. Ze zullen gemakkelijker het probleem kunnen aanvaarden, wat een eerste voorwaarde is om tot een rustig overleg te kunnen komen rond een individueel leertraject. Deze jongeren zijn immers niet gediend met een traditioneel leertraject: volledig lager onderwijs vooraleer het secundair aan te vatten, een "aangepaste" onthaalcyclus, voorbereidend op het BSO,... Bij het beëindigen van ieder schooljaar moet er opnieuw overlegd worden welk onderwijsaanbod het volgende schooljaar het meeste baat zal hebben. Naast deze algemene bedenking zijn ook enkele specifieke bedenkingen te formuleren.

- In verband met de doelgroepmedewerkers kan men zich de vraag stellen of deze mensen, hoe kwetsbaar ook in onze huidige samenleving, geen boodschap hebben voor alle "geïntegreerden"? Het is toch om even blijven bij stil te staan: niet kiezen voor meer loon (en consumptiemogelijkheden) maar voor meer welzijn (sociale contacten, het ontwikkelen van meer vaardigheden en het verhogen van de kennis).
- In verband met het onderwijs is het bepaald bedroevend te moeten vaststellen dat meerderjarige jongeren en volwassenen de essentie van wat onder-

wijs juist is of zou moeten zijn, ontdekken wanneer ze het onderwijs verlaten hebben (sociale contacten, het ontwikkelen van meer vaardigheden en het verhogen van de kennis).

- In verband met de leerlingbegeleiding is het ontmoedigend te constateren hoe weinig vat men heeft vanuit het PMS, soms uit nalatigheid maar ook veel ondanks alle goede intenties en inzet van mankracht, om de meest bedreigde leerlingen en gezinnen te ondersteunen en perspectief te bieden. Het centrum voor leerlingbegeleiding (CLB) zal in de toekomst meer vraaggestuurd gaan werken voor jongeren, ouders en onderwijsinstellingen, maar is de hulpvraag van deze doelgroep hiermede opgevangen? Is hier geen nood aan lokale netwerken in het kader van kansarmoede en het inburgeren van migranten, maar ook in het kader van tewerkstelling, jeugdwerkloosheid en langdurige werkloosheid? Loopt het CLB niet het gevaar de psychosociale preventie, omwille van het vraaggestuurd karakter van zijn werking, de mist te zien ingaan omdat het vraaggestuurd werken op vraag van de welzijnssector ontbreekt? Is het gevaar niet reëel dat het CLB, om te zwijgen over de centra die de oude PMS-werkwijze niet of moeizaam kunnen lossen, zal opgeslorpt worden door het onderwijs in het kader van de zorgbreedte?

Jan TALLON
Molenstraat 97
3010 LEUVEN

NOTEN

- ¹ Studiedag arbeidszorg op 25 mei 2000 in Antwerpen, ingericht door het Antwerps Netwerk Arbeidszorg (Junostraat 30, 2600 Berchem – tel.: 03/321.64.53 – e-mail: ana@planetinternet.be) in samenwerking met het Samenwerkingsverband Sociale Tewerkstelling (SST Junostraat 30, 2600 Berchem – tel.: 03/366.09.10 – e-mail: sst@glo.be).
- ² FRANS, Mieke, *Tussen welzijn en werk*, Een eigen plaats voor Arbeidszorg, Ufsia, Antwerpen, 2000, 200 pp.
- ³ HUYSMANS, Liesbeth (eds.), *Werkboek begeleiders arbeidszorg*, Riso-Antwerpen.

FILOSOFEREN IN DE KLAS: KENNIS LATEN GEBOREN WORDEN...

Denken is het leukste wat er is

(Brandt Corstius, Hugo)

Na een driedaagse cursus 'filosofen met kinderen', gegeven door Richard ANTHONÉ, raakte ik in oktober 1998 betrokken bij het filokidsproject. Dit project werd opgestart door de Brusselse preventiecel van het Comité Bijzondere Jeugdzorg. De bedoeling was informatie in te winnen over de persoonlijke gevoelsbetrokkenheid van het kind met zijn stedelijke milieu. Er wordt als het ware op zoek gegaan naar de 'stem' van het stadskind met als uiteindelijk doel deze in dialoog te brengen met allerlei beleidsmakers die verantwoordelijk zijn voor de leefomstandigheden van alle stadskinderen. Om de *echte* stem van de kinderen in deze kwestie te horen, werd voor de techniek van het 'filosofen' gekozen. Op 3 mei 2000 zal dit project feestelijk worden afgesloten in het hart van de stad Brussel.

Wat is filosoferen eigenlijk?

Om alle misverstanden te vermijden: 'filosofen met kinderen' heeft niets te maken met het 'lezen' of 'bestuderen' van de *grote geesten* uit de geschiedenis zoals Plato, Nietzsche, Sartre of welke andere filosoof dan ook.

Filosoferen is een groepsactiviteit. Het is een gespreksvorm over allerlei onderwerpen die uiteraard van filosofische en universele aard zijn. Kinderen blijken hierin erg geïnteresseerd te zijn. Vaak stellen ze aan volwassenen een waarom-vraag, zonder dat ze er een afdoend antwoord op krijgen. Meer nog, dikwijls krijgen ze te horen: 'Hou eens op met dat gezaag...'. Bij het filosoferen gaat men deze 'moeilijke', 'gekke' of 'stomme' vragen niet uit de weg. Integendeel: het is de basis van het gesprek. (Je kan zelfs een heel aangenaam gesprek voeren over: 'Wanneer is een vraag een stomme vraag,')

Waarover kan je het dan zoal hebben?

- Waarom bestaat de mens?
- Hoe weet ik wanneer ik iets goeds gedaan heb?
- Wat maakt een stad tot een stad?
- Wat is echt en wat is niet echt?
- Wanneer ben ik wijs?
- Wat betekent 'niets doen'?
- Wanneer heb ik iemand echt begrepen?
- Wat is kunst?

Dit zijn uiteraard slechts enkele vragen waarover men het kan hebben. Maar het is wel meteen duidelijk dat niemand hierop een afdoend en definitief antwoord kan geven dat voor iedereen aanvaardbaar is. Hoe meer men in dergelijke kwesties lijkt te roeren hoe meer twijfels en vragen er oprijzen. In het kader van een filosofische sessie voelt men zich dan ook vaak een 'onderzoeker naar de waarheid'.

De thema's die aan bod komen kunnen gehaald worden uit de epistemologie (kennisleer), esthetica (kunst), ethica (moraal), logica, taal filosofie enz.

Meer vragen

Elke filosofische vraag roept meer vragen op. Vraag en antwoord leiden tot een discussie (geen polemie!) Voor de gespreksleid(st)er is het aangewezen dat hij/zij uitgaat van een vooropgesteld discussieplan maar dit zonder zich er angstvallig aan vast te houden. Dit plan kan een houvast zijn maar het is evenzeer de kunst dit ook te durven loslaten.

Een voorbeeld:

DISCUSSIEPLAN over namen van dingen en mensen

- Hebben alle dingen een naam?
- Bestaan er dingen die geen naam hebben? (vbn?)
- Als iets geen naam heeft, bestaat het dan wel?
- Kan je alle dingen een naam *geven*?
- Waarom hebben dingen een naam?
- Zijn mensen met dezelfde naam hetzelfde?
- Als je de naam van iets kent, weet je dan ook wat het is?
- Kan iets een naam hebben en later een andere naam krijgen?
- Kunnen dingen/mensen meer dan één naam hebben?
- Kunnen dingen/mensen meer dan één ding *zijn*?
- Is er een verschil tussen de naam en het ding/de persoon zelf?
- Kan een stoel een tafel zijn?
- Kan een koe een paard zijn?
- Kan een jongen een meisje zijn?
- Is 'un homme' iets anders dan 'een man'?
- ...

Kwaliteiten van de gespreksleider

Filosoferen met kinderen is gebaseerd op de Socratische methode. Socrates werd de meest wijze man van Athene genoemd omdat hij "wist dat hij niets wist". Hij ging er tevens van uit dat het verwerven van echte kennis of inzichten een lange, moeizame bevalling was. Deze methode wordt ook wel eens vroedvrouw-

wenkunst genoemd, niet van het lichaam, maar van de ziel.

De gespreksleid(st)er stelt zich bij het filosoferen dus op als een soort vroedvrouw (of -man!) die als taak heeft de waarheid, die in de groep aanwezig is, te laten geboren worden, zonder dat hijzelf weet hoe die waarheid er zal uitzien. Dit laatste is zeer belangrijk. Wie kinderen zijn eigen waarden of ideeën wenst te onderwijzen, hoe goed bedoeld ook, begint er beter niet aan. De houding van de gespreksleider is er altijd één van “(het ook) niet weten”. Dit is werkelijk essentieel. Filosoferen heeft heel veel te maken met het zich durven ‘verwonderen’ over de dingen. Deze verwondering moet overslaan en een soort van kruisbestuiving worden tussen de gespreksleid(st)er en de deelnemers.

M.a.w. de inbreng van de gespreksleid(st)er is cruciaal qua luisterbereidheid en als ‘bewaker’ van het gesprek, ook al voegt hij/zij *inhoudelijk* hier niets aan toe. Naarmate een groep meer met elkaar filosofeert, wordt de rol van de gespreksleid(st)er vaak steeds kleiner. De deelnemers gaan immers vaker mekaar rechtstreeks bevragen.

Luisteren en argumenteren

De basishouding van de deelnemers aan een filosofisch gesprek is het willen luisteren naar elkaar. Dit is moeilijker dan het lijkt. Deelnemers zijn vaak in hun eigen hoofd theorieën aan het brouwen en dat verstoort wel eens het luisteren naar wat anderen echt zeggen.

Tevens kenmerkend voor dit soort gesprek is het feit dat de deelnemers goede argumenten proberen te geven voor hun ideeën. Een gegeven of een gedachte zomaar goed of slecht, juist of onjuist vinden kan bijgevolg niet. Filosoferen is steeds een oefening in ‘redelijk’ denken, m.a.w. kunnen zeggen *waarom* je zus of zo denkt. Op die manier stelt elk groepslid zich bloot aan mogelijke kritiek van anderen. Toch beseffen alle deelnemers al vlug dat niet de persoon wordt aangevallen, maar dat het gaat om wat eenieder zegt. Er moet m.a.w. dus op de bal en niet op de man gespeeld worden. Botsingen van gedachten hebben in de praktijk vaak een zelf-corrigerend effect, wanneer onlogische of onredelijke redeneringen doorprikt worden. Vooroordelen en veralgemeningen worden op die manier vaak ontmaskerd als vormen van niet-waarheid. Filosoferen zet op die manier de deelnemers aan tot helder en nauwkeurig denken en redeneren. Op dit vlak gebeurt er ook een en ander op het gebied van taalontwikkeling. Iemand die moeilijk uit zijn woorden geraakt, wordt vaak geholpen door anderen die menen te weten wat deze wil zeggen. Ook hier is de rol van de gespreksleid(st)er van belang door te laten herhalen, parafraseren of met voorbeelden te laten illustreren. Het is immers van het grootste belang dat iedereen precies weet wat eenieder bedoelt.

Intercultureel onderwijs

Nog een voorbeeldje? Tijdens één van mijn eerste gesprekken hadden we het over wat “echt” en wat “niet

echt” is. Iemand vond toen dat we echte dingen konden zien en dingen die niet echt waren niet konden zien. Nadenkend over deze uitspraak kwam iemand anders tot de conclusie dat dit niet klopte. Hij gaf daarbij het voorbeeld van de wind (kunnen we niet zien, maar bestaat toch echt). De eerste persoon zag nu ook in dat zijn bewering onjuist was...

Dit soort ‘verschuivingen van meningen’ komt voortdurend voor bij het filosoferen, ook bij ethische kwesties. Kinderen leren van mekaar en krijgen aldus een meer genuanceerde mening. Hier zit volgens mij dan ook de link met het ‘intercultureel onderwijs’ dat nu zo actueel is.

Filosoferen met mekaar is tegelijk leren omgaan met *diversiteit*. Ontdekken dat jouw mening niet de enige is. Vanuit elke ik-cultuur zoeken naar het algemene, wat voor ieder van ons geldt.

Van het anekdotische naar het algemene

Verder is er ook nog de manier van omgaan met het gekozen onderwerp. In een gewoon klas- of kringgesprek draait het dikwijls rond de gevoelens van een kind en zijn dagdagelijkse beleving. Bijvoorbeeld bij het onderwerp ‘pesten’ staan dan vragen als: “Wat voel je wanneer je gepest wordt?” en “Wie pest wie?” centraal. Dit soort gesprek is dus vooral *anekdotisch* van aard.

Gevoelens komen in een eerste fase bij het filosoferen zeker ook aan bod maar uiteindelijk wordt er ook gezocht op een meer *algemeen* niveau, nl. “WAAROM worden kinderen gepest?”

Kenmerkend bij het filosoferen is de steeds terugkerende wisselwerking tussen het concrete en het abstracte, het anekdotische en het algemene.

Bij elk filosofisch gesprek wordt er gevraagd naar voorbeelden en tegenvoorbeelden vooraleer conclusies getrokken worden op algemeen niveau. Vaak wordt er ook analytisch te werk gegaan.

Nog een voorbeeldje. Bij het behandelen van een filosofische vraag als “Wat is verliefdheid?”, werd “verliefdheid” als abstract begrip ontleed. Uit hulpvragen zoals “Hoe weet je dat je verliefd bent?”, “Kan je verliefd zijn zonder dat je het weet?”, “Als je verliefd bent, blijf je dat dan altijd?”, “Wat voel je als je verliefd bent?”, “Is iedereen verliefd?”, “Kunnen dieren ook verliefd worden?” etc. worden algemene kenmerken van verliefdheid gepuurd en mogelijk enige conclusies naar de *essentie* van verliefdheid. Over deze conclusies is iedereen het eens.

Toch is de *zoektocht* naar een goeie omschrijving van het begrip “verliefdheid” uiteraard belangrijker dan de uiteindelijke conclusie (als die al wordt gevonden). M.a.w. filosoferen is een proces. Het gaat hier veel meer om het ontwikkelen van vaardigheden dan om kennisoverdracht.

Waarom filosoferen?

Om te beginnen wil ik er op wijzen dat filosoferen door de kinderen zelf als iets heel prettigs wordt ervaren. Ze vinden het fijn om hun gedachten te uiten en te delen met anderen, te argumenteren, oplossen-

gen te zoeken voor de meest moeilijke vragen en vooral zélf te *DENKEN*. Doelstellingen van het filosoferen zijn dan o.m.:

- het leren stellen van vragen
- het leren formuleren van gedachten
- het leren leggen van verbanden
- het leren argumenteren
- het leren analyseren
- het leren ontwikkelen van alternatieven

• ...

Dit alles draagt wezenlijk bij tot een gevoel van zelfwaardering én waardering van anderen.

Eén van de mooiste complimenten kreeg ik ooit van een leerling die het in de 'gewone' schoolvakken niet zo goed deed. Na een filosofische sessie kwam hij naar me toe en vroeg: "Meester was dit voor punten?"

Hij had namelijk het gevoel dat hij ook iets kon...

Bloemlezing

Tot slot wil ik met enkele filosofische uitspraken van kinderen tussen 10 en 12 jaar over het thema 'de stad' illustreren tot welk soort gedachten het filosoferen kan leiden. Al wil ik er meteen bij vermelden dat deze niet zozeer als een resultaat moeten worden gelezen, dan wel als stappen in een boeiend proces.

Over huisdieren in de stad

Een stad is niet alleen huizen en mensen, ook dieren horen erbij.
(Cigdem)

Dieren die bij de mens horen, horen ook bij de stad.
(Rebecca)

Over schoonheid in de stad

Alle mooie dingen kosten geld.
(Umit)

Aan de mooie dingen van de stad geraak je gehecht.
(Rebecca)

Over zich alleen voelen in de stad

Je bent niet alleen in de stad, maar je kunt je wel alleen voelen.
(Rebecca)

Als iedereen tegen jou racistisch doet, ben je toch nooit helemaal alleen. Thuis heb je je poppen nog en ander speelgoed, waar je 'alsof' tegen kan doen.

Je kan er tegen zeggen: jij bent nog de enige die van mij houdt.
(Samira)

Over vervuiling in de stad

Niet de stad heeft de schuld van de vervuiling, maar de mensen.
(Rebecca)

Een vervuilde stad is een dode stad.
(Benedicte)

Over gevoelens in de stad

De stad maakt je droevig op zondag, want dan is er niets te beleven.
(Huseyin)

Als er niets te doen is ben jij niet alleen triestig, maar heel de stad is dan triest.
(Aurelie)

Als ik droevig ben, lijkt het dat de stad stuk is, maar als ik blij ben is de stad weer opgebouwd.
(Cigdem)

Ja, de stad kan je blij maken als je er dingen ziet die je nog niet kende. Dan kom je thuis en denk je: de stad is mooier dan dat ik dacht.
(Façal)

Als er meer politie zou zijn, zou ik mij niet veiliger voelen, want dan zou ik denken dat er vanalles aan de hand is.
(Rebecca)

Over oud en nieuw in de stad

Sommige mensen zouden graag een herinnering hebben aan vroeger. Daarom zijn oude plekjes in de stad nodig.
(Aurelie)

Of Brussel een oude of een nieuwe stad is, hangt af van waar je staat. Op sommige plekken ziet de stad er oud uit, maar op sommige plekken ziet alles er splinternieuw uit.
(Samira)

Brussel is een oude stad want ze is groot en ze bestaat al lang. Maar tegelijk ook een nieuwe stad want er zijn veel dingen te doen. En er leven veel jonge mensen.
(Rebecca)

Over kind zijn in de stad

Kind zijn in de stad is tof omdat je nog de tijd hebt om veel dingen te beleven.
(Samira)

Kind zijn in de stad is leuk want je kunt nog veel leren en je hebt nog veel toekomst.
(Rebecca)

Over het leven en de dood

Als iemand, die zijn hele leven geleefd heeft in de stad sterft, dan sterft de hele stad met hem mee.
(Salima)

Het leven is als een boterham. Als baby wordt jouw boterham klaargemaakt. Tijdens je leven worden er stukjes boterham opgegeten. Je wordt ouder. Als je boterham op is, ben je dood.
(Benedicte)

Iedereen die meer wil weten over 'filosoferen met kinderen' wil ik verwijzen naar:

ZENO v.z.w., Centrum voor Praktische Filosofie, Kloksstraat 10, B-2600 BERCHEM

Hier kan je o.a. informatie bekomen over de basis-cursus 'Filosoferen met kinderen'. Van harte aanbevelen!

Eddie JANSSENS

Onderwijzer in de Sint-Albertschool,

Sint-Jans-Molenbeek

Lenniksebaan 1433

B-1602 VLEZENBEEK

Tel.: 02/305.40.93

Eddie.Janssens@vgc.be

Aanbevolen lectuur

- ANTHON R., MORTIER F., Socrates op de speelplaats, Leuven/Amersfoort, Acco, 1997.
- LIPMAN M., ALGOET, P., Nous, Verhaal en handleiding, Leuven/Amersfoort, Acco, 1999.

Meer info ook op: <http://users.skynet.be/zenosite>

HET “EIGEN VOLK” VAN MORGEN

Scholen en hun invloed op het ethnocentrisme van de laatstejaarsleerlingen in Vlaanderen¹

De mondialistische en multiculturele indoctrinatie in het Vlaams onderwijs moet stopgezet worden door de afschaffing van het non-discriminatiepact (...) en de non-discriminatiecode (...).

Vlaams Blok partijprogramma, 1999 over vreemdelingen

Alle onderwijsstelsels – het Vlaamse vormt hierop geen uitzondering – proberen jongeren voor te bereiden op de maatschappij van morgen. Dit heeft tot gevolg dat scholen niet alleen maar trachten te “onderwijzen”, maar ook proberen op te voeden. Dat opvoeden heeft niet alleen te maken met het overbrengen van informatie, maar ook met het overdragen van “waarden”. Deze belangstelling voor waarden kan in de huidige context niet los worden gezien van het groeiende succes van partijen die teren op wantrouwen en onverdraagzaamheid. Binnen het pakket aan waarden dat men aan jongeren wil meegeven gaat er immers veel aandacht naar democratisch burgerschap en het opgroeien tot een volwaardig lid van de democratische politieke gemeenschap. Democratie is echter een zeer ruim begrip en is daarom moeilijk inhoudelijk te omschrijven. Daartegenover staat dat er een ruime consensus bestaat over een aantal houdingen die indruisen tegen het democratisch gedachtengoed. Onverdraagzaamheid, discriminatie, racisme,... zijn dergelijke houdingen. Van de scholen wordt hoe langer hoe meer verwacht dat ze hieromtrent afstappen van een passieve neutrale houding (Elchardus, 1994). Men veronderstelt dat het onderwijs een belangrijke bijdrage kan leveren tot een mentaliteitswijziging inzake verdraagzaamheid en men verwacht dat scholen op dit vlak hun verantwoordelijkheid zullen nemen (Pollefeyt, 1997).² In concreto betekent dit dat men verwacht dat zij naast hun traditionele pedagogische taken nu ook onder meer aan racismebestrijding doen.

In deze bijdrage wordt niet ingegaan op de invloed van specifieke projecten of methodieken ter bestrijding van racisme.³ Er wordt daarentegen vertrokken van de bestaande verschillen tussen scholen op het vlak van ethnocentrisme. Uitgaande van wat scholen op dit ogenblik concreet doen, kan vervolgens worden nagegaan welke factoren dat ethnocentrisme remmen, dan wel stimuleren. Het zijn, met andere woorden, de bestaande verschillen in schoolwerking die als uitgangspunt dienen. In de volgende paragrafen wordt kort weergegeven wat men kan verstaan onder ethnocentrisme, hoe men dat ethnocentrisme in kaart kan brengen en vooral welke invloed de school heeft op dat ethnocentrisme. Door zowel de positieve als de negatieve impact van scholen op ethnocentrisme in kaart te brengen, kan verder worden gewerkt aan een “good practice”, maar kan vooral worden gewezen op welke praktijken dienen te worden vermeden. Precies dat laatste kan de scholen helpen in hun strijd tegen onverdraagzaamheid. Deze vragen worden beantwoord aan de hand van onderzoek bij een representatieve steekproef van 4722 laatstejaarsleerlingen uit 63 Vlaamse scholen.⁴

“Het Vlaams Blok heeft geen enkele moeite om racisme (...) zoals gedefinieerd in de Van Daele, DK, uitdrukkelijk te verwerpen en te klasseren als inhumain”.

(Vlaams Blok partijprogramma, 1999 over de verstrekking van de wet op het racisme)

Racisme en ethnocentrisme bij Vlaamse jongeren

In hetgeen volgt wordt de nadruk gelegd op ethnocentrisme en niet zozeer op racisme. Ras verwijst naar een biologische basis. Het racisme is een opvatting over de biologische ongelijkheid tussen de rassen. Et-

nie daarentegen, verwijst naar een culturele groep. Ethnocentrisme is een verzamelterm voor een vorm van culturele geslotenheid. Het wijst op de gerichtheid naar een ‘eigen groep’ gedefinieerd in etnische termen (het “eigen volk”), en de afwijzing van andere groepen (Levinson, 1969). Ethnocentrisme is derhalve algemener dan ‘racisme’ en omvat twee dimen-

sies, namelijk een negatieve houding tegenover culturele buitenstaanders en een positieve houding tegenover groepsgenoten. De buitenstaanders worden als minderwaardig bestempeld en de eigen groep wordt superieur geacht (Jansz, 1986). Zowel ethnocentrisme als racisme zijn in een hedendaagse context problematische houdingen. Niet alleen rechtvaardigen ze discriminerend gedrag, maar ze vertalen zich op politiek vlak door een extreemrechtse stemintentie.

We kunnen ethnocentrisme proberen in kaart te brengen via antwoorden van respondenten op verschillende uitspraken die onderling sterk samenhangen. In de hier gebruikte gegevens hebben we gepeild naar negatieve houdingen tegenover Turken en Marokkanen aan de hand van een tiental uitspraken. In de onderstaande tabel worden deze 'items' hernomen evenals de antwoorden van de bevraagde leerlingen.

Over het algemeen gesproken kunnen de Vlaamse leerlingen niet echt als ethnocentrisch worden omschreven. De bevraagde jongeren verwerpen op één uitzondering na, alle negatieve uitspraken over migranten. Zo verwerpt bijvoorbeeld 73% van de leerlingen dat mensen uit verschillende culturen zo weinig mogelijk contact moeten hebben. Hiertegenover staat dat 11% van de bevraagde jongeren zichzelf expliciet als 'racist' omschrijft en 39% vindt dat de overheid eigenlijk de Belgen discrimineert door "meer" te doen voor de migranten.

Op basis van de tien uitspraken kan een algemene index, een schaal, worden opgesteld die loopt van 0 tot en met 100.⁵ Een lage score op deze schaal wijst erop dat men niet afkerig staat tegenover migranten. Een hoge score betekent dat men een negatieve houding aanneemt tegenover migranten. Met een schaalscore van 39 punten op 100, kan men de Vlaamse leerlingen bezwaarlijk als ethnocentrisch omschrijven.

Scholen en ethnocentrisme

Hoe sterk verschillen scholen op het vlak van ethnocentrisme? Om enig beeld te krijgen van de omvang van deze verschillen kunnen we bijvoorbeeld de 6 minst ethnocentrische met de 6 meest ethnocentrische scholen vergelijken. De 6 minst ethnocentrische scholen hebben een gemiddelde score van 26 punten op 100 op onze ethnocentrisme-schaal. In de 6 scholen met de hoogste mate van ethnocentrisme hebben de leerlingen een gemiddelde score die meer dan het dubbele bedraagt, nl. 56 punten op 100.

Deze verschillen kunnen het gevolg zijn van de schoolwerking, maar ze zouden ook het gevolg kunnen zijn van verschillen in het soort leerlingen waarmee de school te maken krijgt. De leerlingenbevolking van scholen kan immers zeer sterk uiteenlopen. Sommige scholen recruteran bijvoorbeeld meer leerlingen

Tabel 1: Items van de schaal 'negatieve houdingen tegenover outgroups' (%)

Uitspraken:	% oneens	noch oneens noch eens	% eens
1. België had eigenlijk nooit gastarbeiders ^a mogen binnenlaten	42,8	31,1	26,1
2. Gastarbeiders nemen ons werk af.	45,3	30,6	24,0
3. Migrantena komen hier profiteren van de uitkeringen.	34,4	33,2	32,3
4. In sommige buurten doet de overheid te veel voor de migranten en te weinig voor de Belgen die er wonen.	33,6	27,7	38,7
5. Migranten zijn over het algemeen niet te vertrouwen.	48,5	30,4	21,1
6. Mensen uit verschillende culturen hebben best zo weinig mogelijk contact met elkaar.	73,2	17,5	9,3
7. We moeten er op toezien dat wij ons ras zuiver houden en vermenging met andere volkeren tegengaan.	69,0	19,8	11,3
8. Gastarbeiders moeten onder elkaar huwen.	65,2	21,6	12,2
9. Ik ben een racist.	65,7	23,3	11,0
10. Ik ben een antiracist.	28,5	29,8	41,8

^a Met 'gastarbeiders' of 'migranten' wordt hier voornamelijk verwezen naar Turken en Marokkanen.

Hoewel deze uitspraken alle peilen naar ethnocentrisme, kunnen er duidelijk twee onderdelen in worden onderscheiden, een sociaal-economische- en een 'ongelijkheids'-component. De twee onderdelen kennen ook duidelijke verschillen in antwoordscores. De meer sociaal-economisch getinte uitspraken (items 1 tot en met 4) kunnen op grotere bijval rekenen, dan de items die wijzen op een inherente ongelijkheid tussen Belgen en migrant (items 5-8). Uitspraken die neigen naar het ouderwetse racisme worden in grotere mate verworpen, dan uitspraken die zich op het terrein van 'alledaags ethnocentrisme' bevinden. Dit laatste soort ethnocentrisme, soms 'alledaags racisme' genoemd, is paradoxaal genoeg geënt op een vorm van gelijkheidsdenken ("de overheid doet meer voor de migranten, dan voor de Belgen").

uit de hogere sociale strata, terwijl andere scholen jongeren uit meer bescheiden milieus binnenkrijgen. Indien we willen weten hoe groot de invloed is van de scholen op het ethnocentrisme en welke schoolkenmerken relevant zijn, dienen we rekening te houden met de soort leerlingen waarmee de verschillende scholen moeten werken.

Indien we geen rekening zouden houden met relevante instroomkenmerken van de leerlingen, zoals sekse, gezinsachtergrond, participatie in het verenigingsleven,..., dan zouden we moeten concluderen dat 16% van de gevonden verschillen in ethnocentrisme te wijten zijn aan de school. Na echter rekening te hebben gehouden met die relevante achtergrondkenmerken van de leerlingen, blijkt dat zowat 9% van de verschillen in ethnocentrisme kunnen worden toegeschre-

ven aan de werking van de school. Scholen hebben met andere woorden een substantiële impact (van 9%) op het ethnocentrisme van de leerlingen.

Teneinde na te gaan welke kenmerken het verschil uitmaken, werd de invloed van een 220-tal schoolkenmerken onderzocht. In de onderstaande tabel worden alle relevante effecten ter verklaring van het ethnocentrisme opgesomd. Als de kenmerken een negatieve invloed hebben op het ethnocentrisme (als ze gepaard gaan met meer tolerantie), wordt dat weergegeven met een minteken. Omgekeerd worden de positieve effecten op ethnocentrisme (kenmerken die gepaard gaan met een hogere mate van ethnocentrisme) met een plusteken aangeduid. Zwakke effecten werden tussen haakjes geplaatst.

In deze bijdrage gaan we niet dieper in op hetgeen hier de 'niet-schoolse socialisatievelden' wordt genoemd.⁶ Kort samengevat kan worden gesteld dat sociaal-economische factoren een onbelangrijke rol spelen in het verklaren van ethnocentrisme. Dit steekt schril af tegenover het belang van de meer 'culturele' factoren. Het is inderdaad niet de beroepspositie van de ouders die hierin een rol speelt, maar wel de levensbeschouwing, de participatie aan het verenigingsleven en een voorkeur voor bepaalde media- en muziekstijlen (Elchardus, Kavadias & Siongers, 1999).

In het bespreken van de effecten opgesomd in tabel 3 kan een onderscheid worden gemaakt tussen elementen van het formele curriculum en aspecten van het verborgen curriculum. Het verborgen curriculum

Tabel 2: Overzicht van de effectieve kenmerken (*: significant tot op.05; rest tot op.01)^o

Relevant Kenmerk	Effect
NIET-SCHOOLSE SOCIALISATIEVELDEN	
Meisjes (tegenover jongens)	-
Niet-Belg (tegenover Belg)	-
Niet-Belgische Vader (tegenover Belg)	-
Lid sociale vereniging (tegenover niet-lid)	-
Religie: Katholiek (t.o.v. levensbeschouwelijk onverschilligen)	-*
Religie: Vrijzinnig (t.o.v. levensbeschouwelijk onverschilligen)	-
Religie: Ongelovig (t.o.v. levensbeschouwelijk onverschilligen)	-
Religie: Andere (t.o.v. levensbeschouwelijk onverschilligen)	-
Voorkeur voor Cultuurpopulistische media (voorkeur voor privé TV-zenders, afkeer van publieke zenders)	+
Voorkeur voor "Entertainment" televisieprogramma's (vb. Misdaad, advocatenreeksen, spelletjes,...)	+
Voorkeur voor "Dranouter" tv en muziekgenres (vb. Wereldmuziek, jazz, blues,...)	-
SCHOOLSE SOCIALISATIE	
<i>Leerlingenkenmerken: Onderwijsloopbaan van de leerling</i>	
Leerling in het TSO (t.o.v. ASO)	+
Leerling in het BSO (t.o.v. ASO)	+
<i>Structurele schoolkenmerken: kenmerken van leerkrachten & directie</i>	
% B-attesten uitgereikt vorig schooljaar	+
<i>Formele curriculum I: Visies van leerkrachten: algemene pedagogisch & waarden</i>	
School is pedagogisch doeltreffend volgens de ondervraagde leerkrachten (leerkrachtengemiddelde)	-*
% leerkrachten akkoord met stelling: "Waardevorming moet zich beperken tot het leren respecteren van andere meningen".	(-)
<i>Verborgен curriculum I: Democratische school</i>	
Leerlingenraad is aanwezig op school	-*
Leerling neemt deel aan sociale activiteiten	-
<i>Verborgен curriculum II: Perceptie van schoolklimaat en relaties op school, door leerkrachten</i>	
Schoolsatisfactie (leerkrachtengemiddelde)	-
Ad hoc bespreekbaarheid van regels (leerkrachtengemiddelde)	+
Impact van de directie op de leerkrachten (leerkrachtengemiddelde)	+

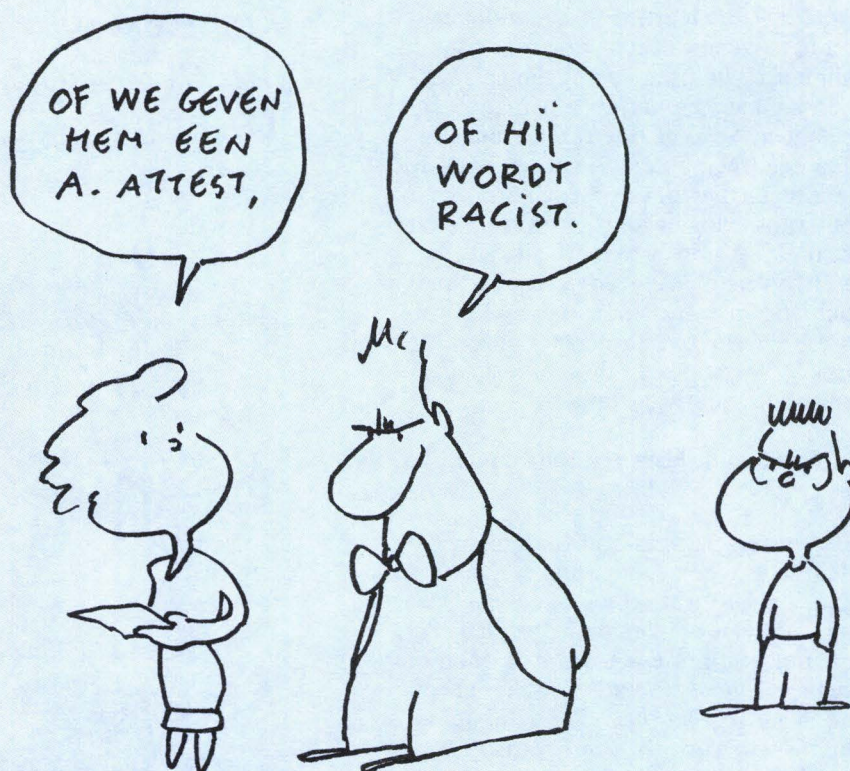
^o De restcorrelatie op schoolniveau bedraagt 3,0%

heeft te maken met de onbewuste (en vaak onbedoelde) elementen uit de leeromgeving die een invloed kunnen hebben zowel op de cognitieve prestaties als op de waarden van leerlingen (Klaassen, 1992). In de mate dat we elementen uit het formele curriculum in verband met waarden hebben kunnen opmeten, blijkt dat dit leerplan slechts een bijkomende invloed heeft op het etnocentrisme. Elementen uit het verborgen curriculum blijken des te belangrijker. Participatie op alle niveaus lijkt hierin een sleutelfunctie te vervullen. Een eerste vorm van cruciale participatie betreft de deelname van de leerlingen aan het schoolleven. De aanwezigheid van een leerlingenraad en de deelname van leerlingen aan buitenschoolse 'sociale' activiteiten op school zijn geassocieerd met een lagere mate van etnocentrisme. Het kan in dit laatste geval gaan om activiteiten georganiseerd door leerlingen, maar ook door leerkrachten. Leerlingen

die zich interesseren in acties van *Amnesty International*, meehelpten aan een wereldwinkelstand, zich als vrijwilliger inzetten voor bejaardenhulp,... zijn over het algemeen minder etnocentrisch ingesteld dan de leerlingen die dat niet doen. Sportactiviteiten hebben daarentegen geen invloed.

De bestaande invloeden van de participatie buiten de school en de participatie via de school, leiden tot dezelfde conclusie. Participatie komt democratisch burgerschap ten goede (Dewey, 1976 (oorspr.: 1938); Elchardus, 1994), maar deelnemen op zich is niet voldoende, de aard van de vereniging of de activiteit waaraan wordt geparticipeerd, is van doorslaggevend belang. Deze vaststelling wordt overigens ook bevestigd door onderzoek bij volwassen Vlamingen (Hooghe, 1999; Elchardus, Hooghe & Smits, 2000). Naast de participatie van de leerlingen wordt het schoolklimaat medebepaald door de inbreng van de leerkrachten. In scholen waar de leerkrachten zich goed voelen en tevreden zijn met 'hun' directie zijn de leerlingen ook minder etnocentrisch. Hebben de leerkrachten daarentegen het gevoel dat de directie hun professionele autonomie beknot, dan ligt het etnocentrisme bij de leerlingen hoger. Verder is het ook belangrijk dat de school een zekere regelvastheid kent. In scholen waar leerkrachten de indruk hebben dat regels erg 'bespreekbaar' zijn, ligt het etnocentrisme hoger. Deze regelvastheid of regelduidelijkheid is trouwens een vereiste om een rustig schoolklimaat te kunnen scheppen.

Ten slotte dient te worden opgemerkt dat de schoolloopbaan van de leerlingen ook hun sporen nalaten op houdingen als etnocentrisme. Hierin zijn niet zo zeer de 'accidents de parcours' belangrijk, maar wel de uiteindelijke onderwijsvorm waarin de leerlingen terecht komen. De leerlingen uit het ASO, TSO en BSO verschillen onderling heel sterk op het vlak van

waarden en houdingen. De leerlingen van het TSO en meer nog die van het BSO zijn etnocentrischer in vergelijking met de jongeren uit het ASO. Opmerkelijk hierbij is dat er ondanks al de controles op een zeer uitgebreide reeks individuele eigenschappen en schoolkenmerken, sterke verschillen tussen de onderwijsvormen blijven bestaan. Dat wijst ons inziens op het bestaan van subculturen met eigen normen.⁷ In het verlengde van deze schoolloopbanen vinden we ook een effect van het *globaal* percentage B-attesten dat in de school wordt afgeleverd. Het algemeen niveau van etnocentrisme is bij alle leerlingen hoger indien het percentage afgeleverde B-attesten hoger ligt. De proportie B-attesten lijkt bij de betrokken leerlingen gevoelens van sociale demotie te veroorzaken, die op hun beurt tot etnocentrisme leiden (Pelleriaux, 2000).

Discussie

Statistische analyses kunnen enkel verschillen weergeven en causaliteit suggereren. Op basis van deze analyse kunnen we niet met volledige zekerheid een pasklaar recept bieden om te komen tot een maatschappij of zelfs een school zonder racisme. Wel kunnen we op basis van de gemaakte interpretatie komen tot een zevental aanbevelingen die de kans op etnocentrisme bij de leerlingen verkleinen.

1. Een cultuur van inspraak en betrokkenheid is belangrijk

Zoals Dewey aan het begin van de 20ste eeuw reeds opmerkte, kunnen democraten enkel worden gevormd in een democratische school. Binnen dit kader is het cruciaal dat scholen hun leerlingen de kans bieden deel te nemen aan het schoolbeleid. Het bestaan van een leerlingenraad is een stap in de goede

richting. Een leerlingenraad moet echter het niveau van een papieren bestaan kunnen overstijgen en ook thema's kunnen aankaarten die de leerlingen aangaan. Scholen doen er daarom goed aan een open beleid te voeren naar de leerlingen. De rol van participatie, maar ook van vertegenwoordiging moet naar de praktijk toe worden vertaald. Het verdient ook aanbeveling de kansen op participatie in extra-curriculaire activiteiten, te verhogen en de samenwerking tussen de school en de lokale sociaal-culturele sector te stimuleren.

2. Democratie heeft nood aan duidelijke regels

Het is een misverstand te denken dat democratie gelijk staat met een gebrek aan regels. Inspraak betekent niet dat om het even wie, om op het even welke manier, om het even wat kan doen of zeggen. Een democratische school heeft nood aan *regelvastheid*. Duidelijkheid is onmisbaar voor de democratische opvoeding van jongeren.

3. Kies voor een ondersteunend leiderschap voor de leerkrachten

Indien leerkrachten het gevoel hebben dat de schoolleiding hen goed gezind is, rekening houdt met hen, en hen steunt, dan is de kans op etnocentrisme bij de leerlingen kleiner. Als leerkrachten daarentegen het gevoel hebben dat de directie 'druk' uitoefent om beleidsdoelen te verwezenlijken die buiten hen om werden bedisseld, dan wrekt zich dat op de leerlingen. De directie doet er dus goed aan 'zijn' leerkrachten zo goed mogelijk te ondersteunen.

4. Kies tevens voor een leiderschap dat de autonomie van de leraar niet verstimt

Een al te nadrukkelijk aanwezige directie in de klas, is niet stimulerend. Als de directie zich bijvoorbeeld moet in de keuze van handboeken, zich mengt in de relaties en de samenwerking tussen leerkrachten,... doet de school het minder goed op het vlak van tolerantie. Een al te daadkrachtig leiderschap, zoals soms wordt aanbevolen, kan op het vlak van racismebestrijding tot ongewenste resultaten leiden.

5. Verlies de algemene doeltreffendheid niet uit het oog

Als leerkrachten het gevoel hebben dat de school doeltreffend is op het vlak van leerlingbegeleiding, didactiek, contacten met de ouders, dan slaagt ook de overdracht van waarden en houdingen beter. Op dergelijke scholen zijn de leerlingen minder etnocentrisch.

6. Let op de waarden van de leerkrachten

De waarden van de leerkrachten beïnvloeden de houdingen en waarden van de leerlingen. Zo blijken leer-

ALS MEN WIL
DAT DEMOCRATIE
DE REGEL IS

DAN MOET
DE REGEL
DUIDELIJK
ZIJN.

lingen zich minder goed te voelen op scholen waar leerkrachten een hogere mate van politiek cynisme, autoritarisme, individualisme en etnocentrisme vertonen. De leerkracht is een rolvoorbeeld voor de jongeren. Zij of hij kan positieve, maar ook negatieve invloeden hebben. Sensibilisatie voor waarden en houdingen, zoals tolerantie of etnocentrisme mag dan ook niet worden beperkt tot de leerlingen. De leerkrachten moeten beseffen welke invloed zij hebben op de leerlingen.

7. Wees voorzichtig met B-attesten

Een hoog *percentage* B-attesten op een school, hangt empirisch samen met een hogere mate van etnocentrisme bij de leerlingen. Dat geldt niet voor de proportie C-attesten. Tot hiertoe werd dit effect geweten aan de degraderende ervaring van de verandering van richting of onderwijsvorm. Deze interpretatie lijkt te worden bevestigd door recent onderzoek (Pelleriaux, 2000).

Tot slot dient ook te worden opgemerkt dat er kenmerken zijn die geen rechtstreekse invloed bleken te hebben. Dat geldt onder meer voor het onderwijsnet, de algemene satisfactie van de leerkrachten met hun beroep, de mate van deskundigheids- dan wel persoonlijkheidsgerichtheid, de mate waarin de leerkrachten vooral oog hebben voor de kansen op maatschappelijke participatie van hun leerlingen dan wel vooral aandacht besteden aan de ontplooiing van hun persoonlijkheid, de bereikbaarheid van de leerkrachten voor leerlingen, de samenwerking onder de leerkrachten, de visie op de onderwijsdoelstellingen, de grootte van de school enzovoort. Opvallend is ook de marginale rol van het formele curriculum en de afwezigheid van enige invloed van het organiseren van

projectwerk. Hierbij moet wel worden vermeld dat enkel werd gekeken naar het effect van de *aanwezigheid* van projectwerk op school rond racisme. Op de aard en de kwaliteit van dat werk werd niet dieper ingegaan.

Dimokritos KAVADIAS
Vakgroep Politieke Wetenschappen
Vrije Universiteit Brussel
Kamer M209
Pleinlaan, 2
1050 Brussel
Tel. 02/629.30.84

BIBLIOGRAFIE

- DEWEY, J., 1976 (Orig.: 1938). *Experience and education*. New York: Collier Books.
- DVO 1998. "Doelen voor heel de school". Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Departement Onderwijs - Afdeling Informatie en Documentatie, Brussel.
- ELCHARDUS, M., (red.). 1994. *De school staat niet alleen*. Kapellen/Brussel; Pelckmans, Koning Boudewijnstichting.
- ELCHARDUS, M., HOOGHE, M. and SMITS, W. 2000. "Tussen burger en overheid. Een onderzoeksproject naar het functioneren van het maatschappelijk middenveld. Samenvatting van de onderzoeksresultaten: Deel 1 (Oorzaken en gevolgen van middenveldparticipatie)." VUB/KUL/DWTC, Tor rapport 2000/5, Brussel.
- ELCHARDUS, M., KAVADIAS, D. and SIONGERS, J. 1998. "Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Een empirisch onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevervorming in het secundair onderwijs". Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR, Brussel.
- ELCHARDUS, M., KAVADIAS, D. and SIONGERS, J. 1999. "Instroom of School? De invloed van scholen en andere socialisatievelden op de houdingen van leerlingen". *Mens & Maatschappij*: 250268.
- HOOGHE, M. 1999. "Participatie en de vorming van sociaal kapitaal: een exploratie van de causale verbanden tussen participatie en maatschappelijke houdingen". *Sociologische Gids* XLVI: 494-520.
- JANSZ, J. 1986. "Etnocentrisme en discriminatie". Pp. 4147 in *Politieke psychologie. Inleiding en overzicht*, edited by J.R.K. Van Ginniken, Alphen aan den Rijn & Brussel: Samsom.

- KAVADIAS, D. 2000. "Etnocentrisme in de school. De invloed van context en cultuur". VUB-Vakgroep Sociologie. Tor rapport 2000/13, Brussel.
- KLAASEN, C. 1992. "The latent Initiation. Sources of unintentional political socialization in the schools", *Politics and the individual* 2: 41-65.
- LEVINSON, D.J. 1969. "The study of ethnocentric ideology". Pp. 102-150 in *The authoritarian personality*, edited by T.W. Adorno, E. Frenkel-Brunswick, D.J. Levinson, and R. Nevitt.
- SANFORD. New York: The Norton Library.
- PELLERIAUX, K. 2000. "Attitudeverschillen in het Vlaams Secundair Onderwijs". VUB-Vakgroep Sociologie. Tor rapport 2000/11, Brussel.
- POLLEFEYT, D. 1997. "Racismebestrijding voorbij moraliserende afkeuring en psychosociale of ideologische verschoning. Een etnische reflectie op het bestrijden van racisme". Pp. 19-42 in *Bestrijding van racisme en rechtsextremisme. Wetenschappelijke bijdragen aan het maatschappelijk debat*, edited by H. De Witte, Leuven/Amersfoort, Acco.

NOTEN

- ¹ De huidige bijdrage is gebaseerd op de bevindingen van eerder onderzoek over de invloed van de school op de waarden van jongeren (Elchardus, Kavadias & Siongers, 1988). Een meer leesbare samenvatting van dat onderzoek is te vinden in: Elchardus, E., Kavadias D. & Siongers, J. 1999. *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Samenvatting van het onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevervorming in het secundair onderwijs*. Tor-rapport 1999/4, Brussel.
- ² De reeds uitgewerkte en geïmplementeerde eindtermen voor de eerste graad van het secundair onderwijs vermeldde expliciet dat de leerling moet "kunnen op een verdraagzame manier omgaan met verschillen in sekse, huidskleur en etniciteit". (DVO, 1998).
- ³ Er zijn heel wat methoden ontwikkeld ter bevordering van verdraagzaamheid of ter bestrijding van racisme. Daartegenover staat dat de meeste van deze methoden niet of onvoldoende wetenschappelijk werden geëvalueerd. Hierbij komt dat deze methoden sporadisch worden geïmplementeerd en nagenoeg niet worden opgevolgd (Elchardus, Kavadias & Siongers, 1998).
- ⁴ Het onderzoek, "waardeopvoeding. Meting van de effecten van de aanpak van waardevervorming op de waarden van leerlingen van het laatste jaar secundair onderwijs", gebeurde in opdracht van het Departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (initiatief van de Vlaamse Minister bevoegd voor Onderwijs, project OPBWO 95.03). Het greep plaats tussen oktober 1996 en mei 1997. Een complete weergave van de steekproefopzet en van de gebruikte werkinstrumenten is terug te vinden in Elchardus, M., et al. 1998a.

2000: VERDER KIJKEN, VERDER BEKEKEN

Vlaamse campagne rond gemeentepolitiek en jongerenparticipatie

Een cliché dat zichzelf overleeft: jongeren zijn weinig of niet geïnteresseerd in politiek, het lijkt hen veel gepalaver over weinig praktische zaken. Nochtans hebben de beslissingen die hier genomen worden vaak een invloed op hun onmiddellijke leefwereld. Alhoewel in verschillende gemeentes regelmatig hoopvolle signalen komen van een geïntegreerd jeugdbeleid, stuiten geëngageerde jongeren nogal te vaak op een muur van onbegrip wanneer ze voor hun recht op inspraak opkomen. Sommige politici lijken zelfs de mening toegedaan, dat elk beleid maar beter zoveel mogelijk uit jongerenhanden kan blijven...

Waarom VERder Kijken?

8 oktober 2000 is de datum voor de eerste gemeentelijke en provincieraadsverkiezingen van dit nieuwe millennium. Is dat niet het uitgelezen moment om een stand van zaken op te maken over het gemeentelijk jeugdbeleid, en waar nodig, een fikse zet in de juiste richting te geven? Een retorische vraag voor de **Jeugd-raad voor de Vlaamse Gemeenschap**. Ze voegde meteen de daad bij het woord. In samenwerking met het jeugdwerktijdschrift **V!RUS** (een samenwerkingsverband van diverse jeugdorganisaties) werd een campagne op touw gezet onder de noemer '2000: VERder Kijken', met als motiverende ondertitel 'Een jong beleid, een nieuwe visie'. Nu er zo gretig wordt gesproken over de 'nieuwe politieke generatie', mag die verjonging best zijn weerklink vinden in een politiek. Een politiek die zich niet betuttelend opstelt tegenover de jeugd, maar op een volwassen niveau over jongerenkwesties kan praten.

De gemeenteraadsverkiezingen bieden een mooie kans om ook de jongeren de weg naar het gemeentehuis te wijzen: vaak beseffen ze nauwelijks in welke mate de politieke beslissingen in de gemeente ook hun eigen leven beïnvloeden. Natuurlijk leveren jeugddiensten en jeugdrazen op dit gebied al langer zinvol werk. 'VERder Kijken' wil deze organisaties motiveren en steunen en meteen de drempel van het gemeentehuis nog een stapje lager halen. De actie richt zich niet alleen tot de 'bij voorbaat geëngageerden' die reeds actief zijn in de plaatselijke jeugdwerking; de campagne wil een forum bieden aan alle jongeren die hun stem willen laten horen, zelfs al zijn ze niet georganiseerd. VERder Kijken probeert deze jongeren dan ook via diverse kanalen te bereiken: het onderwijs (langs tijdschriften als Klasse), gelijkgestemde campagnes als UNICEF of Vredesweek, of verenigingen die zich inzetten voor speciale belangengroepen.

Jeugdbeleid in Vlaanderen

Aanknopingspunt voor de campagne blijft natuurlijk het jeugdbeleid en meer specifiek: een aantal van de heetste hangijzers die momenteel nog steeds voor veel

onvrede en discussie zorgen in het plaatselijke jeugdwerk. De Jeugddienst voor Maatschappelijke Participatie (JEMP) organiseert sinds het najaar 1999 een reeks regionale ontmoetingsavonden voor jeugdrazen, om de discussie open te trekken over plaatselijke kwesties in het jeugdwerk. Uit de bevindingen van deze avonden kwamen alvast een aantal van de meest prominente thema's in het Vlaamse jeugdbeleid aan het licht...

Hoezee, het JWBP...

Het jeugdwerkbeleidsplan (JWBP) blijft een essentieel basisdocument. Op vele plaatsen zorgde het voor betere contacten tussen jeugdwerk, jeugdraad en beleidsverantwoordelijken. De ondersteuning voor het jeugdwerk is in vele gemeenten gevoelig uitgebreid en geoptimaliseerd en in heel wat gemeenten wordt flink geïnvesteerd in de uitbouw van een adequaat jeugdcentrum. Desondanks laat de oude politieke cultuur nog her en der zijn sporen na: er zijn nog altijd besturen die op gebrekkige en beperkte wijze informatie doorgeven aan hun adviesraden, er zijn nog steeds colleges die de raadgeving van hun adviesraden in de wind slaan of "vergeten" te behandelen.

Een probleem van infrastructuur

Zowat elke gemeente heeft tegenwoordig zijn bepalingen voor het subsidiëren van de bouw of verbouwing van private jeugdlokalen, maar de maximumtoelagen zijn meestal drastisch beperkt, gaande van enkele honderdduizenden in het beste geval, tot een paar tienduizend frank in de meeste gevallen. Iedereen die ooit zelf bouw- of verbouwingswerken mocht financieren, beseft meteen dat een jeugdorganisatie die zulke bedragen als toelage mag verwachten, zich wel twee keer zal bedenken alvorens concrete plannen op te maken en de werken – zelfs al zijn die soms noodzakelijk – willens nillens nog een jaartje zal uitstellen. Een ruimer subsidiebudget voor private jeugdlokalen of investeringen in gemeentelijke jeugdlokalen staat bijgevolg op veel plaatsen hoog op het politieke verlanglijstje van de jeugdwerking. Het stijgende aantal gemeenten dat de afgelopen jaren fors heeft

geïnvesteed in jeugdlokalen zet hopelijk een trend die veel navolging zal krijgen.

Recht op fuiven

Het fuifbeleid is momenteel wellicht één van de prangendste jongerenthema's. Het organiseren van een fuif is op vele plaatsen een penibele onderneming geworden. Niet alleen komen er regelmatig nieuwe wetten en regels die het inrichten van een fuif vooral ingewikkelder en duurder lijken te maken (recente voorbeelden zijn de verstrengde wet op bewaking die het inschakelen van verantwoordelijken voor de veiligheid bemoeilijkt, of de zogenaamde "billijke vergoeding" voor producenten en uitvoerders van muziek), de angst voor overlast en de strengere normering van Vlarem II hebben ervoor gezorgd dat er in Vlaanderen nauwelijks nog zalen te vinden zijn waar regelmatig gefuifd kan worden. En zo neemt de druk op de overblijvende zalen nog toe, tot ook daar de eigenaar het opgeeft onder het protest van de buurt of de almaar strengere politieverordeningen van een gemeentelijke overheid.

Nochtans zijn er in verschillende Vlaamse gemeenten voorbeelden te vinden die aantonen dat fuiven met een goede begeleiding en voorbereiding vlekkeloos kunnen verlopen...

- In verschillende gemeenten werkt men al met goed uitgeruste en opgeleide fuifstewards.
- Fuifboxen met allerhande nuttig materiaal voor fuiforganisatoren (GSM, fluovesten, EHBO-kit,...) worden gratis of tegen een kleine vergoeding door de gemeentelijke jeugddienst ter beschikking gesteld.
- Vrijwilligers van jeugdorganisaties die tijdens hun eigen fuiven voor de veiligheid willen instaan, krijgen hiervoor een opleiding van de politie.
- Een fuifspreadsplan verdeelt de geplande fuiven over de beschikbare zalen in de gemeente.
- Instrumenten als een fuifcharter of een checklist helpen organisatoren met weinig ervaring hun fuif toch doordacht voor te bereiden. De ervaring bewijst dat een goed georganiseerde fuif veel problemen kan voorkomen of in de kiem kan smoren.

De wereld als speelruimte

Nog zo'n actueel jeugdthema is de strijd om ruimte. Weliswaar zijn er de voorziene speelpleintjes, maar kinderen en jongeren hebben heel wat meer ruimte nodig: bossen, straten en pleinen en vele andere plekken zijn voor hen vaak speel- en ontmoetingsplaatsen, ook al zijn ze daar oorspronkelijk niet voor bedoeld. Of ruimte voor cursussen of kampen: bivak- en cursushuizen, weekendplaatsen,... bij voorkeur met een speelwijdte of een stukje bos in de buurt. Ruimte ook om elkaar te kunnen ontmoeten en activiteiten te organiseren: jeugdlokalen, ontmoetingsruimten, fuifzalen,... waarbij we meteen weer bij het voornoemde thema van infrastructuur verzeilen...

Daarom is een *offensief* (speel)ruimtebeleid erg belangrijk: niet afwachten tot de problemen zich voordoen en daarna pas reageren, maar vooraf de moeilijkheden voorzien door planmatig en communicatief te werken. Een speelruimteplan kan hierbij een belangrijk instrument vormen: een degelijke inventa-

ris van de bestaande speelplekken in de gemeente, die kan uitwijzen waar er nood is aan bijkomende speelruimte. Met daarbij aandacht voor praktische vragen: welke doelgroep heeft er nood aan? Wat voor ruimte dient hun behoeften het best? Voldoen de aanwezige speelruimtes aan de huidige noden en wensen van de kinderen in de buurt? Naargelang de financiële middelen zal het speelruimteplan dan aangeven waar er prioritair moet geïnvesteed worden in aanleg of heraanleg van speelterreinen.

Bovendien kan men bepalen in hoeverre omliggende straten en pleinen, bossen en andere buitengebieden geschikt zijn om te spelen, zodat ook deze informele speel- en rondhangplekken erkenning krijgen.

Zorgeloos over straat?

Een logische volgende stap is dan het lokale mobiliteitsbeleid, meteen het meest hallucinante thema. De cijfers liegen er niet om: jaar na jaar sterven er elke week 11 kinderen in het Belgische verkeer. Daarmee staan we op een twijfelachtige eerste plaats binnen de Europese Unie, wat toch niet strookt met het beeld van een "zorgzame" samenleving, zoals we ons graag bestempelen. En toch: de budgetten die beschikbaar zijn voor de verhoging van de verkeersveiligheid blijven ontstellend klein, in vergelijking met het onheil dat wordt aangericht. Er is dringend nood aan hogere investeringen in een verkeersveilige woon-, school- én speelomgeving.

Over communicatie en participatie

Het aandeel van de jeugd in het dagdagelijkse beleid laat zonder twijfel nog flink wat te wensen over. Ondanks de aandacht die de jeugdwerkbeleidsplannen in veel gemeenten aan het jeugd(werk)beleid hebben gegeven, blijven aandacht en middelen over jeugdthema's in andere beleidsdomeinen (mobiliteit, ruimtelijke ordening, cultuur,...) bedroevend laag. Eén uitzondering vormt het preventiebeleid, waar miljoenen worden geïnvesteed om kinderen en jongeren te behoeden voor allerhande onheil. Daarbij wordt er nog vaak uitgegaan van een onrealistisch, zelfs karikaturaal beeld van de doelgroep: kinderen onder de 12 jaar zijn hulpelozen die tegen de buitenwereld beschermd moeten worden. Vanaf 12 jaar lijken ze een plotse mutatie te hebben ondergaan: zij worden redeloze delinquenten, die met alle mogelijke preventiemiddelen te lijf worden gegaan om de overlast binnen de samenleving te beperken.

Opmerkelijk in dit verband is dat er veel óver jongeren, maar weinig mét jongeren wordt gepraat. Participatie en inspraak zijn modieuze termen die nog te vaak het stadium van de papieren intentieverklaring niet overleven. Gelukkig heeft een instantie als de jeugdraad in de meeste gemeenten mettertijd aanzien en respect gekregen en worden de adviezen van deze raad voor het merendeel ernstig opgevolgd, althans voor wat het jeugdwerkbeleid betreft. Andere beleidsterreinen liggen dikwijls heel wat gevoeliger, alhoewel de inbreng van jongeren ook daar uiterst nuttig kan blijken. Net zoals men een milieueffectenrapport opstelt om de gevolgen van een beleidsbeslissing voor het milieu in te schatten, kan men een jeugd-

effectenrapport (JEFF) opmaken om de gevolgen van een bepaalde beslissing voor kinderen en jongeren te peilen. Uiteraard moeten die dan wel zelf – al dan niet rechtstreeks – betrokken worden bij de opmaak van dit JEFF.

Daarom: VERder Kijken!

Natuurlijk is voorgaande lijst niet volledig. Maar het mag alvast duidelijk wezen dat er nog heel wat werk aan de winkel is. De initiatiefnemers van de campagne VERder Kijken hopen alvast dat jongeren in eigen gemeente de verkiezingen zullen aangrijpen om de thema's die hen plaatselijk het nauwst aan het hart liggen aan te kaarten bij de politici die in de volgende zittingsperiode naar een mandaat dingen. Een hart onder de riem is één zaak, maar VERder Kijken biedt meer dan dat. Alle activiteiten rond jongeren en participatie die zich kenbaar maken, of die door VERder Kijken worden opgepikt, zijn gekaderd in een overkoepelend project waardoor die afzonderlijke initiatieven plots heel wat meer zeggingskracht krijgen, zowel plaatselijk als binnen het Vlaamse jeugdbeleid. Bovendien kan de actie rekenen op redelijk wat media-aandacht, waarbij de plaatselijke activiteiten alleen maar wel kunnen varen. Tenslotte wil VERder Kijken niet alleen bekendmaken, maar ook stimuleren: de bekendmaking van een origineel project in gemeente X kan misschien iemand in gemeente Y op goede ideeën brengen?

Om al die communicatie en creativiteit te bevorderen, stelt VERder Kijken een gevarieerd arsenaal hulpmiddelen ter beschikking:

Promotiemateriaal

Niets is zo herkenbaar en effectief als een pakkend logo. De 'sterrenwacht' die symbool staat voor VERder Kijken laat aan duidelijkheid alvast niets te wensen over, en figureert op **flyers** en **affiches** die de campagne bij het grote publiek bekend moeten maken. Wie meer informatie wil, vindt die terug op de **infofolder** en wie zijn actie letterlijk binnen VERder Kijken wil 'kaderen', kan zijn eigen aankondigingen aanbrengen op de speciale **raamaffiches**.

V!RUS

Het tijdschrift dat als één van de initiatiefnemers voor de campagne mag gelden, biedt het hele jaar door een inhoudelijke ondersteuning. Een themanummer rond de gemeenteraadsverkiezingen verscheen al in november, met daarin een reeks artikels die telkens een ander jeugdbeleidsthema belichtten. Deze onderwerpen krijgen nu elk afzonderlijk nog een volledig V!RUS-nummer toebedeeld. Voor meer info kunt u terecht op de hoofdzetel van V!RUS, tel.: 02/219.52.62.

Telescoop

Het is niet eenvoudig om zomaar een project rond politiek uit de grond te stampen. Niet alleen moet het initiatief origineel genoeg zijn om de jongeren aan te spreken, maar ook de thematische uitwerking moet zorgvuldig gebeuren, om bij de politici enige geloof-

waardigheid te krijgen. Geen gemakkelijke opgave, en misschien wat ontmoedigend voor wie er zonder enige achtergrond aan wil beginnen. Daarom is er 'Telescoop', het praktische werkboekje voor originele activiteiten rond jongerenparticipatie. Een aantal ideeën worden aangereikt: 'wit- en zwartboek', 'profiel van de jeugdschepen', 'participatie op het net' en 'schrijven op muren'. Stap voor stap wordt beschreven hoe de organisatie van zo'n evenement kan aangepakt worden, met handige en duidelijke tips, maar zonder al te schools te worden. De nadruk blijft liggen op de eigen creatieve inbreng en invallen van de jongeren zelf.

Website

Het internet heeft ondertussen zijn onschatbare communicatieve waarde al meer dan voldoende bewezen. Het zou zonde zijn om haar mogelijkheden voor een project als VERder Kijken onbenut te laten. Daarom kreeg de campagne haar eigen stek op het net: www.jeugdwerknet.be/verderkijken. De site biedt alle essentiële info rond de campagne, zoals het wie, wat en waarom (met een overzichtelijke adressenlijst en een reeks nuttige links), de teksten van het Telescoopboekje en een agenda met daarin alle activiteiten die ons ter ore komen. Maar er is meer: alle geïnteresseerden kunnen via de site hun zegje doen, vragen stellen, opmerkingen maken of nuttige info verstrekken. Zo is er een prikbord voorzien, waarop de VERderKijkers onderling informatie kunnen uitwisselen. Ook krijgen alle interessante documenten en materialen die uit de plaatselijke initiatieven voortvloeien een plaats op de site: wit- en zwartboeken, manifesto's en memorandi, maar ook leuke cartoons, markante uitspraken en opmerkelijke reacties. Kortom, de site is een vergaarplaats voor alles wat leeft binnen VERderKijkend Vlaanderen!

De voorlopige belangstelling voor de campagne is al meer dan bemoedigend; vanuit alle hoeken van het Vlaamse land komen wekelijks meldingen en vragen rond meer of minder concrete actieplannen. En vaak strekt de inspiratie verder dan het nuttige maar traditionele debat. In de gemeente Boom bijvoorbeeld, werden jongeren én politici gevraagd om reactie op een aantal praktische beleidsvragen aan de hand van een reeks cartoons. En het West-Vlaamse Deerlijk is sinds enige tijd in de ban van de geheimzinnige Ronny, die momenteel via affiches zijn identiteit slechts met mondjesmaat prijsgeeft, maar alvast duidelijk een carrière in de gemeentelijke jongerenpolitiek ambieert. Het zijn slechts twee voorbeelden, maar ze illustreeren mooi het engagement dat nu al duidelijk aanwezig is. Zonder twijfel zal dat er enkel maar op verbeteren naarmate de 8ste oktober nadert...

Heeft u vragen, opmerkingen, info te geven of te verkrijgen? De contactpersoon voor VERder Kijken heet Dimitri Vossen en kan aldus bereikt worden:

2000: VERder Kijken, Vijverlaan 53 B-2610 Wilrijk.
Tel.: 03/821.06.06 - Fax: 03/821.06.09

Mail: verderkijken@jeugdwerknet.be Homepage: <http://www.jeugdwerknet.be/verderkijken>.

DE KWISPELENDE KWIBUS

De mobiele spelanimatie is helemaal terug van (nooit) weggeweest. Het blijkt nog steeds het ultieme middel om in de zgn. moeilijker buurten toch animatie en vakantieprogramma's te brengen, onder het motto "als de kinderen niet naar ons komen, moeten wij naar de kinderen". Tinne Mendonck (Jeugd & Stad en nu Stedelijke Jeugddienst) is coördinatrice van de Antwerpse "Kwibus" en toerde wekenlang doorheen de buurten van Borgerhout, Berchem en Hoboken. Met veel enthousiasme vertelde ze over haar Kwibus(sen).

Wat of wie is de Kwibus?

De Kwibus is een marktswagen vol sport-, spel- en muziek materiaal. Die rijdt langs verschillende Antwerpse pleintjes. Monitoren die de Kwibus begeleiden organiseren op het pleintje allerlei activiteiten waaraan de kinderen gratis en zonder inschrijven kunnen deelnemen. De meeste Antwerpse districten zagen de Kwibus tijdens de zomervakantie van 1999 een 5-tal keer verschijnen. De komst van de Kwibus wordt bekendgemaakt via affiches die in de buurt worden uitgehangen en flyers die aan de kinderen worden bedield. De Kwibus werd in 1999 opgestart door de vzw Jeugd & Stad en wordt gefinancierd met middelen uit het Antwerpse SIF-plan.

Wat bedoelt de Kwibus?

In de eerste plaats is de Kwibus bedoeld om kinderen die moeilijk worden bereikt met andere vrijetijdsinitiatieven enkele leuke namiddagen te bezorgen. Daarom kiezen de organisatoren er resoluut voor om eerder naar de blinde, vlekken in de stad te trekken waar weinig aanbod is dan als leuke attractie te fungeren op allerlei festiviteiten (waar ze wel veel voor gevraagd worden!). De Kwibus heeft om die reden nogal wat materiaal bij dat normaal niet voorhanden is op een openbaar pleintje: rollerblades, gocarts, een klimmuur,...

Het project werkt ook ondersteunend voor de bestaande jeugdwerkinitiatieven in de buurt. Enerzijds door hen in groep te laten deelnemen aan de activiteiten, anderzijds door kinderen naar hen toe te leiden. Op deze manier probeert men zijn steentje bij te dragen aan het versterken van het sociale weefsel in de wijk.

Verder zien de organisatoren de Kwibus als een handig instrument om informatie te verspreiden naar kinderen en jongeren in de stad die via andere wegen moeilijk bereikt worden. Zo draagt het project ook bij tot een betere naam bekendheid van en vertrouwdheid met de stedelijke jeugddienst.

De begeleiders... de Kwibussen

Kwibusmonitoren moeten aan hoge eisen voldoen: werken met stadskinderen met diverse culturele achtergronden, omgaan met uittestgedrag, snel kunnen

inspelen op onvoorziene omstandigheden, creatief zijn met beperkte middelen,... Om allochtone jongeren niet vooraf uit te sluiten stelt de Kwibus geen hoge eisen naar diploma of attest. Vaardigheden, nuttige kennis en vooral motivatie worden in eerste instantie getoetst tijdens een intensief sollicitatiegesprek met de kandidaten. Toch proberen de Kwibusorganisatoren het volgen van kadervorming sterk aan te moedigen....

Eén jaar Kwibus...

De organisatoren zijn best tevreden over hun eerste Kwibusjaar. De wagen reed 51 dagen uit en passeerde op 24 verschillende locaties verspreid over alle 9 districten. Gemiddeld kwamen er 34 kinderen meespelen per speelmoment, meer dan genoeg voor de 3 monitoren die per keer de Kwibus begeleidden. Op sommige plekken kwamen er 50 of meer kinderen opdagen, wat van de monitoren erg veel creativiteit en organisatietalent vergde om de activiteiten in goede banen te leiden.

Uit de statistieken blijkt dat de Kwibus nagenoeg evenveel Vlaamse kinderen als migrantenkinderen kon boeien. Het mobiele spelaanbod slaat dus in beide cultuurgemeenschappen aan. Wel kwamen bijna dubbel zoveel jongens als meisjes meespelen. Op zich niet zo verwonderlijk, omdat meisjes sowieso minder vaak op straat spelen dan jongens, zeker bij de migrantenkinderen. Het toont duidelijk aan dat migrantenmeisjes een moeilijk te bereiken doelgroep blijven.

Ook op vlak van de begeleiding liep alles naar wens. Uiteindelijk werkten in 1999 zeven verschillende monitoren mee, waarvan er telkens drie "van dienst" waren. Bij de zeven waren ook enkele Marokkaanse jongeren. Drie monitoren waren in het bezit van een attest hoofdanimator in het jeugdwerk. Slechts één van de zeven monitoren kreeg een negatieve evaluatie, de andere zes voldeden ruimschoots aan de verwachtingen.

De reacties van de buitenwereld waren overwegend positief, zowel van de kinderen die zich kostelijk amuseerden, als van ouders, buurtbewoners en organisaties. De Kwibussen worden overstelpt met vragen om te verschijnen op allerlei festiviteiten, van buurtfeesten tot schoolfeesten en allerlei actiemomenten. En vooral met de vraag naar méér dagen activiteiten op méér pleintjes.

Plannen voor de toekomst

De ervaringen van het eerste Kwibusjaar waren bijzonder leerrijk en hebben al tot nieuwe plannen geleid. Zo zal de Kwibus zich nog sterker richten op het aanbieden van een spelaanbod op blinde vlekken in de stad, door bv. net in een wijk te verschijnen wanneer de werking van de plaatselijke jeugdorganisaties stilligt.

Verder zal de Kwibus dit jaar mee worden ingeschakeld ter ondersteuning van de jeugdpeilingen en de actie "speelstraten". Via de jeugdpeilingen wil het stadsbestuur op een heel laagdrempelige manier kinderen en jongeren in de stad bevragen over zeer concrete onderwerpen. De "actie speelstraten" wil kinderen terug de mogelijkheid geven om op een veilige manier op straat te spelen. Voor beide campagnes kan de Kwibus een belangrijke rol spelen: de activiteiten leveren een programmatorische meerwaarde en zullen meteen meer kinderen aantrekken.

De organisatoren willen in de toekomst ook proberen meer migrantenmeisjes te bereiken door meer aandacht voor hen te hebben zowel in de organisatie als bij de bekendmaking en de programmatie van de activiteiten. Dit lijkt eenvoudiger dan het is. Zo zou men graag meer meisjes als monitor willen inschakelen om de drempel voor de migrantenmeisjes te verlagen maar dit is niet zo evident aangezien de monitoren ook letterlijk hun mannetje moeten staan om indien nodig baldadige jongens op hun plaats te zetten.

Om aan de vraag naar meer activiteiten tegemoet te komen is eigenlijk een tweede Kwibus nodig. Dit zit er voorlopig niet in, maar toch wordt de werking uitgebreid: in 2000 rijdt de Kwibus niet enkel tijdens de schoolvakanties uit, maar ook op woensdagnamiddag.

De moraal van het verhaal

Voor wie zelf rondloopt met plannen voor het organiseren van mobiele spelanimatie geeft Tinne Mendonck (coördinatrice) graag drie tips mee.

Vooreerst is het bijzonder belangrijk om goed voorbereid op het terrein te verschijnen. Enkele vragen moeten zeker op voorhand een antwoord krijgen, zoals bv.

- *Welke pleinen kiezen we?* De ervaring wijst uit dat het systeem van de "gespreide regelmaat" voor de Kwibus het beste werkt. Dit betekent dat de activiteiten weliswaar gespreid worden over de verschillende districten van de stad, maar dat men binnen een district er één of enkele locaties uitkiest waar de wagen dan met een vaste regelmaat terugkomt. Dit is voor de kinderen duidelijker dan dat de animatie doorheen de vakantie op tientallen verschillende plekken kriskras doorheen de stad overal één of twee keer verschijnt. Welk(e) plein(en) je dan in elk district uitkiest is een moeilijke keuze die te maken heeft met o.a. de ligging van het plein, welke

kinderen waar wonen en de wensen en noden van de kinderen (en volwassenen) uit de buurt.

- *Welke kinderen wonen in de buurt van de bespeelde pleinen?* Om de activiteiten goed te kunnen voorbereiden ken je best zo goed mogelijk het profiel van de kinderen: welke leeftijdsgroepen zijn in de wijk dominant aanwezig, wat is de sociale, culturele en etnische achtergrond van de kinderen in de buurt, beschikken de meeste woningen in de buurt over een tuintje of net niet,....
- *Welk materiaal nemen we mee?* De beheersbaarheid van het materiaal is erg belangrijk. Dit heeft te maken met het beperkte volume dat je kan meenemen in de wagen, maar ook met andere factoren: het moet robuust zijn, met weinig materiaal moeten veel kinderen kunnen spelen, je moet het in het oog kunnen houden zodat het niet te snel "verdwijnt" of kapot geraakt,... Aan de andere kant mag je niet te betuttelend denken. Mobiele spelanimatie wordt pas *fun* als er iets te beleven valt. Leuk materiaal waar de kinderen anders nooit mee kunnen spelen is onontbeerlijk voor een geslaagde spelanimatie!

De Kwibus heeft deze materialenvraag gefaseerd aangepakt en met succes. Tijdens het eerste pleinbezoek nemen de Kwibusmonitoren weinig materiaal mee: de klemtoon ligt op kennismaking. In een tweede fase heeft de Kwibus al wat meer bij, maar toch nog vooral groot en duurzaam materiaal. Pas wanneer de begeleiders voelen dat het "klikt" op het plein nemen ze ook kleiner en fragieler gerief mee. Kinderen die spel materiaal wensen te gebruiken voor individueel spel kunnen dit tijdens het Kwibusbezoek ontlenen mits afgifte van een identiteitskaart of één of ander waardevol ding. Het oorspronkelijke idee om de Kwibus te laten fungeren als rijdende speel-o-theek is echter afgevoerd omdat er binnen de formules te weinig garanties kunnen gegeven worden dat het materiaal in goede staat terugkomt.

Een tweede tip: met welke hogere maatschappelijke doelstellingen je ook kiest voor mobiele spelanimatie, het activiteiten aanbod moet in de allereerste plaats *fun* zijn voor de *kids* of je ziet geen kip. Het is dan ook bijzonder belangrijk om de activiteiten goed te evalueren, steeds op zoek te gaan naar nieuwe uitdagingen en ook regelmatig ander materiaal mee te pakken.

Tenslotte moeten de begeleiders goed kunnen omgaan met typische stadskinderen. Monitoren selecteren op basis van een attest heeft weinig zin, maar de nood aan specifieke vorming rond het omgaan met "moeilijke gasten" uit achtergestelde buurten wordt toch sterk gevoeld. Nog een aandachtspunt waar de organisatoren van de Kwibus dit jaar, samen met andere partners, aan willen werken. We wensen er hen in elk geval veel succes mee!

Marc IPERMANS
Vijverbaan, 6
1610 Wilrijk
Tel.: 03/821.06.06

SYNERGIE TUSSEN JEUGDWERK EN ONDERWIJS: TUSSEN ONDERZOEK EN PRAKTIJK

“Profiteer er maar van manneke, want je bent nog jong.” Een vorm van romantiek, dat jong zijn. Maar eens de kinderjaren ontgroeid begin je aan een steile klim naar volwassenheid, zelfstandigheid, verantwoordelijkheid, burgerzin en nog veel meer van dat. De opdrachten voor ons onderwijssysteem zijn dan ook niet mis. Learning to know, learning to do, learning to live together en learning to be.¹ Dit zijn de eerste uitgangspunten die je tegenkomt als je de beleidsnota onderwijs leest van minister Van Der Poorten. Hiermee is de toon dan ook gezet. De overheid vertaalt dit in “de nadruk op respectievelijk kennis, vaardigheden, competenties, persoonlijkheidsontplooiing en sociale vaardigheden”. Een onderzoek van de Nationale Raad voor onderwijs in Finland wijst in de richting van synergie tussen het onderwijs en jeugdwerk om deze opdrachten te realiseren. Ook in Vlaanderen pleit de Jeugdraad voor de Vlaamse Gemeenschap voor meer samenwerking.

Onderwijs: van alle markten thuis?

De maatschappij verwacht dat het onderwijssysteem de nodige waarden overbrengt die de uitbouw verzekeren van een tolerante, zorgzame en menslievende samenleving, zo eentje die ingaat tegen onbegrip, onverdraagzaamheid en vereenzaming. In de beleidsnota van de minister over kwaliteitsvol onderwijs lezen we nog in de inleiding onderwijs: “de jongeren moeten leren omgaan met verschillen door deze niet als abnormaal of afwijkend maar als een onderdeel van hun dagelijkse werkelijkheid en als een positieve kans voor te stellen”.² Maar er is meer, nog veel meer.

Thierry Kochuyt bindt de kat de bel aan. “De schoolgaande jeugd leert de theoretische kennis en praktische vaardigheden die nodig geacht worden voor het latere leven, zijnde de kwalificerende functie en de allocatieve (de brug naar de arbeidsmarkt) functie”.³ Volgens Kochuyt wint de allocatieve functie gestaag aan belang. Het bedrijfsleven roept om specifiek en hoog opgeleide jongeren. Dus naast een reeks maatschappelijke waarden moet het onderwijs er ook in voorzien dat onze economie gevoed wordt met briljante jongens en meisjes.

Even tussendoor zal het onderwijs er verder ook voor zorgen dat jonge mensen zich niet te buiten gaan aan overmatig drankgebruik, geen drugs nemen, conflictloos met elkaar kunnen omgaan; het onderwijs heeft ook een preventieve of signaalfunctie als er iets mis gaat met het gezin. Het dient ook te voorkomen dat jongeren zich ontpoppen tot fraudeurs of criminelen en het moet ook nog iets doen aan storend jongerengedrag.

Welke de prioriteiten zijn of wat het allerbelangrijkste is, is niet duidelijk. Maar binnenkort kunnen we tijdens de studiemomenten of op de middag ook auto leren rijden. Dan hebben we het nog niet gehad over de nieuwere begrippen als ‘levenslang leren’ en de opgang van nieuwe technologieën of de zogenaamde ‘nieuwe sociale kwesties’. Op de keper beschouwd heb je als jongere, als alles goed gaat, een aangenaam diploma en een hele reeks van levenswaarden en ben je in staat tot zelfreflectie, zelfstandig denken en handelen, zelfredzaamheid, zelfbewust zijn, kan je ver-

antwoordelijkheid dragen, heb je karakter en persoonlijkheid en ook een theoretisch rijbewijs op zak. In hoeverre kan het onderwijs aan al die verwachtingen voldoen? Een opmerking in de marge:

Roger Standaert⁴ signaleert een opkomende verzakelijking in het onderwijs. In die zin onderscheidt het onderwijs in Vlaanderen zich niet van het onderwijs in heel wat landen in Europa. De druk van het kwaliteitsdenken duwt het onderwijs in de richting van enerzijds een economisch zakelijke benadering van kwaliteit en anderzijds de pedagogische – didactische opvulling. Hiermee groeit het belang van de zakelijkheid, namelijk het rationeel en intellectueel karakter van vorming. De affectieve, morele en waardevorming lijken minder belangrijk of zelfs volledig te gaan behoren tot het privé-leven.

Meer jeugdwerk in onderwijs?

“Building bridges for learning – The recognition and value of non – formal education in youth activity”.

Deze studie is het resultaat van een onderzoek in samenwerking tussen het Europese Jeugd Forum en de Nationale Raad voor Onderwijs van Finland, oktober 1999. De onderzoeksopdracht bestond erin na te gaan in hoeverre er een synergie mogelijk is tussen de pedagogische opdrachten van het onderwijs en de wijze waarop jeugdwerk jongeren vormende aspecten bijbrengt, het zogenaamde ‘niet-formele leren’.

Een aantal opmerkelijke conclusies uit dit onderzoek:

Een herdefinitie van ‘niet formeel leren’ dient zich aan of noem het een verscherping van het begrip. Het algemeen (Europees) aanvaarde uitgangspunt luidt als volgt: “georganiseerde en semi-georganiseerde educatie activiteiten buiten de structuren en routines van het formele onderwijs”. Vanuit een analyse van het bestaande feitenmateriaal zal de definitie scherper gesteld kunnen worden. Ondanks de grote diversiteit aan jeugdwerkvormen, bestaat er een gemeenschappelijke doelstelling: het niet-formele leerproces van het Europees jeugdwerk richt zich op de ont-

wikkeling van vaardigheden met een sterke focus op individueel leren.

De studie maakt een onderscheid tussen drie leervelden binnen dit niet-formele leerproces. Zo heb je de persoonlijke vaardigheden en competenties die van toepassing zijn op het vlak van studies, werken en in de algemene context van het leven. Ook de promotie en het aanleren van respectievelijk sociale vaardigheden en socialisatie in het algemeen. Verschillende manieren van actieve participatie in de (een) gemeenschap worden gestimuleerd en bijgebracht.

Last but not least is er een groot tekort aan informatie en feitenmateriaal. De laatste 15 jaar is er bijzonder weinig onderzoek gebeurd naar het onderwerp.

Aanbevelingen uit het onderzoek:

- het begrip leren is de laatste decennia steeds maar geëvolueerd. Na de huidige economische en technologische verandering en nu de nieuwe sociale kwesties op kruissnelheid lijken te komen zal dit ook zijn effecten hebben op de opvoedkundige aspecten en noden gesteld aan het onderwijs. Een vernieuwde conceptualisering van het begrip leren dringt zich op. Dit is een opdracht waaraan verschillende geledingen in de maatschappij moeten bijdragen om te kunnen komen tot een eenduidige visie op leren. Het is een proces waarin een ruime consensus over de basisvaardigheden (nodig om te kunnen functioneren, deelnemen in de samenleving) concreet benoemd moeten worden;
- er is nood aan een kader van kwaliteitsnormen waarmee het jeugdwerk de relevantie van zijn vormen de effecten en inspanningen kan aantonen;
- de splitsing in 'formeel' en 'niet-formeel' leren werkt het 'vakjes-denken' in de hand en wijst eerder op tegenstellingen dan op mogelijke synergie. Een constructievere benadering is te spreken over leeromgevingen. Dit zowel in visie en beleidsontwikkeling als op operationeel vlak. Hoe kunnen jeugdwerk en onderwijs samen leeromgevingen creëren waarin een veelvoud van vaardigheden en waarden worden overgebracht?
- een grote uitdaging ligt in de convergentie van middelen. Startpunt is het feit dat de zogenaamde niet formele leerstructuren een oefening en leeromgeving zijn in burgerschap, het deelnemen aan en het functioneren in gemeenschap. Met convergentie doelt de studie op een denkoefening in de richting van een geïntegreerd educatief model dat tegelijkertijd zowel de noden aan samenwerking en coördinatie op elkaar afstemt alsook nieuwe vormen van middelen (resources) definieert.

Leren als totaalgebeuren

Ook vanuit het jeugdwerk in Vlaanderen wordt de laatste jaren gepleit voor samenwerking tussen jeugdwerk en onderwijs. De school moet bij de opvoeding van kinderen en jongeren rekening houden met de totale persoonlijkheidsontwikkeling. Leren is immers een totaalgebeuren. In de beleidsnota onderwijs en in de beleidsnota jeugd vind je deze stelling terug. De vakoverschrijdende eindtermen werden ingevoerd en

zetten leerkrachten aan op zoek te gaan naar een samenhangend geheel in de leerstof die wordt aangeboden. Minister van Jeugd, Anciaux ziet een geïntegreerd jeugdbeleid, initiatieven coördineren en ondernemen vanuit verschillende beleidsdomeinen: cultuur, onderwijs, welzijn, arbeid, ruimtelijke ordening,... Samenwerken is een must.

Sinds de invoering van deze eindtermen in het onderwijs wordt ook het jeugdwerk meer aangesproken een handje toe te steken als aanvulling bij het lessenpakket. Vele geëngageerde leerkrachten en scholen zijn voortdurend op zoek naar methodes om de kennisoverdracht aangenamer en aannemelijker te maken. Om kinderen en jongeren daadwerkelijk te betrekken bij het schoolgebeuren, om dat wat in de samenleving gebeurt meer te enten op de eigen onderwijsdoelstellingen.

Het jeugdwerk ziet hierin een mooie kans. Opgroeien en aanvaard worden in een sociaal netwerk van vriendschappen, gezin en school is een belangrijk onderdeel van het opvoedkundig project. In het jeugdwerk bestaan voldoende voorbeelden van samenwerken met kinderen en jongeren en begeleiders in een positief en enthousiasmerend klimaat (leerlingenparticipatie, jeugdculturen, ...). De school hoeft deze verantwoordelijkheid niet alleen op te nemen.

Wederzijdse kennis

De praktijk leert ons dat concrete aanzetten tot samenwerking dikwijls toevallig totstandkomen. De rol die het jeugdwerk voor kinderen en jongeren betekent, speelt een te belangrijke rol en kan niet langer worden genegeerd. Samenwerking moet complementair zijn en dit veronderstelt een wederzijdse kennis van mekaars kwaliteiten en werking. De huidige beperkende en dikwijls wereldvreemde beschotten tussen het jeugdwerk en het onderwijs, moeten op een realistische manier worden weggewerkt.

Wij zien het jeugdwerk een rol spelen in de volgende vier onderwerpen:

- maatschappelijke realiteiten in de zorg en preventiesfeer;
- de sociale vaardigheden, levenslang leren en ruimere basisvaardigheden in de richting van burgerzin en individuele capaciteiten, basiscompetenties van maatschappelijk en individueel nut;
- participatie en relatie school-jeugdcultuur;
- ondersteuning en aanvulling in de creatieve werkingen van leerkrachten en scholen, inspelen op de behoefte van specifieke, navormingen.

In maart van dit jaar werd door de werkgroep jeugdwerk en onderwijs van de Vlaamse Jeugdgraad, een enquête opgesteld voor het landelijke jeugdwerk om te peilen naar de omvang van een samenwerking zoals ze nu loopt. De resultaten tonen duidelijk aan dat er een systematische samenwerking tussen het jeugdwerk en het onderwijs bestaat maar dat deze ongestructureerd verloopt.

Er is nood aan een inventarisatie met daarin zowel het aanbod van het jeugdwerk als de noden vanuit onderwijs. Op deze manier worden beide meer op mekaar afgestemd en is er ruimte voor contacten en overleg.

De vraag naar het opzetten en begeleiden van projecten en sessies (projecten, themagericht werken, ervaringsgericht leren,...) is groot. Dit wijst erop dat het jeugdwerk de vinger aan de pols heeft in de relatie tussen maatschappij en jongeren en dat geleverde producten en methodes door het onderwijs als kwaliteitsvol ervaren worden.

Het jeugdwerk kan een ondersteuningsrol opnemen en zijn knowhow doorspelen tijdens de opleiding van leerkrachten en naschoolse vorming.

Het openstellen van infrastructuur in de vrije tijd, vormen van leerlingenparticipatie, het inspelen op jeugdculturen,... kunnen leiden tot een kruisbestuiving tussen beide sectoren.

Een samenwerking kan enkel maar gebeuren als er vanuit beide sectoren, handen in mekaar worden geslagen. Het landelijk jeugdwerk kan volgens het decreet enkel met de jeugd werken in de vrije tijd, dus niet in de leer- en arbeidstijd. Om als landelijk jeugdwerk erkend te worden mag je niet meer dan 20% buiten de vrije tijd van kinderen en jongeren een werking uitbouwen. Ingaan op vragen vanuit onderwijs moet dus tot een minimum worden beperkt. De wet-

geving zal hier moeten worden aangepast zodat er geen beperkingen meer worden opgelegd. Het aanleggen van een stimulansenprojectenpot en het uitbreiden van het Dynamo2 aanbod van de Canon Cultuurcel kan een eerste aanzet zijn tot vormen van samenwerking. Het belang van de uitbouw van een coherent beleid inzake kinderen en jongeren wordt nog niet gedeeld. Met een advies wil de Vlaamse jeugd-raad nu aandringen op samenwerking.

Jan BAL

Sarah COOREVITS

Forum voor Pluralistisch Jeugdwerk
Paleizenstraat, 90
1030 Brussel
Tel.: 02/245.78.38

NOTEN

¹ Learning: the treasure within, Jacques Delors 1996.

² Beleidsnota onderwijs en vorming.

³ Verslagboek Welzijnscongres 14-18, de leefwereld van jongeren.

⁴ Verslagboek Welzijnscongres 14-18, de leefwereld van jongeren.

KINDERPARTICIPATIE: HOE JE ERMEE DE BOOT KAN INGAAN

Het verhaal begint in 1998: het thema van de Antwerpse kinderprovincieraad was 'Rechttop', een verwijzing naar de kinderrechten. Heel het schooljaar door werden er in 14 scholen voorstellen uitgewerkt met betrekking tot het recht van kinderen op bescherming en participatie. Het voorstel waar de meerderheid van de kinderprovincieraadsleden zich achter kon scharen was: "Wij willen op diverse plaatsen in de provincie een huis waar we kunnen samenkomen, kunnen praten over de kinderrechten en hoe dat voor andere kinderen is en waar ze ook met problemen en vragen kunnen komen..."

Het signaal dat kinderen wilden werken rond hun rechten, werd dankzij de rederij Flandria, het stadsbestuur van Antwerpen en het provinciebestuur van Antwerpen opgenomen en vertaald in... een boot. Het uitwerken van het inhoudelijke gedeelte en de begeleiding op de boot werden toegewezen aan NDO Onderzoekscentrum Kind en Samenleving vzw. Via dit samenwerkingsverband kon de Kinderrechtenboot Jan Zonder Vrees in april 1999 van wal steken.

De doelstellingen

Bij het formuleren van de doelstellingen werd duidelijk dat men niet alleen wilde bereiken dat kinderen over kinderrechten in het algemeen gingen praten, maar dat ze deze gingen vertalen naar hun eigen situatie (buurt, klas, school en gezin) om daarover het gesprek aan te gaan met de volwassenen.

Ten tweede wilde men ook tijdens het project de rechten van de kinderen respecteren. Ook bij de gebruikte methodes moest er een evenwicht zijn tussen de beschermingsrechten en de participatierechten.

De informatie op de boot met betrekking tot het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind was eerder beperkt. Via tekenplaten werd kort beschreven en bezongen hoe de kinderrechten zijn ontstaan, wat deze zijn en dat niet enkel volwassenen erop moeten toezien dat ze worden nageleefd, maar ook "jullie", de kinderen. Uiteraard werden de kinderen ook geïnformeerd over het hele programma op de boot (als ze het al niet van hun voorgangers hadden vernomen).

De klemtoon lag veeleer op het participatieve gedeelte. De redenering erachter was deze: de voorbije 10 jaar is er stevig gedebatteerd over de legitimiteit van de kinderpaticipatie: over het belang, de noodzaak, de wenselijkheid, de haalbaarheid ervan. Dit waren vaak ideologische discussies die niet zozeer de kinderpaticipatie tot voorwerp hadden als wel de maatschappelijke positie van kinderen; daarbij kwamen vragen en opmerkingen aan bod als "Zijn kinderen daartoe in staat?", "Is dit wel weggelegd voor kinderen?", "Willen kinderen niet liever spelen?". Daarmee is de positie van kinderen op de agenda gekomen: er is een groeiende aandacht voor de kinderrechten en voor de verandering in kindbeeld die zich meer en meer aan het voltrekken zijn. Daarmee zijn de waarom-vragen rond participatie reeds (door sommigen) beantwoord, zodanig dat de nadruk nu kan gelegd worden op 'hoe' kinderpaticipatie moet worden aangepakt.

Bij de aanpak op de kinderrechtenboot werd een duidelijke keuze gemaakt om vooral te werken aan de maatschappelijke betrokkenheid en niet de politieke benadering van participatie van kinderen. De politieke benadering spitst zich toe op de momenten dat kinderen

Het Onderzoekscentrum Kind en Samenleving profileert zich nu reeds een tiental jaren als een centrum dat de maatschappelijke positie van kinderen wil versterken. Fundamenteel is de visie op het kind als partner in de samenleving.

Ons centrum stelt zich voor als partner voor onderzoek, advies en vorming met betrekking tot kinderen en kindbeleid.

De cursussen, de opleiding die ons centrum aanbiedt, zijn doorspekt met een reflectie naar de belevingswereld/de leefwereld van kinderen, naar een dialoog tussen kinderen en volwassenen. Onze cursussen hebben de intentie te inspireren, te verbazen, nieuwe informatie en inzichten te leveren. Focus bij de aangereikte werkvormen is de dialoog kennis/theorie/praktijk/dagelijks werkveld.

Het vormingsaanbod dat vandaag op de agenda staat is: kinderpaticipatie, filosoferen met jongeren, taaldrukken, voorstellen en werken met het veerkrachthuis en werk maken van spelen.

Naast het open vormingsprogramma dat hier aangeboden wordt, organiseren we in overleg met de organisaties vormingssessies op maat, in hun eigen midden. Dit kunnen zeer specifieke vragen zijn, maar daarnaast kan men een greep doen in een breder aanbod: kinderen en televisie, de schoolspeelplaats, stapstenen naar een vlottere omgang van kinderen en volwassenen, visie en begeleid(st)ershouding m.b.t. kinderemancipatie en participatie, ...

Meer info: 02/269.71.80, bij Moniek Van Hout.
Kindsl@ndo.be

effectief bij de politieke besluitvorming betrokken worden. Deze weg is geen onbelangrijke: we moeten maar kijken 'in eigen boot': zou de Jan zonder Vrees er wel geweest zijn zonder de kinderprovincieraad? In de maatschappelijke benadering staat de betrokkenheid op de samenleving op zich centraal. Niet enkel de politieke organen worden het doel van de participatie, maar elke plek waar mensen samenkomen en waar zich onder deze mensen, kinderen bevinden. Kinderen erkennen als partners in de samenleving, met een eigen inbreng. Daarom is ook gekozen om met de kinderen te denken rond vier plaatsen waar zij vaak vertoeven: buurt, school, klas en thuis.

De doelgroep

De doelgroep van de kinderrechtenboot zijn kinderen tussen de 9 en 12 jaar. De boot was te vinden in de havens van Antwerpen, Olen en Willebroek. Tussen april en november bezochten 3100 kinderen de boot en 500 volwassenen. De overgrote meerderheid van het publiek waren schoolkinderen, maar ook andere groepen zoals oudercomités, vormingscentra, wereldwinkels, grabbelpas, bijzondere jeugdzorg, enz... waren aanwezig. De matrozen (de begeleiders van het project) merkten op: *“Geen enkele groep is hetzelfde. De aanvankelijke bekommernis van op automatische piloot te gaan draaien na enige tijd werd door de bedoeling om de dialoog met de kinderen aan te gaan teniet gedaan. Het wervelende van dynamieken bij de kinderen, die van de partnerbegeleiding en mezelf, de houding van de leerkrachten en bezoekers maakten de resultaten van de sessies iedere keer onvoorspelbaar.”*

De boottocht

Het ging dus om een 2 uur durende boottocht. De kinderen gaan als het ware 2 uur op reis met de boot en met zichzelf. Maar ook voor de matroos op de boot ging het om een reis: met de kinderen en met zichzelf en soms ook met een medematroos. De verschillende bijeenkomsten met alle matrozen maakten het voor ons, ‘de matrozen’ mogelijk om te blijven groeien in deze materie: je hebt dit niet in een handomdraai onder de knie. Het was voor mij een groeiproces en een onderdompeling in de praktijk.

Kinderparticipatie is simpel, dacht ik: vraag het gewoon aan de kinderen. Maar er is meer aan de hand. Eén van de matrozen aan boord zei hierbij:

“Kinderen zijn zo gewend dat volwassenen het gesprek leiden, dat ze erg snel ingrijpen in de communicatie, dat ze stiltes willen invullen. De volwassenen bepalen meestal het referentiekader. Wanneer je dan wil dat de eigenheid van kinderen aan bod komt, wanneer je kinderen op hun eigen competentie, hun eigen deskundigheid wil aanspreken, moet je hen hierin ook een duidelijk signaal geven. Zulke omgangsvorm is niet wat ze gewend zijn.” Dit was ook merkbaar in de communicatie tussen de leerkracht en de kinderen.

De bereidheid tot luisteren naar kinderen, eenvoud in het aanbrengen van de kinderrechten, creativiteit, speelsheid, geborgenheid, het samen-zijn en samen-doen, interactieve vaardigheden behoorden tot het profiel van de geschikte matroos. Of nog: *Het wordt pas boeiend als je afstapt van de alleen-maar-informatie-drager, als je samen met de kinderen op reis gaat en dat er momenten zijn dat ze aangeven dat ze je nu niet nodig hebben, ‘ze kunnen het op hun eigen’ zeggen ze dan en ‘dat ze je wel zullen roepen als ze je nodig hebben’.*

In het begin stond het vooropgestelde schema centraal, maar steeds meer werd dit een weefsel en het waren de kinderen die dit vorm, kleur en inhoud gaven.

Op een ochtend in de Antwerpse haven, was het dan zo ver. Ik schik de infoborden, zet de stoelen en leg de kussens goed, zet het gezelschapsspel klaar en wacht ongeduldig met mijn naamkaartje op mijn borst gekleefd. Er stopt een bus. Ze zijn er! Iedereen aan boord, dus klaar om te vertrekken. Na de eerste brug horen we een welkomstgroet van de kapitein die ons vertelt waar de naam

Jan zonder Vrees vandaan komt. Hij was een Antwerpse volksheld die opkwam voor de rechten van zijn medeburgers, zo nodig ook tegen hooggeplaatste mensen. “Ik heb daar ooit eens een tekenfilm van gezien.”, klinkt het langs mijn linkerkant. “We gaan toch niet zinken?”, langs mijn bezorgde rechterkant. Na een aantal geruststellende en plagende woordenwisselingen zijn we klaar om ons naar de living in het benedendek te begeven. Aan de hand van de getekende infoborden wordt kort het ontstaan van de kinderrechten verteld. Bij het overzicht van het programma voor de komende 2 uur wordt de spanning naar het volgende voelbaar. Grote ogen kijken ons aan en flikkeren naar het gezelschapsspel dat al klaar staat.

Vol enthousiasme vliegen ze naar de 4 speeltafels: ze bevatten het spelmateriaal rond telkens één omgeving: school, thuis, klas en buurt (aan de leerkrachten werd gevraagd om niet bij de omgeving school en/of klas te zitten). Op de speelkaarten zijn situaties afgedrukt die te maken hebben met **bescherming** (vb. In mijn buurt is het veilig om buiten te spelen) en situaties die te maken hebben met **participatie** (vb. Wij mogen meebeslissen over de inrichting van de klas). De kinderen moeten bij elke stelling uitmaken of ze ermee akkoord gaan of niet. Zo ja, het kaartje mag weg, zo nee, dan leggen ze het kaartje opzij. Tijdens dit gezelschapsspel is het een extra taak voor de matrozen om te waken over de beïnvloeding die soms uitgaat van de aanwezigen (en soms ook van jezelf): een juf of meester corrigeert dan: *“jullie kunnen daar toch niet mee over beslissen, het zou nogal een soep worden of de school is ermee bezig om de toiletten te veranderen, dus dat is geen probleem.”*

De overgebleven nee-kaartjes worden opgelegd en er mogen er twee uitgekozen worden. Als deze eerste stemronde afgelopen is, wordt er voor een tweede maal gestemd met een levende applausmeter en kaartjeshouder. Na veel applaus en boe en ja-geroep houden we uit elk van de omgevingen 1 kaartje over dat we toch het allerbelangrijkste vinden.

Genoeg gewerkt. We zitten op een boot en moeten dringend eens gaan inspecteren waar we momenteel zijn. Jassen aan en het dek op. De kapitein krijgt een hoop vragen over zijn kabine en een aantal anderen beginnen al eens nieuwsgierig rond te kijken naar de verkleedkleden, zoeken het toilet of komen even een babbelje slaan met één van de matrozen.

De kapitein roept ons weer tot de orde en we verzamelen in de living waar ondertussen de kussens al een hele hoop zijn geworden en de stille bende van een uur geleden een dolle bende is geworden.

Ja, ja het toneelspelen kan beginnen. Twee verschillende toneelstukjes worden er gevraagd: speel de situatie die op het kaartje staat, maar denk ook eens na over een mogelijke oplossing. Sommigen beginnen direct in de verkleedkoffer te neuzen, anderen nemen pen en papier om alles te noteren. Nu worden kinderen opgeroepen om verder over de situatie naar keuze na te denken en zich er helemaal in te verdiepen.

Wat we ondervonden: *“Kinderen zijn zeer gemotiveerd om na te denken en te werken rond de eigen situatie en zijn zelfs nog sterker gemotiveerd om over de resultaten ervan met de volwassenen te communiceren”.*

Tijdens het gezelschapsspel, de stemmingen en het toneelspele komt het intern participatieproces op gang. Dit proces wordt beetje bij beetje opgebouwd: van vaste situaties met weinig inbreng naar volledig eigen inbreng bij het spelen van de situaties en het geven van een mogelijke oplossing.

Vanuit het gespeelde toneelstuk en de naar voor gebrachte oplossingen wordt overgegaan naar externe participatie. De kinderen konden briefkaarten sturen naar de volgens hen betrokken personen (dit kon gaan van de koning over de minister, de burgemeester, de school-directeur tot de juf die aanwezig was). Ondanks de beperkte externe participatie was dit toch een wezenlijk onderdeel van het geheel, het brengt als het ware de communicatie tussen kinderen en volwassenen op gang. Het kan maar beperkt genoemd worden omdat de communicatie met volwassenen vrij afstandelijk was, de volwassenen werden via de briefkaarten ingelicht over de wensen van de kinderen. Het belang werd benadrukt om aan de volwassenen te laten weten wat er nu misgaat.

Een vaak gehoorde vraag bij deze fase was: *“Worden deze briefkaarten echt gepost?”*. En ja hoor ze worden echt gepost. Kinderen zijn het niet gewend om hooggeplaatste mensen aan te spreken. *“Krijgen wij dan post terug?”*. Wij, matrozen, kunnen natuurlijk niets beloven, maar we beloven wel achter de veren van de betrokken personen te zitten als het nodig moest zijn. Sommige kinderen hadden van andere groepen van dezelfde school op de boot gehoord dat ze al een antwoord ontvangen hadden. De communicatie kinderen - volwassenen is in sommige gevallen reeds gestart, maar nu moet er nog gewerkt worden aan de vraag: *“Hoe gaan wij – de volwassenen – daar nu mee om? En wordt het intern proces van op de boot een intern proces in de samenleving?”*

Na al deze watertjes doorzwoomen te hebben, is onze tijd op. Het lied wordt ingezet. De kinderen wordt nog een herinnering meegegeven: een badge met daarop VERHIP, IK BEN EEN VIP. Met deze zin sturen we de kinderen terug van boord met de boodschap dat ze moeten zeggen dat ze er ook zijn en dat er met hen ook rekening moet gehouden worden.

Samengevat kan gesteld worden dat het leerproces op de boot tegelijk een participatieproces én intern (op de boot, bij het leren zelf) en extern, naar de bredere samenleving toe is.

Het onderzoek

Het hele verloop van dit proces werd onderzocht. Aan het gebeuren op de boot is een onderzoek gekoppeld, uitgevoerd door Kind en Samenleving. Dit onderzoek kreeg als titel: *‘Wat leert ons de kinderrechtenboot over kinderpaticipatie?’*. Het kreeg twee doelstellingen mee: een beter inzicht krijgen in hoe kinderpaticipatie kan/moet aangepakt worden (**de methodische doelstelling**) en een overzicht geven van de problematieken uit de dagelijkse omgeving, waarmee de kinderen van 9 à 11 jaar erg begaan zijn (**inhoudelijke doelstelling**). Bij de uitwerking van de methodische doelstelling moet er een referentiekader ontwikkeld worden om kinderpaticipatiemethodes te evalueren. Dit wordt aangevuld met gegevens uit observaties ter plaatse, het Gulden Boek en het verslagboek van de ‘matrozen’. Voor de inhoudelijke doelstelling worden de data op drie cruciale momen-

ten verzameld: tijdens de selectie van de problematieken (tijdens het gezelschapsspel) wat een algemeen overzicht geeft, bij de uitdieping ervan middels dramatechnieken waar naar boven komt hoe kinderen deze problematieken beleven en bij het formuleren op de briefkaart waardoor een beeld bekomen wordt van de manier waarop ze zelf met hun rechten aan de slag gaan. Voor verdere uitdieping omtrent de onderzoekspopzet kan u terecht bij het Onderzoekscentrum Kind en Samenleving of bij het provinciebestuur van de provincie Antwerpen.

Bij de evaluatie van de kinderpaticipatie op de kinderrechtenboot werd de tweeledigheid van participatie her-nomen nl. interne en externe participatie. De interne participatie behelst de mate waarin de kinderen participeren aan het groepsgebeuren, aan het proces dat zich afspeelt op de boot. Hierop zijn we vroeger reeds ingegaan.

Interne participatie

Waar het gaat over interne participatie, betreft dit een groepsproces. Dit is geen vereiste maar ze wordt er wel door verdiept. Kinderen moeten aangezet worden om vanuit hun eigen beleving te praten: ze moeten wennen aan deze ongewone werkvorm en omgeving en ze moeten vooral ervaren dat hun mening in deze context sterk gewaardeerd wordt.

Kinderpaticipatie wil niet zeggen: *“vraag hun mening en tel op wat ze er allemaal van vinden”*, maar het is relevant dat kinderen hun mening onderling confronteren en op die manier stevig profileren wat echt eigen is aan kinderen. Hierbij is het belang van een begeleiding die zich inhoudelijk niet bemoeit, maar methodisch zeer sterk meewerkt onmisbaar, juist omdat kinderen dit niet gewoon zijn en nood hebben aan een geleidelijke opbouw.

Externe participatie

De externe participatie gaat over de mate waarin de kinderen deelnemen aan het maatschappelijke leven, over de mate waarin ze interactie hebben met en impact hebben op de samenleving. Dit kwam op de kinderrechtenboot slechts beperkt aan bod via de briefkaarten, een vrij afstandelijke werkvorm. Bij de evaluatie van de briefkaarten werd er enerzijds nagegaan hoe de kinderen er al dan niet in slaagden hun vragen te formuleren en anderzijds door op te volgen welke reactie deze briefkaarten ontlokten.

Voor kinderen was het schrijven van de briefkaarten geen sinecure, toch zijn zij sterk gemotiveerd om dit te doen, om ‘echt en serieus’ gehoord te worden en tevens dat dit ook bij de juiste persoon terecht komt. De discussies die loskwamen gingen vaak over de persoon die er iets aan kan doen. Toch blijkt dat kinderen al vrij goed weten waar de klepel van het aloude klokje hangt. Wat opvalt is dat kinderen wat betreft hun problemen in de klas ervan uitgaan dat hun betrokkenheid vanzelfsprekend is, maar bij problemen in de buurt schatten ze hun eigen mogelijkheden zwak in. Om hun doel te bereiken nl. het oplossen van hun vraag, zijn er vier strategieën te onderscheiden. De rechtstreekse en betrokken aanpak, wat vaak voorkomt bij situaties uit de klas, de recht-

streekse en niet-betrokken aanpak, m.a.w. iemand aanspreken die exclusief verantwoordelijk wordt geacht voor deze situatie, vb. een minister, de hogere in hiërarchie aanspreken of de media inschakelen, waarbij in de meeste gevallen Ketnet hun spreekbuis werd.

Kinderen gebruiken zeer gedifferentieerde strategieën om hun doel te bereiken. Zij schrijven niet in de eerste plaats naar symbolische figuren, zij maken een analyse van hun eigen mogelijkheden en die van andere betrokkenen en passen daaraan hun strategie aan.

Van de reacties op de briefkaarten kunnen geen cijfers worden voorgelegd, maar toch is de algemene indruk dat al bij al de briefkaarten ernstig werden genomen en toch voor 'beweging' zorgden. Toch liep dit niet overal van een leien dakje. Kinderen vinden de communicatie die ontstaat tussen kinderen en volwassenen een ernstige zaak en de gevoeligheid bij verschillende instanties hieromtrent is groot, de bereidheid is aanwezig, maar de handigheid om hiermee om te springen moet nog verder ontwikkeld worden.

Top 10 van gewenste situaties

Waarover zijn kinderen bezorgd? Als er globaal gekeken wordt naar hun top 10 van gewenste situaties krijgen we dit overzicht: een kinderschoolraad (participatie), een veilig gevoel (bescherming), samenzijn met ouders (bescherming), propere toiletten (bescherming), inspraak in speelruimtes (participatie), kindergemeenteraad (participatie), inspraak bij een schooluitstap (participatie), zuivere lucht (bescherming), mee beslissen bij het al of niet ineten op school (participatie) en iemand die tussenkomt wanneer grote jongens vervelend doen (bescherming).

De omgeving staat centraal in de bezorgdheden van kinderen. De balans tussen participatie en bescherming is gelijklopend, toch is de vraag naar participatie binnen het klasgebeuren hoog en binnen het gezin blijft de vraag om meer participatie nog overeind. De beschermingsvraag blijft bij kinderen zeker reëel en mag niet uit het oog verloren worden. Bescherming wordt vooral in de buurt sterk gevraagd.

Besluitend kan gesteld worden dat geen enkele setting aan de vraag om een beter realiseren van hun rechten ontsnapt. Waarbij naar de klas en de school de sterke vraag naar inspraak en overleg gesteld wordt, waarbij hun sterke betrokkenheid naar voren komt: hun klas is hun klas en daar moet zorg voor gedragen worden. In de buurt komt de vraag naar bescherming sterk naar voor. Kinderen willen zich vrij in het straatbeeld bewegen, vaak worden allerlei argumenten aangehaald om niet op straat te komen vb. er lopen Dutroux's rond. Kinderen zijn duidelijk vragende partij wat betreft aanwezigheid in het straatbeeld. Niet enkel veiligheid maar ook inspraak in de gemeente en betrokken worden bij beslissingen. Binnen het gezin ligt de klemtoon ook op participatie. Kinderen willen vooral meebeslissen of een discussie mogelijk maken over aspecten zoals het ineten op school, het tv-programma dat ze willen zien, samenzijn. Het kind zoekt eigenlijk een partner om de hele thematiek eens mee te overwegen, een klankbord om dan samen een wijs besluit te kunnen nemen. Het is meer samen-leven dan samen-zijn.

Boodschappen aan politici en volwassenen

We halen er enkele gegevens uit betreffende de briefkaarten. De boodschappen op de briefkaarten zijn in twee grote groepen onderverdeeld: enerzijds aan politici en anderzijds aan de andere volwassenen (waaronder leerkrachten en directie en ouders). De vragen van kinderen naar politici hebben betrekking op: een betere kennis bij politici omtrent kinderparticipatie (niet zomaar opiniepeilingen, maar peilen naar de eigen benadering van kinderen), zelf meer verantwoordelijkheid over hun eigen leerproces, de betrokkenheid van kinderen in het onderwijs vergroten, meer ingang voor eigen visie en mening binnen het onderwijsgebeuren. Naar leerkrachten en directies wordt de vraag gesteld naar meer verantwoordelijkheid binnen de klas, meer gaan naar een klimaat waar overleg mogelijk wordt. Tenslotte wordt aan de ouders gevraagd om meer tijd samen door te brengen en om meer overleg te hebben binnen het hele gezinsgebeuren, dit kan gaan over een tv-programma tot de keuze om te mogen ineten of niet.

Kinderen lijken dus echt wel klaar te staan: ze zijn standby om meer betrokken te worden bij al wat zich rondom hen afspeelt. De bal ligt daarmee in het kamp van de volwassenen. En om die bal mee op te vangen, werkt het provinciebestuur nog enkele initiatieven uit: er wordt i.s.m. Kind en Samenleving een vorming voor leerkrachten opgezet rond kinderparticipatie, het project van de boot wordt verlengd (wellicht vanaf najaar 2000) en er wordt gewerkt aan een subsidieregeling voor kinderparticipatieprojecten in alle werkdomeinen.

Om af te sluiten nog een aantal reflecties van de matrozen:

"Ik vind het ontzettend boeiend om te zien hoe sommige kinderen zich traag maar zeker bewust worden van de ware toedracht van het woord kinderrechten. Het verschil tussen het begin en het einde van de boottocht is soms prachtig. Al kan ik de chemie van het gebeuren niet altijd even goed duiden."

"Wanneer kinderen voortbouwen op de eigen beleving en die van andere kinderen en geen gebruik maken van 'gezagsargumenten' dan weet ik dat ze erbij zijn."

"Kinderen vertellen, als ze echt enthousiast aan het vertellen zijn, niet in onze taal en ook niet met hapklare brokken. Zij lijken van de hak op de tak te springen, maar als je er mee inzit, dan merk je een sterke samenhang en dat ze steeds iets nieuws vinden, iets belangrijker. En dan moet je als begeleider oppassen dat je ze niet terugsteekt in jouw referentiekader."

"Kinderen leven zoveel meer dan wij in het hier en nu. Het is fantastisch om te zien hoe snel ze door hun emoties gaan – ze kunnen van iets triestig zijn en dan plots weer volop meedenken. Het is aan het moment gebonden zijn, het werken met wat er is, het spelen en creatief zijn, het denken en het ontdekken: dat loopt door elkaar. Dat verwacht ons, maar het is zo 'n rijke wereld".

Marjan HUYBRECHTS

Licentiaat criminologische wetenschappen
Free-lance medewerker bij het onderzoekscentrum
Kind en Samenleving
Nieuwe laan, 63
1860 MEISE

De organisatie van het deeltijds beroepssecundair onderwijs*

Wie veel met jongeren werkt, weet hoe moeilijk het schoollopen kan zijn. Vooral jongeren in de tweede graad van het secundair onderwijs zien het weleens niet meer zitten. Het nieuwe van naar de grote school gaan - met alle vrijheden die het meebrengt - is ervan af en de eind-streep - niet meer naar school moeten - lijkt nog zo eindeloos ver. Maar deeltijds naar school moeten lijkt een eenzaam compromis. Is hiermee alles gezegd over dit onderwijs?

Wat houdt dit deeltijds beroepssecundair onderwijs precies in?

Met de verlenging van de leerplicht werd er meteen voorzien dat jongeren vanaf een bepaalde leeftijd op twee wijzen kunnen voldoen aan de leerplicht: door voltijds en door halftijds onderwijs te volgen. Men denkt dan ook in eerste instantie dat het deeltijds beroepssecundair onderwijs zich richt op leerplichtige jongeren. Dit is echter niet juist. Ook niet-leerplichtige jongeren kunnen gebruikmaken van deze onderwijs- of opleidingsvorm. Het grote verschil tussen beide groepen ligt in het verplicht lessenpakket. Voor de beide groepen geldt dat ze ten minste 5 uren praktische vakken krijgen. De leerplichtige jongeren krijgen er nog eens minimaal 12 uren bij: 6 uren algemene vakken en 6 uren technische en/of praktische vakken.

Waar kan men dit onderwijs volgen?

Niet in elke technische of beroepsschool kan men een centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO) starten. Bovendien is het aantal centra beperkt tot 48 scholen (te bevragen op het lokaal Centrum voor leerlingbegeleiding). Het is wel zo dat een centrum voor de organisatie van de technische en/of praktische vakken kan samenwerken met een andere instelling of omgekeerd dat het zelf instaat voor de technische en/of praktische vakken maar voor de algemene vakken beroep doet op een erkende vormingsinstelling.

Wat houdt de opleiding eigenlijk in?

Binnen het DBSO kan men zeer uiteenlopende beroepsvaardigheden verwerven. Men spreekt dan over het opleidingsaanbod. Daarnaast heeft men het ook over de wijze waarop de opleiding kan ingevuld worden.

- Het opleidingsaanbod

Het opleidingsaanbod is al vrij goed geregeld. Iedere opleiding wordt opgezet volgens een opleidingskaart, die reeds werd goedgekeurd of in goedkeuring is, en waarvan de inhoud beantwoordt aan een bepaald beroepsprofiel. Deze opleidingen leiden dan ook naar een kwalificatiegetuigschrift. Daarnaast is er ook nog een ander aanbod mogelijk, dat niet beantwoordt aan een bestaand beroepsprofiel, maar waaraan toch een behoefte bestaat. Maar opgelet, deze "andere beroepsopleidingen" geven wel geen recht op een kwalificatiegetuigschrift.

- De opleiding

De opleiding zelf bestaat uit drie nauw met elkaar verbonden componenten:

- algemene, sociale en persoonlijkheidsvorming of lessen die meer achtergrond bijbrengen over de omgeving waarin gewerkt wordt en de aard van de beroepsbezigheden;
- beroepsgerichte vorming die vooral bestaat uit praktijk die aansluit op wat de jongere doet op de werkvloer en die tevens theoretische achtergrond geeft;
- tewerkstelling in een bedrijf.

Voor iedere leerling wordt nagegaan welke leerweg hij best gaat om het einddoel - het kwalificatiegetuigschrift - te bereiken. Men start in een onthaalgroep of ook wel voortraject genoemd. In deze periode worden nog zoveel mogelijk trajecten open gehouden. In zo een groep zitten jongeren die nog geen keuze hebben kunnen maken maar ook niet-arbeidsrijpe jongeren. De duur dat men in een voortraject kan blijven is echter zeer beperkt. Eens een definitieve keuze gemaakt begint het eigenlijke individuele leertraject. Het betreft hier niet alleen het aanleren van specifieke beroepsvaardigheden, maar ook het aanbieden van algemene ondersteuning zoals: sollicitatietraining, arbeidsbemiddeling en begeleiding in de werkplaats.

Voor welke jongeren is het DBSO geschikt?

Ook hier geldt dat men regelmatige leerling moet zijn wil men recht hebben op een kwalificatiegetuigschrift. Om een regelmatige leerling te zijn dient men te voldoen aan de toelatingsvoorwaarden en mag men niet onwettig afwezig zijn.

Als algemene voorwaarde geldt dat de minderjarige niet meer aan de voltijdse leerplicht onderworpen is en dat de ouders akkoord gaan. Indien de leerling meerderjarig is (vanaf 18 tot 25 jaar) en inschrijft voor een opleiding die leidt tot een ander eindstudiebewijs dan wat hij reeds behaald heeft in het voltijds secundair onderwijs van de derde graad. De meerderjarigheid moet wel houder zijn van een oriënteringsattest A/B van een tweede jaar van de tweede graad van het voltijds secundair onderwijs of van een studiegetuigschrift van de tweede graad DBSO of van een kwalificatiegetuigschrift van het buitengewoon secundair onderwijs, opleidingsvorm 3.

De leerling moet uiterlijk op 31 januari van het betrokken schooljaar ingeschreven zijn.

Jan TALLON
Molenstraat 97
3010 Leuven

Noten

* Omzendbrief S.O. 66 (30 juni 1999). Organisatie van het deeltijds beroepssecundair onderwijs, In: Coördinatie van de omzendbrieven. Deel: Secundair Onderwijs. Of: www.ond.vlaanderen.be/omzendbrieven/secundair-onderwijs_voltijds_gewoon_secundair_onderwijs; In: *Coördinatie van de omzendbrieven/secundair-onderwijs*.

AGENDA EN DOCUMENTATIE

AGENDA EN DOCUMENTATIE

Studiedag: Intercultureel Onderwijs

De studiedag over 'Intercultureel onderwijs', die doorgaat op **19 oktober 2000**, beoogt een reflectie en een uitwisseling van ideeën en ervaringen over wat in vele scholen al enige tijd een dagelijkse realiteit is. Toenemende nationale en internationale mobiliteit en migratie hebben effecten op het onderwijsbeleid, op de school als organisatie van opvoedings- en leerprocessen, op de klaspraktijk. Na de introductie tot de studiedag door Prof. Willy Wielemans houdt dhr. G. Monard 'Een pleidooi voor meer ongelijke behandeling'; dhr. V. Schodts gaat in op 'Interculturaliteit als schoolrealiteit'. Daarna volgen drie getuigenissen over de 'Verscheidenheid in de klaspraktijk'.

Het vermogen om op een elkaar verrijkende wijze intercultureel samen te leven is niet 'van nature' gegeven. Onderwijs kan vaardigheden en methoden aanleren, en kan een interculturele opvoedingsgemeenschap ontwikkelen met daartoe specifieke participatie- en zingevingsmogelijkheden.

In een afsluitend panelgesprek wordt de problematische relatie tussen intercultureel onderwijs en maatschappij geëxpliciteerd.

In de namiddag kan gekozen worden uit vijf discussiegroepen, nl. (1) Interculturaliteit en zingeving; (2) Interculturaliteit en Pedagogisch Project-schoolreglement/schoolcultuur; (3) Interculturaliteit en participatie; (4) Interculturaliteit en nondiscriminatiepact; (5) Interculturaliteit - vaardigheden en methoden.

Tot slot volgt een paneldiscussie over 'Intercultureel Onderwijs en Maatschappij' gemoderd door dhr. Guy Tegenbos. De panelleden zijn: Prof. Marie-Claire Fobelets (K.U.Leuven), Prof. Paul Mahieu (UFSIA), dhr. Jaques Perquy (VLOR), Dr. Marc Verlot (Dir. Steunpunt ICO/RUG), dhr. Jo Vervoort (VKW), mevr. Marleen Vanderpoorten (Vlaams Minister Onderwijs en Vorming). Prof. W. Wielemans geeft de samenvatting en de conclusies van deze dag.

Plaats: College De Valk, Auditorium Zeger Van Hee, Tiensestraat 41, 3000 Leuven.

Secretariaat: Centrum voor Comparatieve Pedagogiek, Vesaliusstraat 2, 3000 Leuven. Tel.: 016/32 62 01, fax: 016/32 59 34. Inschrijven vóór **24 september** door 500 BEF op reknr. 000-1566940-02 te storten met vermelding: *Intercult. Onderwijs 19 okt.* gevolgd door uw naam + initialen.

Congres Geheugen

Van **28 tot en met 30 september 2000** zal in de Universiteit Antwerpen (Campus UIA) een congres met internationale dimensie plaatsvinden over geheugen en geheugenstoornissen. Het congres wil een stand van zaken brengen op internationaal niveau omtrent geheugen en geheugenstoornissen bij kinderen, adolescenten, volwassenen en ouderen. Voor meer informatie: Vormingsdienst SIG vzw, Kerkham 1 bus 2, 9070 Destelbergen, tel.: 09/238.31.25, fax: 09/238.31.40 of e-mail: vormingsdienst.sig@skynet.be.

Zomerprogramma Stichting-Lodewijk de Raet

De Stichting-Lodewijk de Raet is een pluralistisch centrum voor volwasseneneducatie. Een brochure geeft een overzicht van de programma's die in de zomer georganiseerd worden. De grote in-

houdelijke domeinen van de programma's zijn: actualiteit en samenleving, persoonlijke vorming, mens en organisatie, kunst en creativiteit, onderwijs.

Voor meer informatie: Stichting-Lodewijk de Raet, Liedtsstraat 2729, 1030 Brussel, tel.: 02/240.95.00, fax: 02/242.26.10, e-mail: info@stichtingderaet.be, internet: www.stichtingderaet.be.

Relatie-Studio: Vorming

De RELATIE-STUDIO benadert het vormingswerk vanuit een diagonaal en relationeel mensbeeld. De vorming is ervaringsgericht en educatief. De mensvisie mikt op een integratie van alle positieve krachten in de mens zelf en in zijn interactie met de anderen. In de Bijscholingsbrochure 2000-2001 wordt het vormingsaanbod voorgesteld.

Voor meer informatie: Relatie-Studio, Voskenslaan 167, 9000 Gent, tel.: 09/220.70.00.

Hoe ander is anders. Een verkenning door de wereld van de Geestelijke Gezondheid

Deze publicatie is een uitgave van de Vlaamse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg (VVGJ) en richt zich vooral tot jongeren. In de brochure vindt u duidelijke en degelijke informatie over het begrip geestelijke gezondheid (deel 1), over veel voorkomende problemen (deel 2) en over de meest gangbare behandelingswijzen in de geestelijke gezondheidszorg (deel 3). Deel 4 laat de betrokkene zelf aan het woord. Deel 5 geeft bijkomende informatie over het onderwerp literatuur- en videoaanbod. Deel 6 bezorgt een overzicht van alle organisaties en voorzieningen die binnen de geestelijke gezondheidszorg actief zijn. Deze brochure kwam oorspronkelijk tot stand in het kader van de VVGJ-jongerenwedstrijd, bekend onder de titel 'Hoe anders is anders'.

De brochure kan worden besteld bij de VVGJ, Tenderstraat 14, 9000 Gent,

Tel.: 09/221.44.34, fax: 09/221.77.25, e-mail: vvgg@xs4all.be

Tijdschrift Klinische Psychologie: themanummer zelfmoord

Het Tijdschrift Klinische Psychologie is een driemaandelijke uitgave van de Vlaamse Vereniging van Klinische Psychologen. Het decembernummer is een themanummer rond de problematiek van zelfmoord. Verschillende aspecten: ethische vraagstukken, preventie, implementatie van een suïcidepreventie, rouw na suïcide, ... komen aan bod.

Voor meer informatie: Tijdschrift Klinische Psychologie, p/a BEP, Grasmart 105, bus 18, kantoor 421, 1000 Brussel, tel.: 02/514.75.09, fax: 02/514.75.10 of e-mail: tkp@skynet.be.

Het Tijdschrift voor Jeugdrechten en Kinderrechten

Net zoals de maatschappelijke positie van minderjarigen in een veranderingsproces zit, zijn er ook op het vlak van het jeugdrecht en de rechten van het kind heel wat actuele ontwikkelingen vast te stellen. Steeds nadrukkelijker werd ervaren dat er in Vlaanderen geen enkel geschikt medium ter beschikking stond om deze actuele ontwikkelingen op de voet te volgen.

Het **Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten** vult deze leemte op. Jeugdrecht en Kinderrechten in diverse rechtstakken en op verschillende maatschappelijke domeinen komen er in aan bod. De nadruk ligt op het juridische met aandacht evenwel voor de maatschappelijke achtergronden en de betekenis van het recht voor minderjarigen. Het betreft een verbredend en verdiepend tijdschrift, dat de jeugdrecht- en de kinderrechtactualiteit van zeer nabij volgt. Het richt zich tot de verschillende doelgroepen die vanuit professioneel oogpunt met het terrein van het jeugdrecht en van kinderrechten te maken hebben.

Wetgeving, rechtspraak, rechtsleer en materiële uitvoering worden permanent opgevolgd. Maar ieder nummer bevat daarnaast ook nog:

- een bijdrage van de kinderrechtencommissaris;
- een opvolging van de parlementaire activiteit inzake jeugdrecht en kinderrechten;
- uitspraken van administratieve rechtscolleges en casussen uit de praktijk van de dienstverlening;
- informatie over internationale ontwikkelingen;
- een aflevering van de kinderrechtenreeks, waarin buitenlandse praktijken en initiatieven inzake jeugdrecht en kinderrechten worden voorgesteld;
- en verder een column, korte berichten, aankondigingen, boekbesprekingen,...

Structurele samenwerking met het Journal du Droit des Jeunes uit Wallonië en het Tijdschrift voor de Rechten van het Kind uit Nederland werd mogelijk gemaakt.

Het **Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten** biedt de wetenschapper, de praktijkjurist, de beleidsmedewerker of de professional op elk gewenst moment toegang tot de actuele stand van zaken in het omvattende terrein kinderrechten.

Het **T.J.K.** is een tweemaandelijks tijdschrift. Het verschijnt niet in juli en augustus. Het eerste nummer van jaargang 1 is vanaf mei 2000 verkrijgbaar.

Een kennismakingsnummer, abonnementsvoorwaarden of aanvullende informatie zijn te bekomen bij: T.J.K., Mys en Breesch uitgever, Graslei 12, 9000 Gent. Tel.: 09/223.64.71, fax: 09/223.13.64.

Reeks Minderheden in de samenleving.

De positie van de minderheden in de samenleving is bijzonder actueel. De maatschappelijke ontwikkelingen van de laatste jaren hebben de belangstelling gewekt voor de plaats van de vreemdelingen in de samenleving. Door hun blijvende aanwezigheid en hun deelname aan het maatschappelijk verkeer oefenen nieuwe minderheidsgroepen een beslissende invloed uit op onze samenleving. De nieuwe reeks is opgezet als een tribune voor studies en gezichtspunten die vanuit wetenschappelijk oogpunt een bijdrage leveren tot een beter begrip van het integratievraagstuk. Voor meer informatie: Acco Leuven, Tiensestraat 152, 3000 Leuven, tel.: 016/29.11.00, fax: 016/20.73.89.

10 jaar Den Vrijen Courant.

Den Vrijen Courant wordt 10 jaar! Al 10 jaar lang is het een medium voor jongeren om zich in het maatschappelijk discours rond relaties en seksualiteit te mengen en hun eigen gezondheidspromotie én seksualiteitsbeleving ter harte te nemen. Den Vrijen Courant is een initiatief van In Petto, Landelijke Jeugd Dienst Informatie en Preventie, in samenwerking met het CGSO-Trefpunt én met steun van Afdeling Jeugdwerk, Durex en de Aidstelefoon. Den Vrijen Courant is gratis te verkrijgen bij de Jongeren Advies Centra en tal van jongerenorganisaties. Voor meer informatie: In Petto, Jeugd Dienst Informatie en Preventie, Bianca De Wolf, Diksmuidelaan 50, 2600 Berchem, tel.: 03/366.15.20, fax: 03/366.11.58 of e-mail: bianca@inpetto-jeugd Dienst.be.

Stimulans. Welzijnsonderzoek in Vlaanderen. 1998-1999

Stimulans 1998-1999 wil een overzicht bieden van het wetenschappelijk onderzoek dat is uitgevoerd binnen het welzijnsdomein. In deze publikatie zijn samenvattingen opgenomen van onderzoeken, die vanuit de Administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn gefinancierd werden en waarvan de onderzoeksrapporten de administratie bereikten tussen 1 januari 1998 en 31 december 1999. Naast het eigen programma is er op het niveau van de Vlaamse Ge-

meenschap een nieuw onderzoeksprogramma opgestart, het programma beleidsgericht onderzoek, waarin ook welzijnsonderzoek aan bod komt. De samenvatting van een onderzoeksrapport uit dit programma is eveneens opgenomen. Verder zijn er ook abstracts van de onderzoeken die in Stimulans 1997 besproken werden. In een laatste deel wordt aangegeven welke onderzoeken u kan verwachten in het jaar 2000.

Voor meer informatie: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Afdeling Algemeen Welzijnsbeleid, Centrum voor Informatie, Communicatie en Vorming in de Welzijnssector (DAB), Terlindenlaan 14, 3090 Overijse, tel.: 02/686.01.83 of fax: 02/686.01.83.

Allochtonen en gezonde voeding: een draaiboek

Allochtonen slagen er over het algemeen wel in om gezonde eetgewoonten uit hun land van herkomst te behouden, maar ze nemen jammer genoeg ook ongezonde westerse invloeden over. De klassieke methoden om overgewicht, diabetes,... te bespreken, zijn niet altijd geschikt om allochtonen te bereiken. Hoe kan je ze dan wel laten watertanden?

Het Brussels LOGO-team werkte samen met een intercultureel bemiddelaar een draaiboek uit om met allochtonen over gezonde voeding te praten, bv. tijdens buurtactiviteiten, taallessen Nederlands, schoolopbouwwerk, e.a. Naast achtergrondinformatie bevat het draaiboek ook praktische tips om over voedingsthema's aan de slag te gaan.

Het draaiboek voor vormingswerkers 'Allochtonen en gezonde voeding, hoe laat je hem watertanden?' is verkrijgbaar bij het Brussels Gezondheidsoverleg, Lombardstraat 41 te 1000 Brussel, tel.: 02/548.11.14, fax: 02/548.05.92. Kostprijs: 750 fr. + 200 fr. verzendingskosten.

Arbeidsintegratie door samenwerking

Inclusie van personen met een auditieve handicap op de arbeidsmarkt.

Deze informatie- en vormingsbundel is bedoeld als basis voor werkgevers, werknemers en hulpverleners om de arbeidsintegratie mede te kunnen optimaliseren. Vormingsdienst Stichting Integratie Ge-handicapten vzw hoopt dat deze bijdrage daadwerkelijk de arbeidsintegratie door samenwerking kan optimaliseren. Het loont in ieder geval voor alle betrokken partijen de moeite.

De Syllabus kost 450 BEF en kan besteld worden bij: SIG vzw, Kerkham 1 bus 2, 9070 Destelbergen, faxnr. 09/238.31.40, e-mail: vormingsdienst.sig@skynet.be.

De concordantie jeugdzorg.

De concordantie jeugdzorg bevat een overzicht van trefwoorden die negen bibliotheken van landelijke organisaties gebruiken voor de ontsluiting van hun informatiebestanden op het terrein van de jeugdzorg. Voor beleidsmedewerkers, praktijkwerkers, studenten, onderzoekers en documentalisten die informatie zoeken over jeugdzorg is de concordantie jeugdzorg een handig hulpmiddel. Het overzicht is samengesteld door de Stichting Jeugd informatie Nederland en het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn. Voor meer informatie: Stichting Jeugd informatie Nederland, Ria Schouten en Chris Stigter, Postbus 1373, 3500 BJ Utrecht, tel.: 030/239.44.36 of 030/239.44.60, fax: 030/239.44.56 of e-mail: r.schouten@sjn.nl of c.stigter@sjn.nl.

Preventie van ongewenst seksueel gedrag op school

Zo pas werd in het Hendrik Consciencegebouw te Brussel een Beleidsplan voor scholen ter preventie van ongewenst seksueel gedrag voorgesteld. CGSO Trefpunt Gent realiseerde dit project met steun van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Departement Onderwijs. Het plan wil scholen concrete steun bieden bij het uitwerken van diverse aspecten van een beleid inzake seksualiteit en relaties, zoals schoolklimaat, educatie, leerlingenbegeleiding, participatie en klachtenbehandeling. De auteurs leggen niet alleen de nadruk op het belang van een open en dynamisch schoolklimaat en een positieve seksualiteitspedagogie, ze raden scholen

ook aan een interventiestrategie uit te werken om voorbereid te zijn op mogelijke schoolinterne en -externe situaties van seksueel misbruik en ongewenst seksueel gedrag.

Het beleidsplan voor scholen ter preventie van ongewenst seksueel gedrag is gratis verkrijgbaar bij het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap Departement Onderwijs. Fax: 02/553.95.65 E-mail: johan.deconick@ond.vlaanderen.be

Voor verdere info omtrent een schoolbeleid ter preventie van ongewenst seksueel gedrag: CGSO Trefpunt Meersstraat 138 B - 9000 Gent Tel.: 09/220.65.22 - Fax 09/220.84.06 E-mail cgsos@xs4all.be

Educatief Theater

Educatief theater Antwerpen brengt in samenwerking met CGSO Trefpunt vanaf september 2000 een theaterproject "Vuil Spel" ter sensibilisering rond geweldpreventie, meer specifiek seksueel geweld.

Het stuk toont "alledaagse" situaties van scheefgetrokken machtsverhoudingen tussen mensen en het daaruit voortvloeiend grensoverschrijdend gedrag. Het toneelstuk kan door de identificatiemogelijkheden, de subtiele psychologische tekeningen, het hoopvolle karakter en - ondanks de ernst van de situaties - de humor een bijdrage leveren in de geweldpreventie van scholen voor jongeren vanaf 15 jaar én voor volwassenen. Daar de complexiteit van de problematiek om pedagogische ondersteuning vraagt, heeft CGSO Trefpunt een omkadering ontwikkeld in de vorm van een begeleidende lesmap.

Voor boekingen kan u terecht bij: Educatief Theater Antwerpen Reyndersstraat 7 - 2000 Antwerpen Tel. 03/233.15.88 - Fax: 03/225.02.44

Of voor verdere info bij CGSO Trefpunt contactpersoon Lutgard Struyver Meersstraat 138B - 9000 Gent Tel.: 09/221.07.22 - Fax: 09/220.84.06

Trialoog

Om elkaar te begrijpen, moet je elkaar kennen. Vanuit die gedachte organiseert het Prins Filipfonds voor de derde maal de campagne "Trialoog". Het gaat om een programma dat financiële steun verleent aan uitwisselingen tussen hogeschoolstudenten uit de drie Gemeenschappen van ons land.

Voor meer informatie: Prins Filipfonds Trialoog, c/o Koning Boudewijnstichting, Brederodestraat 21, 1000 Brussel, tel.: 02/549.61.91, fax: 02/511.05.32, e-mail: info@prinsfilipfonds.org of internet: www.prins-filipfonds.org.

Taalunie-onderwijsprijs.

De belangrijkste doelstelling die de Taalunie nastreeft met de prijs is het geven van een stimulans aan scholen om op een innovatieve en doeltreffende manier om te gaan met onderwijs in en van het Nederlands. De prijs voor het jaar 2000 zal toegekend worden aan een school of project voor het basisonderwijs in Nederland of Vlaanderen. Op 15 september moeten de aanvragen uiterlijk binnen zijn. Het reglement en het inschrijvingsformulier zijn te bestellen bij het Algemeen Secretariaat van de Taalunie: Postbus 10595, 2501 HN Den Haag, Nederland, tel.: +31-70-346.95.48, e-mail: secr@ntu.nl of website: www.taalunie.org.

Projectoproep 2000: Fonds Jeanne en Pierre Beeckman

Sinds 1997 ondersteunt het Fonds Jeanne en Pierre Beeckman jaarlijks meerdere acties, die in België de levensomstandigheden van auditief en/of visueel gehandicapten helpen verbeteren.

Voor meer informatie: Contactcentrum-Koning Boudewijnstichting, Fonds Jeanne en Pierre Beeckman, Postbus 96-Elsene 1, 1050 Brussel, tel.: 070/23.30.65, fax: 070/23.37.26, e-mail: proj@kbsfrb.be.

De gezinsbond op het net

De Bond van Grote en Jonge Gezinnen is vanaf nu ook aanwezig op internet. Het adres van de nieuwe website is <http://www.gezinsbond.be>.

U kunt er terecht voor een korte historiek van de beweging, maar u vindt er ook nuttige telefoonnummers, een overzicht van de publicaties van de Bond, een kort woordje uitleg bij elke dienst van de Bond.

Vrijwilligerskrant 2000

In de Vakantiekant 2000 wordt een overzicht gegeven van allerlei activiteiten die je als vrijwilliger kan uitvoeren tijdens de vakantieperiode. Talrijke organisaties met verschillende doelgroepen en activiteiten zijn immers op zoek naar vrijwilligers. Een gratis exemplaar van deze krant kan je bestellen bij het Platform voor Voluntariaat v.z.w./Steunpunt voor Vrijwilligerswerk in Vlaanderen, Lange Lozanastraat 223/3, 2000 Antwerpen, tel.: 03/240.69.62, fax: 03/240.68.88 of e-mail: ann.duyster@gomantwerpen.be.

Teleblok.

Teleblok is een telefonische hulplijn voor scholieren, studenten en hun supporters die tijdens de examen- of blokperiode in de knoei zitten. Teleblok is bereikbaar van 15 mei tot 30 juni en van 21 augustus tot 15 september telkens van 11 tot 23 u. op het telefoonnummer: 078/15.40.60. Voor meer informatie: tel.: 02/246.49.79 of e-mail: griet.janssens@cm.be.

Kind en Gezin: Jaarverslag 1999.

Het jaarverslag van Kind en Gezin geeft een overzicht van de activiteiten van 1999. Daarnaast is er ook de publicatie "Het kind in Vlaanderen" die informatie geeft over de leefwereld van jonge kinderen en hun ouders in Vlaanderen, België en Europa.

Voor meer informatie: Kind en Gezin, Hallepoortlaan 27, 1060 Brussel, tel.: 02/533.12.11, fax: 02/534.14.48 of <http://www.kindengezin.be>.

BOEKEN

Ingewikkelde ontwikkeling.

Opvoeding en onderwijs in relatie tot maatschappij en cultuur.

WIELEMANS, W.

Acco, Leuven, 2000, 253 p.

Mensen zijn relatiewezens. De opvatting dat mensen zich hoofdzakelijk ontplooiën "van binnen uit", op grond van aanleg, is achterhaald. Zonder het aandeel van deze "aanleg" te verwaarlozen, hebben talloze studies het belang aangetoond van de menselijke context en van de sociale, culturele en economische invloeden op opvoeding en onderwijs. Ons gedrag wordt gedragen.

In dit boek wordt gereflecteerd over de interactie tussen enerzijds opvoeding en onderwijs en anderzijds maatschappij en cultuur. Centraal staat de stelling dat menselijke ontwikkeling ontwikkeld is in allerlei netwerken van relaties. Om deze stelling te toetsen wordt een globaal overzicht gepresenteerd van de meest gezaghebbende theorieën en onderzoeksresultaten vanaf 1960 tot nu. Tegelijkertijd worden herhaaldelijk kritische vragen gesteld bij de vooronderstellingen van die inzichten en onderzoeksresultaten. Is het nog zinvol om individu en maatschappij als beïnvloedingspolen tegenover elkaar te stellen? Via deze en andere kritische vragen wordt de aanzet voor een alternatief aangekondigd: mensen ontwikkelen zich in-en-samen-met-hun-omgeving. Dit alternatief wordt in het laatste hoofdstuk nader uitgetekend, vooral in zijn consequenties voor opvoeding en onderwijs.

Het boek kost 995 BEF.

Kwaliteitszorg in de voorzieningen voor personen met een handicap.

Handleiding voor het opstellen en invoeren van een kwaliteits-handboek.

BRANDT, G. en SLEMBROUCK, H. (red.)

Acco, Leuven, 2000, 374 p.

Het decreet inzake de kwaliteitszorg in de welzijnsvoorzieningen (april 1997) legt de verantwoordelijkheden inzake de kwaliteit van de dienstverlening in de eerste plaats bij de voorzieningen zelf. Het voeren van een kwaliteitsdecreet noopt tot de samenstelling van

een kwaliteitshandboek dat elke erkende voorziening moet bijhouden.

Deze handleiding bevat allerlei nuttige informatie voor het opstellen en invoeren van het kwaliteitshandboek in de sector gehandicaptenzorg en werd ontwikkeld met medewerking van het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap. De achtergronden en de betekenis van het concept "integrale kwaliteitszorg" worden toegelicht. De relatie met het kwaliteitsdecreet wordt uitgelegd, evenals de begrippen die erin voorkomen. Stapsgevoel en aan de hand van vele voorbeelden uit de praktijk worden kwaliteitsbeleid, -planning en -systeem toegelicht en verduidelijkt. Voor andere voorzieningen van de welzijnssector, die op zoek zijn naar een praktisch hulpmiddel bij de implementatie van het kwaliteitsbeleid, kan deze uitgave een inspiratiebron zijn. Ook als leermiddel bij de opleidingen bestemd voor deze sector, zal deze handleiding haar diensten bewijzen. De kostprijs van het boek bedraagt 1.250 BEF.

Een goed begin... en dan doorstromen.

Naar andere leerroutes van vmbo naar roc voor risicoleerlingen.

HACCOU, R.

Acco, Leuven, 1999, 142 p.

Met de nieuwe kwalificatiestructuur in het secundair beroepsonderwijs wil de Nederlandse overheid het risico verkleinen dat jongeren voortijdig, zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaten. Een groep leerlingen lijkt desondanks aan de aandacht van de wetgever te zullen ontsnappen. Dit zijn leerlingen die in de toekomst niet tot het secundair beroepsonderwijs worden toegelaten, omdat zij niet aan de begrepen kunnen of willen voldoen. Zij onderscheiden zich van anderen, doordat zij niet in aanmerking komen voor het praktijkonderwijs en evenmin een diploma vmbo behalen, ondanks de inzet van leerwegondersteunend onderwijs.

Het door het Europees Sociaal Fonds gesubsidieerde project "Ontwikkelingsproject Maatwerk Risicogroepen 4FF" wil wegen ontwikkelen waarbij deze leerlingen toch een kwalificatie op assistent-niveau kunnen behalen waardoor zij een grotere kans op de arbeidsmarkt hebben. Het project ontwikkelde procedures voor intake en assessment, andere leerroutes, verbetering van aansluiting tussen vmbo en roc en docentvaardigheden. De transnationale component, die eigen is aan dergelijke projecten, draagt zorg voor uitwisseling van ervaring en kennis met een aantal andere EU-landen.

Het boek kost 595 BEF.

Herwaardering van de leerkracht.

ABICHT, L., AELTERMAN, A., e.a.

Acco, Leuven, 2000, 148 p.

Er is de laatste tijd veel te doen omtrent 'de functie' van de leerkracht. De problematiek heeft ook de politieke actualiteit gehaald. Maar de belangrijkste vraag luidt: wat is vandaag en morgen 'de functie' van de leerkracht?

Zeven auteurs – een onderwijzeres (Connie Oudshoorn), een leraar ASO (André De Laet), een schooldirecteur SO (Roger Vincken), twee onderwijsdeskundigen (Antonia Aelterman, Joost Lowyck), een filosoof (Ludo Abicht) en een pedagoog (Valeer Van Achter) – hebben, onafhankelijk van elkaar, fundamenteel over deze vraag nagedacht. Hun visie geeft de lezer en het beleid heel wat stof tot nadenken.

Het boek kost 695 BEF.

Armoede en basisonderwijs.

Een actie-onderzoek in opdracht van de Koning Boudewijnstichting.

VERHAEGHE, J.P., VANSIELEGHEM, N., e.a.

Koning Boudewijnstichting, Brussel, 2000.

De Koning Boudewijnstichting ontwikkelde samen met de Vakgroep Onderwijskunde van de RUG een actieonderzoek met de bedoeling overdraagbare modellen en strategieën te ontwikkelen die leiden tot een betere samenwerking en communicatie tussen de school en de arme ouders en tot betere ontwikkelingskansen van de betrokken kinderen.

Het actie-onderzoek werd uitgevoerd tijdens de schooljaren 1997-1998 en 1998-1999 in elf basisscholen met een belangrijke populatie kinderen uit arme gezinnen.

Het rapport is opgebouwd rond twee centrale uitgangspunten: 'de school dichterbij thuis brengen' en 'thuis dichterbij de school brengen'. De gehanteerde acties worden opgehangen aan deze twee uitgangspunten en bevatten heel wat concreet materiaal, getuigenis-

sen en begeleidingstips. De afsluitende hoofdstukken handelen over het belang van de schoolcultuur en over meer algemene bevindingen en evaluaties voor begeleiding en de stapsgewijze ontwikkeling van dit soort processen.

De studie is verkrijgbaar bij het Contactcentrum van de Koning Boudewijnstichting, Postbus 96, Elsene 1 - 1050 Brussel, tel.: 070/23.37.28, fax: 070/23.37.27, e-mail: publi@kbsfrb.be.

Niemand noemt mij nog mama.

WINNE, E., vormingsdienst SIG, Destelbergen, 2000.

Lies had mucoviscidose. Lies had geen toekomst. Het gezin leefde dan maar dubbel intensief. Mooi leven was het daar, een leven met en voor elkaar en met geluk dat te rapen lag in de kleine dingen. Maar de ziekte vereiste zeer veel medische en technisch professionele tussenkomsten die het mooie leven doorkruisten en bleek ook een last voor de ruimere samenleving, de school, het werk, enz. En hier schortte het regelmatig. De betrokkenen werden vaak niet gekend of miskend...

Dit boek is een pleidooi voor de mantelzorg die vanaf de acute fase belang verdient. Een pleidooi ook voor de thuiszorg; voor het recht op hulp vanwege de professionelen om thuiszorg te laten slagen; voor de palliatieve zorg, ook voor kinderen.

Het boek kan besteld worden schriftelijk of per e-mail, Vormingsdienst SIG vzw, Kerkham 1 bus 2, 9070 Destelbergen. Fax: 0032/9/238.31.40 of e-mail: vormingsdienst.sig@skynet.be bezoek onze website: <http://users.skynet.be/vsig>. Het boek kost 450 BEF.

Samen gaan we vooruit: over de methode van de dialoog.

DE COCK, A.

Beweging van Mensen met een Laag Inkomen en Kinderen, 2000.

Arme gezinnen uit Oostende engageerden zich om over drie thema's hun ervaringen en hun voorstellen te bundelen. Met tientallen voorstellen om de armoede te boven te komen, gingen ze de dialoog aan met regionaal betrokken organisaties en beleidsverantwoordelijken. In het relaas van dit proces wordt aangetoond dat bij alle partijen een wil bestaat om 'samen vooruit te gaan', om door de dialoog de pijn en de onmacht te overstijgen. Gelijktijdig wordt aangegeven dat er nog een lange weg dient afgelegd te worden om de dialoog tussen armen en alle beleidsniveaus duurzaam gestalte te geven.

Projectmatig creëren.

BOS, J. en HARTIG, E. (red.)

Schiedam: Scriptum Books, 1998.

Dit boek probeert een antwoord te geven op de vraag 'hoe doe ik een team draaien?'. In projectmatig creëren vormen de betrokkenen voor zichzelf een maatwerkstructuur. Dit betekent dat de teamleden volledig op hun creativiteit en commitment worden aangesproken, waardoor de projectverantwoordelijken maximaal kunnen worden gedelegeerd. Bij projectmatig creëren ligt het accent op het managen van chaos, op het bundelen van energie en op het beheren van relaties. De resultaatgerichtheid en creativiteit in de organisatie zullen toenemen. Samenwerkingsrelaties worden gelegd en/of verstevigd. Individuele betrokkenheid en verbinding met de organisatie groeien.

IZES. Het instrument voor de zelfevaluatie van scholen.

VAN PETEGEM, P. en BRANDT, W.

Acco, Leuven, 2000, 62 p.

De verhoogde aandacht voor kwaliteitszorg in het onderwijs en de toenemende autonomie van de lokale scholengemeenschap maken een duidelijk en effectief beleidsplan en -visie noodzakelijk. Om zo een toekomstplan op te stellen, moet de school vertrekken van een concrete evaluatie van de huidige situatie. Met IZES (Instrument Zelfevaluatie Scholen), bestaande uit een handleiding en een diskette, wordt het voor directie en leerkracht mogelijk om op een eenvoudige maar zeer effectieve wijze de zelfevaluatie uit te voeren. De diskette bevat o.m. een in te vullen enquête die toelaat om op wetenschappelijk verantwoorde wijze uitspraken te doen over het functioneren van de school. Het programma biedt de mogelijkheid om gegevens bij te houden, aan te vullen en te verbeteren, en ook om slechts een onderdeel van de enquête te bevragen. Bovendien kan het programma op een intranet worden gebruikt. Naast de technische uitleg bevat de handleiding de nodige toelichtingen bij de resultaatsverwerking. De handleiding en de diskette kosten 1995 BEF.

MAJONG

De v.z.w. MAJONG stelt zich tot doel de positie van maatschappelijk kwetsbare jongeren te verbeteren. Sommige jongeren krijgen in hun contacten met de maatschappelijke instellingen (zoals: school, arbeidsmarkt, V.D.A.B., mutualiteit,...) steeds weer te maken met de negatieve effecten en genieten minder van het aanbod. Dit bleek reeds uit meerdere onderzoeken die uitgevoerd werden binnen de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie K.U. Leuven.

Om aan deze situatie daadwerkelijk iets te doen werd in mei 1989 de v.z.w. MAJONG opgericht. De leden van de vereniging zijn belangstellenden, afkomstig uit verschillende diensten en organisaties, nl. universiteiten (K.U. Leuven, R.U. Gent), schoolbegeleidingsdiensten (P.M.S. uit de verschillende netten), lerarenopleiding en welzijnsorganisaties.

MAJONG wil haar doelstelling in eerste instantie realiseren door **de samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk** te bevorderen.

Hiertoe werden volgende activiteiten opgezet:

1. Het uitgeven van het **tijdschrift WELWIJS** (verschijnt 4× per jaar)
2. Het geven van **vorming en begeleiding**
3. Het verrichten van **onderzoek**

MAJONG v.z.w.

Hooverplein 10 - 3000 Leuven. Tel. 016/32.52.37.

ASLK: 001-2064133-49.

PUBLIKATIES MAJONG/WELWIJS

De redactie Welwijs organiseerde reeds drie studiedagen waarvan de verslagboeken kunnen worden besteld.

DE DRIE WERELDEN VAN JOHNNY EN MARINA. Spanningen tussen school, gezin en leeftijdsgroep (1990), 75 p. (250 BEF)

Jongeren typeren elkaar en stemmen hun eigen handelen hier op af. De bijdragen in dit verslagboek proberen inzicht te geven in dit fenomeen en zoeken naar manieren om er mee om te gaan.

Met bijdragen van : M. Bouverne-De Bie ; J. Heene ; P. Allegaert en L. Vanmarcke ; P. Van Den Bossche en J. Tallon ; J. Hazekamp.

LEERLINGENBEGELEIDING : een antwoord op veranderende leerlingssituaties (1993), 139 p. (350 BEF)

Leerlingenbegeleiding wordt vaak verbonden met preventie van probleemgedrag en/of tegemoetkoming aan welzijnsproblemen van leerlingen. In feite gaat het om een bredere discussie, nl. hoe vanuit de verschillende socialisatiemilieus ingegrepen wordt op de -veranderende- situaties waarin jongeren opgroeien. In, dit boek wordt deze discussie ondersteund : eerst wordt de probleemstelling zo concreet mogelijk gemaakt, vervolgens worden een aantal gebieden van begeleiding verder uitwerkt.

Met bijdragen van : W. Wielemans ; L. Thys ; N. Vettenburg ; B. Vandewiele ; A. De Wilde ; E. Bruneel en M. Nelissen ; J. Heene ; M. Bouverne-De Bie.

WELZIJSWERK EN EINDTERMEN, praktijkvoorbeelden en vragen (1996), 138 p. (350 BEF)

De groeiende verbondenheid tussen welzijnswerk en onderwijs is met de introductie van de "eindtermen" versterkt. De studiedag ging in op de betekenis van deze evolutie voor kinderen en jongeren en de verwachtingen die zij meebrengt voor het welzijnswerk, het onderwijs en het jeugdwerk. Daarna volgden een groot aantal praktijkvoorbeelden.

Met bijdragen van : R. Caels ; M. Bouverne-De Bie ; N. Vettenburg ; J. Van Gils ; e.a.

De verzendingskosten zijn begrepen in de vermelde prijzen. Wie de drie verslagboeken samen besteld betaald slechts 800 BEF

INHOUD

Spijbelen: op zoek naar een oplossing Een interview met Hilde Vercarre, spijbelambtenaar van de stad Oostende <i>E. Verduyckt</i>	p. 3-8
Werken voor de centen of omdat je je er goed bij voelt Reflecties bij een studiedag over arbeidszorg <i>J. Tallon</i>	p. 9-12
Filosoferen in de klas: kennis laten geboren worden... <i>E. Janssens</i>	p. 13-15
Katern Het "eigen volk" van morgen Scholen en hun invloed op het ethnocentrisme van de laatstejaarsleerlingen in Vlaanderen <i>D. Kavadias</i>	p. 16-21
2000: VERder Kijken, verder bekeken Vlaamse campagne rond gemeentepolitiek en jongerenparticipatie <i>D. Vossen</i>	p. 22-24
De kwispelende kwibus <i>M. Ipermans</i>	p. 25-26
Synergie tussen jeugdwerk en onderwijs: tussen onderzoek en praktijk <i>J. Bal en S. Coorevits</i>	p. 27-28
Kinderparticipatie: hoe je ermee de boot kan ingaan <i>M. Huybrechts</i>	29-32
Wetwijs De organisatie van het deeltijds beroepssecundair onderwijs <i>J. Tallon</i>	p. 33
Agenda en documentatie <i>A. Rimaux</i>	p. 34-38